

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2003. NOVEMBER

8/5

TARTALOM

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

Beke Pál: Bevezető magyarázat új rovatunkhoz, ajánlás első szövegéhez 1

Poitiers – a polgári élet Observatóriuma. Egy a polgárok által kézbe vett önkormányzati kezdeményezésről (Szöllősi Eszter) 2

Tóth Zsuzsanna: Szakmaiság, tendenciák – kérdő- és felkiáltójelek az amatőr színjátszásban 5

Identitás – útkeresés. Daróczi Ágnes emlékezik az újkori roma folklór mozgalomról (Szemes Zsuzsa) 10

KITEKINTÉS

Dr. Horváth Iván: Májusi moszkvai morzsák 16

A SZAKMA ÜNNEPEI

Barsi Hajna: A Magyar Csipkekészítők Egyesületének kiállítás megnyitója a Népi Iparművészeti Titkárságon 18

Bárkányi Ildikó: A Napsugaras Dél-Tisza menti Népművészeti és Kulturális Egyesület népművészeti tárgyalóköri kiállítás megnyitója 20

VISEGRÁDI NÉGYEK

Borbás György: Tíz éves a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Ünnepi rendezvénysorozat 2003. nov. 6-7. 21

Beszámoló a prágai testvérintézet látogatásáról (Tóth Erzsébet) 24

A prágai Helyi kultúra című havilapról (Radnai Johanna) 24

KÖNYVISMERTETÉS, KÖNYVKRITIKA

Pordány Sarolta: Vissza, vagy előre? Innovatív közművelődési kezdeményezések. Beke Pál – Deme Tamás (szerk.): A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig című tanulmánygyűjteményről (Bp., 2003. Széphalom Könyvműhely) 26

Sörös Erzsébet: Civilvilág – egy nagyvárosi közösségfejlesztési modell tükrében 30

FOLYÓIRAT BEMUTATÁS

Andrássy Mária: Jövönk záloga? Az Új Ifjúsági Szemle 1. évfolyam, 1. számáról, 2003 ősz. 32

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Nagy Júlia: Település animációt megalapozó társadalomkutatás az Ipoly mentén. Falukutatói tapasztalatok Tésa, Perőcsény, Letkés, valamint a szlovákiai Ipolyszalkán (2000-2003.) 36

Borbás György: A Cserszegtomaji Szabad Művészet Alkotótábor. Alkotók a Vajdaságból, Horvátországból, Kárpátaljáról és Erdélyből 41

Győri Lajos: A kortárs fotóművészet helyzete 2003-ban 47

Magyar fotográfusok sikerei külföldön (Győri Lajos) 47

SZAKMAI HÍREK 49

ÚJKÖNYVEK – VÁLOGATÁS 51

SZERZŐINK 35

Bessenyei György és Wlassics Gyula díjasok köszöntése. Fotók a díjasokról.

SZÍN 8/5 – 2003. november

SZÍN – a Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság: Elnöke: Beke Pál. Tagjai: Barsi Hajna, Egyed Albert, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Szöllősi Eszter, Tóth Erzsébet, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8. Szerkesztőségi titkár: Szeder Erika.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarij@mmi.hu, szedere@mmi.hu, matyus@enternet.hu

A lapot Szűts Eszter festőművész tervezte.

E számunkat Bakos Ildikó szobrászművész Wlassics Gyula plakett-tervezéseivel illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. nyomdaüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

BEKE PÁL

BEVEZETŐ MAGYARÁZAT ÚJ ROVATUNKHOZ, AJÁNLÁS ELSŐ SZÖVEGÉHEZ

Louis Caul-Futy felső-szavojai kollegámmal, '90 nyarán egy Balaton melléki UNESCO konferenciáról szerzett kedves jó barátommal ücsörögtünk tavaly a Vörösmarty téren. Az utóbbi években minden tavaszon, nyáron vagy kora-ősszel rendszeresen előfordulunk itt, hogy amíg népfőiskolájának, ilyen-olyan kurzusainak Magyarország iránt érdeklődő tagjai a pesti Belvárosban csavarognak, három-négy órára találkozunk. Fecserészni szoktunk erről-arról úgy, ahogyan arra kölcsönös nyelvi hiányosságaink miatt képesek vagyunk. Számomra nemcsak örömet és jó társaságot, hanem *szakmai továbbképzést* is biztosít ez a rendszeresen ismétlődő néhány óra. Hogy amit most idézni szeretnék, ez akkor volt-e, amikor a *Pro Cultura Hungariae* kitüntetését átvette, avagy azt megelőzően, már nem tudom. Az bizonyos, hogy ezt a beszélgetésünket alkalmi tolmács, vélhetően *Komjátí Gabi* segítette, hiszen magamtól nem lettem volna képes mindazokra az árnyalatokra fényt deríteni, amire e délutánból visszaemlékezem.

Lajos (ahogyan magunk között emlegetjük) a közösségi művelődés egyik nagyon fontos határterületén, a *települések humán fejlesztésével foglalkozva* töltötte aktív, s manapság már tán vagy évtizede nyugdíjazott életét. E tárgyban többször volt tanácsadónk itthon és még többször vendéglátónk és vezetőnk odakünn. Hazai kitüntetését is ez indokolta. A tapasztalatcserékre fordítható források híján aztán ritkulnak e célból szervezett találkozásaink; az utóbbi évekre tulajdonképpen a Vörösmarty téri eszmecserék maradtak.

Bár mondandóhoz nem szorosan tartozik, azt azért megjegyzem, hogy Lajos abban az értelemben nem átlag-európai, vagy éppen nem átlag-francia, hogy elcsudálkozna hazai állapotainkon. Bár a magaméval rokon naivitása előbukkant ismeretségünk hajnalán; a közép-európai változásoktól, különösen a politikusi szerepbe került értelmiségiek szerepvállalásától azt feltételezte, hogy az itt tapasztalt, az itt megjelenő felelős, felelősségvállaló és plebejus habitus talán a nálunk (a franciaországi, a nyugat-európai) hivatásos, ám szerinte üres és neutrális politikusi magatartásra is hatással lesz – aztán velem együtt ő is rájött, hogy a nyugati magatartásminta erősebb, mint az átmenetileg szerepavarba került közép-európai értelmiségiek naivákra emlékeztető politikusi vendéglátásai. Nem átlagosan tájékozott, nemcsak azért, mert váltakozó újságokat és különféle kaptafára íródott könyveket olvas, s nemcsak, mert látásmódja a helyi társadalmakra és konkrét napi feladatokra figyelmes otthon is, hanem mert egy balti állammal rendszeres, és gondolom, hogy ugyancsak sokszálú baráti kapcsolatban áll. Van tehát mihez viszonyítsa általa várhatóan érzékelt állapotainkat. Abban sem mondható átlagosnak, hogy nem ítélkezik, s hogy nem ellendrukker. Pusztán annyit szeretne, hogy *itthon mi is békében és jólétben éljük le* azt az időt, ameddig e földön (mi Magyarországon) vendégeskedünk. Ebben segít.

Otthon, Felső-Szavojában is ezen dolgozik. Konkrét kistájak, a svájci határhoz szorított vagy éppen a magashegy legelői alatt kiépült települések, az ott élő családok, az ott működő tradicionális gazdaságok és vállalkozások megélhetésén fáradozik. Fenn- és megmaradásukat alapvetően az *együttműködés-*

re való képességeik fejlesztésétől reméli. Az ott is megjelenő globalizáció kétes eredményeit tekintve van mit fejlesztenie, ezt a korábbi évek alatt a helyszínen láthattuk. Érzékelhettük, hogy ott sincs kolbászból a kerítés, még akkor sem, ha hazája és honfitársai már régóta EU-tagok.

Lajos sokat tett azért, hogy Közép-Európába benyomorodva értjük és megértsük a kontinens boldogabbik felének árnyalt állapotait. Nem állíthatom, hogy azonnal fölfogtam a *falusi szülők egyesülete által a saját gyermekeik részére alapított helybéli szakiskola* népszerűségmegtartó és felelősségfejlesztő erejét, értelmét. Nem állítom, hogy megértettem, miként lehet *egyesületi alapon egyetemet teremteni* a Genf-melletti Annemasse határában, s hogyan lehet annak soros elnöke éppen az az almásgazda, akinek takaros, számunkra mintaszerű, de odakünn bizonyára átlagos szövetkezetét éppen azelőtt szemrevételeztük. Nem állítom, hogy azonnal beláttam, miként lehetséges, hogy a munkájukat Svájcban végző franciák *érdekképviseleti egyesületéből* nőtt ki évtized múltán egy államközi szervezet és egy euróregió. Hogyan lehet tehát, hogy egy, a résztvevők szüksége és szükségleteire szerveződött magánkezdeményezésre az állam nemcsak figyel, hanem támogatja, majd komolyan véve azt, az általuk javasolt megoldások szerint intézkedik, sőt; az ekként felvetett gondok folyamatos megoldására végül stabil struktúrát épít. Mindemellett persze megismertük a klasszikus népművelői, rendezvényszervezői szervezeteket és tevékenységüket, ezek egyesületi átmeneteit, és az itthon népművelőként emlegetett professzió kiterjedését, átalakulását ugyancsak.

Lajostól értettem meg, hogy az itthon is divatossá vált szókapsolat, a *fenntartható fejlődés* (sustainable development) *életrevaló* (viable) fejlődésként vagy inkább *életképes* (vivable) fejlődés értelmében értelmezhető leginkább – így már magam is felfogom, hogy mit jelent. Tőle tanultam, hogy ezt, tehát az „életképes” fejlődést sehol és sehogy másutt, csak *lokálisan* lehet *a helyben elérhető, a helyben rendelkezésre álló forrásokra való támaszkodásra* vonatkoztatni. Majd ha egy településen meglelik a helyben bizonyosan életképes lehetőségeket, s ha ez egy másikon is megtörténik, s ha ez egy kistáj, egy megye, egy régió, végül valamennyi kistáj, minden megye és az összes régió minden egyes településére igaz lesz, majd akkor lehet nagyléptékű programokban, megvalósítható és majd meg is valósuló országos fejlesztési tervekben gondolkodni. Gondolom, és remélem, hogy a szakmai vendégségben nála járt hazai és a magyar határ menti romániai polgármesterek, népművelő kollegák, almatermelő gazdák, a különféle civil szervezetek aktivistái ugyanúgy megértették, és erre figyelmesen teszik otthoni dolgukat.

A már megidézett Vörösmarty téri találkozásunk során a *helyi polgári szerepvállalásról* beszélt. Otthoni újságjaiban olvasott a nálunk szerveződő polgári körökről, és sajnálkozott, hogy ezek politikai felhangot hordoznak, hiszen ebből egyenesen következik, hogy míg az egyik oldalnak kedvesek, a másiknak ellenszenvesek lesznek. Vagy ha nem válnak azzá, úgy bizonyosan kontra-szerveződések születnek majd a települések szükségszerű átpolitikáltságából következőleg. Mint mondta, az

Európában egyre szélesedő helyi polgári mozgalom is hordoz politikumot, de nem jobb-vagy baloldalt, hanem legfeljebb az éppen regnáló helyi/regionális hatalom színével megegyezőt vagy éppen ellentéteset, hol ilyen, hol olyan színűt tehát. A részvétel, az együttműködés, a párbeszéd, az összefogás az érték valamilyen helybéli adottság közösen koordinált kihasználására, valamilyen helybéli lehetőség, például a helyben rendelkezésre álló források, a helyi emberi, természeti és egyéb viszonyok felhasználása érdekében. Hol együttműködve ebben a képviseleti demokrácia eredményeképp megválasztott önkormányzattal, vagy éppen annak időleges (nálunk négy éves) akarata ellenére szorgalmazva-megteremtve azt. Mert – mint mondta – életképes fejlődés csak a polgárok egyetértéséből valósítható meg. Ellenükben nem megy.

Hosszan beszélt erről, példákat is mondott. Egyszer majd megkérem arra, hogy írja le ezt valamennyiünk számára. Szövegeket is ígért minderről. Ezek azóta megérkeztek; közülük az egyik az alábbiakban közreadott írás.

*

Szaktánk nem pusztán és nem feltétlenül csak a kultúra terjesztéséből áll, helyesebben: nem csak azon rendezvényformák előállításából, amit a művelődési otthoni statisztika összegez. Abból is, de manapság már polgárjogot nyert a közművelődési munkának a mindennapi kultúrával, a turisztikával, a vendéglátás-

sal, a sporttal, a közélet szervezésével, a szakképzéssel stb. való kiégyesztése. Az általam a népművelésről a '60-as években tanul-takon vagy a '70-es években gyakorló művelődésiház-igazgatóként pusztán az Országos Népművelési Tanács irányelveinek megvalósításán, mint munkánk szokványos keretén régen túl vagyunk. A hajdani ifjúsági klubmozgalom, a táncházakkal megjelent új közösségi formák, a '80-as évek elején kiteljesedő intézményi kísérletek, az egyidejűleg megjelent új munkaformák és ismeretek, a faluházak, az első egyesületszervezési kezdeményezések, a szabadművelődés gyakorlatának rehabilitációja, a művelődési otthon-egyesületek mind-mind a népművelői munka kiszélesítését, hatókör-bővülését jelentették. És bár jelen új rovatunk első szövegében leírt, ahhoz hasonló helyi polgári együttműködést több jeles kollegánk szervezett-csinált a '80-as évek körülményei között szerte Magyarországon, és az akkortól honos közösségfejlesztés gyakorlata azóta is hasonló kezdeményezéseket eredményez, azok elszigeteltsége miatt tán mégsem haszontalan e hasábokon a rokon, de a szerencsésebb körülmények miatt meg is maradt és megizmosodott nyugat-európai példákat az érdeklődő olvasó elé tárni.

Például azért, hogy szokjuk nyelvezetüket. S hogy belegondoljunk: a jövő év májusától közössé csiszolódó szakmánkban ekként (is) fogalmazó-gondolkodó kollegáink lesznek.

POITIERS – A POLGÁRI ÉLET OBSZERVATÓRIUMA

Egy a polgárok által kézbe vett önkormányzati kezdeményezésről*

Legjelentősebb választási ígéretének megvalósításaként, az 1995-ös helyhatósági választások után az 1995-2001 mandátum idejére Poitiers Városi Tanácsa egy polgári Chartát dolgozott ki. A Charta előszava világosan megjelöli a kezdeményezés szellemiségét: „Egy város polgárának lenni annyit jelent, mint részt venni a város mindennapi életében, és értelmet adni a közös sorsnak. A polgári tudat fejlődése tehát a társadalmi kötődés megerősítésének eszköze, amely szembeszáll a megosztott társadalom irányába való sodródással.” A részvételi demokrácia a város oxigénje, amely egy önkormányzati szerződés és az azt ihlető értékek keretében működik, de elismeri az egyesületekbe tömörülő vagy egyesülethez nem tartozó lakók szabadságát és függetlenségét is, és nem fogadja el ezek egy részének kizárását. Elfogadja, hogy esetlegesen felmerülhetnek konfliktusok, de igyekszik rajtuk túllépni azért, hogy egy szolidárisabb közösséget alkosson.

A Polgári Charta 15. Fejezete kezdeményezi az Observatórium megalapítását. Kiköti, hogy „Egy képviselőkből, egyesületi tagokból, társadalomtudományi szakértőkből álló csoport vizsgálja meg a városban a polgárság működésének mikéntjét, és ossza meg észrevételeit az önkormányzattal és az együttműködés különböző fórumaival.”

Az Observatórium a polgársággal kapcsolatos ügyekkel megbízott önkormányzati biztosa által felkért, kizárólag önkéntes alapon dolgozó személyekből áll. Így rendszeresen hét vagy nyolc személy dolgozik az Observatóriumban. Az ötlet a Poitiers-i "Concordet Kör" (Oktatási Liga) berkein belül szü-

letett, melynek aktív tagja a városházáról delegált tanácsos. Az Observatórium további tagja a Jogi Kar rektora, egy másik jogtudós, egy újságíró, egy közgazdasági professzor, a helyi fejlesztésügy egy szakértője, és még néhány helyi lelkes tag; mind-egyikük erősen elkötelezett az ügy iránt. Az Observatórium nem rendelkezik költségvetéssel, hanem a „Szolidaritás és helyi fejlesztés” szolgálat gondoskodik a titkárságról, és fizette, például, az első beszámoló nyomtatásának költségeit.

Az Observatórium tagjai nagy hangsúlyt fektetnek függetlenségükre. Olyan „megfigyelő csoportnak vallják magukat, mely anélkül küld a képviselőknek helyzetképet, hogy kioktattaná őket vagy bárkinek is előírna valamit.” Úgy vélik, hogy „mindazok szolgálatában állnak, akik a helyi hatósággal történő párbeszéd folyamatában elkötelezik magukat, és akik szükségét érzik e folyamatok „semleges értékelésének.”

Nem kell eltitkolni, hogy az önkormányzati többség néhány képviselője idegenkedve fogadta, amikor az Observatórium az első tanulmányait akarta végezni. Minden bizonnyal féltek a kritikától és nem értették, hogy mibe is keverednek bele, ezért nem mindenki válaszolt a köztük kiosztott kérdőívekre. Noha az egyesületekkel és a lakosokkal való együttműködés még a Polgári Charta elfogadását jóval megelőzően elindult, a képviselők közül többen még szkeptikusak a részvételi demokrácia bevezetésével szemben, „a nemzeti sajtó által felfújtt divatos játékszer”-nek titulálván. Az ötlet ennek ellenére egyre jobban elfogadott, és a rendszeres együttműködés néhány reflexe már beidegződött. Az Observatórium a polgármester és a Poitiers-t irányító baloldal (Szocialista Párt,

* Az írás Georges Gontcharoff kutatása alapján készült.

Kommunista Párt, Zöldek, baloldali radikálisok és a polgármester által kiválasztott személyek független tömörülése) egy részének a támogatását élvezi. A többiek végül is elfogadják az Observatórium létét, de hogy továbbélhessen, be kell bizonyítani a kompetenciáját, hasznosságát és függetlenségét.

Első beszámolójukban (1997) az Observatórium tagjai azt állítják, hogy „semmilyen fönről jövő legitimitással nem rendelkeznek” és semmi más legitimitással sem, csak „a jogi kérdésekben, a politológiában, a társadalomtudományokban, valamint az újságírásban elismert kompetenciájukkal, a területet érintő bő ismereteikkel és a várossal kapcsolatos új szemléletükkel”. „*Olyan polgárok, akik azért gyűltek össze, hogy mindentől függetlenül megosszák észrevételeiket és gondolataikat.*”

A polgári akció definíciója

Először a polgári ügyekért felelős önkormányzati biztos beszédében találkozunk vele, amit 1996. október 11-én és 12-én az Oktatási Liga által szervezett "Polgári Egyesületi Élet Fórumán" tartott. Íme néhány hasznos részlet, amely meghatározza azt a szellemiséget, amelyben a Poitiers-i Observatórium végzi munkáját:

„A részvételi demokrácia megvalósítása soha nem volt ilyen fontos, mint most. Több okból kifolyólag is. Először is, mert amennyiben a Köztársaság értékeit védi, ez önmagában is egy cél, és mert soha nem lesz olyan társadalom, mely demokrácia nélkül képes megválaszolni a XXI. század kihívásait. Másodsor, mert ez egy fontos eszköz a társadalmi kötelékek megerősítésére és a kirekesztés elleni küzdelemben. Amikor saját véleményünknek adunk hangot, vagy éppen egyet nem értésünket fejezzük ki, akkor is a közösséghez tartozunk. Harmadsor, mert ez mindenféle integrizmus és szélsőjobboldali tézis elleni politikai harc, hiszen a demokrácia nem fogadhatja el, hogy a népesség egy részét kirekeszték. Végül pedig azért, mert ez egyfajta cselekvési mód, kétség kívül egy kicsit komplexebb,.... de hatékonyabb...”

„A képviselőket az általános választójog legitimizálja. Sokan közülük még nagyon tartózkodóak, vagy mert attól tartanak, hogy megkérdőjelezzik őket, vagy mert attól félnek, hogy a lakosságnak ellentmondásos vagy túlzott elvárásai lennének. No meg aztán a demokrácia időbe telik! Azok a képviselők, akiknek szükségük van önreklámra, mert másik mandátumra vagy egyszerűen megkülönböztetett figyelemre vágnak, van egyfajta ki nem mondott személyes stratégiájuk is. Pedig a demokrácia nemcsak a hatalom megosztását, hanem az eredmények erkölcsi hasznát is megköveteli.

Az önkormányzati szakértőket kompetenciájuk legitimizálja. Szaktudásuk szembesítése az adott javaslatokkal, vagyis a lakók ellen-terveivel, úgy tűnhet, hogy a szaktudásukat vonja kétségbe. De leggyakrabban a lakók és a szakértők szembesítése inkább azt szolgálja, hogy ez utóbbiak jobban megismertethessék, és a lakossággal elfogadtassák munkájukat.

A polgárok, akár egyesületi tagok, akár nem, társadalmi legitimitást élveznek. Az egyesületek kiemelt helyet foglalnak el, hiszen mindig is az ő feladatuk volt, hogy a társadalmi igényekről tájékoztassák az illetékes hatóságokat. Gyakran lépéselőnyben is voltak a hatóságokkal szemben, és egyúttal a sürgős kérdések szabályozásának és kezelésének a feladatát is ők vállalták fel. A 70-es és a 80-as években ez a kétértelműség tiltakozást váltott ki. Azóta a társadalmi problémákkal való szembenézés reményében több egyesület hajlandó volt bekap-

csolódni a helyi szervek irányításával kidolgozott miniszteri rendeletek megvalósításába. A részvételi demokrácia fejlesztése megköveteli a leginkább intézményesült egyesületek, nevezetesen az irányvonal kialakításával feltételezhetően foglalkozó önkéntes munkacsoportok újradinamizálását. Az egyeztetés nem szükségszerűen a közigazgatási tanácskozásokon, önkormányzati képviselők jelenlétében zajlik, hanem sokszor ad hoc jellegű formális vagy informális találkozókra, amelyek résztvevői pontosan ki vannak jelölve. Ahhoz, hogy a településsel szerződött egyesületek teljesíthessék küldetésüket a közjó érdekében, meg kell őrizniük szabad mozgásterüket, hogy úgy tudják gondolataikat kifejezni, újító szándékuknak hangot adni vagy éppen a hatóságokhoz interpellációt benyújtani, hogy a nekik ítélt anyagi támogatást ne kelljen közben félteniük.”

„Am az egyesületek nem képviselik az egész lakosságot. Sőt, közülük páran magánérdekeket védő lobby csoportot alakíthatnak. Tehát fontos, hogy a képviselők ne csak az egyesületeket és a polgári részvétel folyamataiban szívesen közreműködő lakókat hallgassák meg, hanem azokat is, akik nem szokták meg, hogy meghallgatásra találjanak, valamint a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokhoz tartozókat és az idegen származásúakat. Fontos a közvetlen kapcsolat, valamint a lakók véleménynyilvánítását segítő és azt figyelemmel kísérő közvetítők (szociális munkások, az adott környezetet jól ismerő egyesületek...) bevonása, ha ezek a közvetítők megfelelő önállósággal rendelkeznek.”

„*Fontos kérdés a döntéshozatal folyamatának kérdése.* Miután a hatóságok engedélyezik a polgári részvételt, a polgárok egyből gyanakvókká válnak, mert a már meghozott döntések jobb fogadtatását célzó manipulációra számítanak. Bőven van erre példa. A részvételi demokrácia megköveteli, hogy polgári kezdeményezésű, illetve konzultációs mechanizmusokat vezessenek be a lakók által feltett kérdésekkel kapcsolatosan. Szükséges, hogy a dialógus két irányban működjön: egyrészt a lakosoktól jövő javaslatok figyelembe vételével, másrészt a lakosok részvételével az önkormányzati projekteken.

Végül is ki dönt? – tehetjük fel a kérdést. Másképpen megfogalmazva, elmehetnek-e addig a képviselők, hogy valójában magukkal a polgárokkal hozzák meg a döntéseket? Több érv is szól amellett, hogy végérvényben a képviselőket illeti meg a döntéshozatal felelőssége. Először is azért, mert több olyan csoport létezik, amelyek érdekei nem mindig egyezők. A képviselőknak pedig mindig a közérdeket kell szem előtt tartaniuk, és döntőbírói szerepük van. Másodsor, mert a döntések nem korlátozódhatnak a lakosság egésze vagy egy része által egy adott pillanatban képviselt álláspont szisztematikus képviseletére. *A részvételi demokrácia nem találomra való lavírozás!* Az önkormányzati testület politikai célok és értékek alapján lett megválasztva. A meghozandó döntések, például szociális téren, nem haladhatnak a választásokon hirdetett politikai iránnyal szemben. A képviselők tehát nem mondhatnak egy jelentős számú polgár által támogatott javaslatra, de természetesen meg kell indokolniuk miért.”

„*Az a politikai szándék lényeges, amely a felek közötti dialógus kialakításán fáradozik, valamint azon, hogy a polgárok véleménye valóban figyelembe legyen véve.* Azonban a részvételi demokrácia kialakítása és a polgári kezdeményezés messze túllépi a település kapacitását. Felkeltjük a lakók érdeklődését a közvet-

len környezetük iránt, azt gondolva, hogy a nagyobb döntésekbe nincs beleszólásuk, ezek a „szakértők hozzáértésére vannak bízva”. Remélni kell, hogy a helyi demokrácia a polgári szerepvállalás új útjait nyitja meg.

A Poitiers-i Observatórium első összejövetelein ragaszkodott ahhoz, hogy meghatározza, mi vezette el ezekhez az általános érvényű gondolatokhoz. Párizs 20. kerületében létezik egy *A demokrácia Observatóriuma* nevű intézmény, amely, ahogy a neve is jelzi, a részvételi struktúrák vizsgálatára helyezi a hangsúlyt, egy demokratikus tervezet szemléletében. Ezzel ellentétben, Poitiers-ban egy *A polgári élet Observatóriuma* nevű intézettel találkozunk, amely nagyobb hangsúlyt fektet a személyek elkötelezettségére, mint a struktúrák működésére.

Azért, hogy definiálják a polgári kezdeményezést, a poitiersiak az első beszámolójukhoz először írtak, amelyben „különbséget tettek az állampolgári cselekedet, a szolidaritási cselekedet és a polgári cselekedet között. Megfelelni az állampolgári éretneknek annyit jelent, mint tiszteletben tartani a közösségi élet törvényeit és szabályait.” „Szolidárisan élni azt jelenti, hogy a többi emberrel, akiket szociális lényeknek tekintünk, kölcsönös függőségi kapcsolatokat létesítünk, ezen kívül segítünk a rászorulókon.” A közérdek szempontjából, a polgárság egyszerre van jelen az állampolgári éretnekben és a szolidaritásban. Ez az állásfoglalás egy bizonyos társadalmi szemléletet kíván, és szorgalmazza a fejlődésben való aktív részvételt. A polgárságnak tehát van egy olyan politikai dimenziója, amely egyrészt a város irányításának „művészetében”, másrészt a közügyek intézésében érezteti hatását.”

„Ugyanakkor a közérdek fogalma sem semleges, és eltérően vélekedünk felőle. Előfordul, hogy egy társadalmi osztály vagy egy csoport kaparintja meg. Tehát ez egy állandóan vitatott fogalom, egy folytonos tét. „Annak érdekében, hogy mindenki számára ugyanazt jelentse, a polgárságnak szüksége van arra, hogy értékekhez kötődjön, mégpedig a Köztársaság értékeihez.”

A Poitiers-i csoport végül a polgárság következő definícióját fogadta el: *A polgári tevékenységet a közérdek motiválja, amely a Köztársaság által megadott értékek irányában halad, azok közül is a következő jelmondatban meghatározottak szerint: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.*”

A részvételi demokrácia követelményei a helyi résztvevőket illetően

Az előzményeket folytatva a Poitiers-i Observatórium tagjai első beszámolójukban közzétették a részvételi demokrácia folyamataiban és eljárásaiban elkötelezett résztvevőkkel kapcsolatos gondolataikat. Eközben visszatérnek ahhoz a három klasszikus terminushoz, amelyen a helyi demokrácia alapul: *képviselők, szakértők, polgárok.*

Nem tagadják azt a tényt, hogy „a képviselőket az általános választójog legitimizálja”. Ebből a kijelentésből adódóan kizárólag a képviselőt illeti a végső döntés joga. Bármilyen hosszú, széles körű és intenzív legyen is az információ, a konzultáció és a tanácskozás előzetes fázisa, elérkezik az a pillanat, amikor véget ér a demokratikus vizsgálat és döntést kell hozni. Az Önkormányzati Tanács dönt kizárólag a képviselők szavazatai alapján. Személyes hatalma, főleg a gyűlésen gyakorolt végrehajtó hatalma alapján a polgármester hozza meg a határozatot. Tehát úgy is mondhatjuk, hogy amit a jogban általában „részvétel”-nek hívunk, valójában a vizsgálatban való részvételt, és

nem a döntésben való részvételt jelenti, s így nem jelenti a hatalom megosztását sem. „Ez a jogi értelemben vitathatatlan és a képviselők nagy többsége által támogatott elemzés vajon teljesen kielégíti-e a közreműködő polgárokat, akik úgy tűnik, hogy a közös döntésre és a közös irányításra törekednek?”

„Az önkormányzat szakértőit szak tudásuk legitimizálja. Nem a politikai döntésekbe kapcsolódnak bele, hanem a projektek technikai „kivitelezhetőségébe” van beleszólásuk.”

A polgári ügyekkel megbízott önkormányzati biztos fentiekben elhangzott beszédét átvette az Observatórium, főleg a polgárok és az egyesületek helyét illetően „Az egyesületek nem képviselik a lakosság egészét”. Az egyesületeken túl, a képviselőknek olyan mechanizmusokat kell létrehozniuk, amely segítségével párbeszédet tudnak kialakítani azokkal a polgárokkal, akik különböző okokból kifolyólag semmilyen egyesülethez sem tartoznak.

A részvételi demokrácia követelményei a mechanizmusokat illetően

A Poitiers-i Polgári Charta megfogalmaz konzultációs és egyeztetési eszközöket. Az Observatórium tagjai pozitívan értékelik az önkormányzat ajánlatát a részvételre, mivel „az jól mutatja, hogy a párbeszédnek kétirányúnak kell lennie: egyrészről a polgárok részt vesznek az önkormányzati projektekben, másrészről pedig a városi vezetés figyelembe veszi a városrészek kapcsán megszülető polgári kezdeményezéseket és a maguktól a lakosoktól eredő javaslatokat.”

Ahogy azt az önkormányzati biztos beszédében láttuk, a polgári részvétel engedélyezése gyanakvást vált ki a polgárokból. A Poitiers-i megfigyelők három olyan követelményt állítanak fel, amelyek megoldást jelentené erre a jelenségre:

- a képviselőknek el kell fogadniuk, hogy a polgárok beleavatkozhatnak az ügyekbe, és ha rendelkeznek az összes szükséges információval és eszközzel, akkor ellenjavaslatokat tehetnek;
- a kölcsönös elismerés, bizalom és elkötelezettség légkörének kialakítása a játékszabályok együttes kidolgozása révén;
- a közösen létrehozott döntések érdekében szükséges az elképzelések ütköztetése, a tárgyalás, a szabályozás és az esetleges konfliktusok áthidalása.”

A Poitiers-i megfigyelők e legutolsó észrevétele visszautal arra az előbb említett vitára, amely a részvételt korlátozó tényekről szól. Ezzel kapcsolatosan olyan gondolatokhoz térnek vissza, amelyeket már a fentiekben tárgyaltunk „a közös előkészítés folyamata – mely a döntéshozatalhoz vezet – és a döntés végső aktusa közti megkülönböztetés”-sel kapcsolatban. A lakók – közvetve vagy közvetlenül – az első lépéshez kell, hogy csatlakozzanak. Úgy tűnik, hogy a második lépés egyedül a politikai képviselőkre vonatkozik.

Szöllősi Eszter

TÓTH ZSUZSANNA

SZAKMAISÁG, TENDENCIÁK – KÉRDŐ- ÉS FELKIÁLTÓJELEK AZ AMATŐR SZÍNJÁTSZÁSBAN

Előjáróban

A rendszerváltás óta eltelt több mint egy évtized – minden leüledett hozadékával és megcsendesült viharával – jelentős változásokat hozott az amatőr színjátszás területén.

Mint ahogy azt már több esetben összegeztük – legutóbb 2001-ben, az „Alkotó emberek – amatőr művészetek az ezredfordulón” című kötetben –, ezek a változások, illetve az ezekből kirajzolódó tendenciák nem feltétlenül rózsás képet festenek, noha kétségtelenül pozitív kisugárzása is van a dolognak.

Mik is a pozitívumai a fent jelzett történéseknek? Elsősorban az, hogy számos amatőr színjátszó csoport képes volt alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, megtanulták, hogy saját „hobbijuk”, önmegvalósításuk, művelődésük érdekében önértékesítési és pályázatírási technikákat kell elsajátítaniuk. Felismerték az „új idők szeleit” – egyesületeket alapítottak, civil szervezetekként vették kezükbe sorsuk alakítását. (Megjegyzem, most elsősorban a csoportokról – és nem az ő érdekeiket képviselő civil szakmai szervezetekről kívánok szólni.)

Azok a csoportok, amelyek elég jó színvonalon és megfelelő szakember háttérrel rendelkeznek – ez legtöbbször ma is a közművelődési intézményeket jelenti, amelyek ugyan új befogadói attitűddel, de mégiscsak segítőként állnak a háttérben –, voltaképpen mind megalkották a maguk egyesületét. Többen arra is képesek lettek, hogy az önkormányzatoktól bizonyos kulturális feladatokat átvállalva kvázi színházzzerűen működjenek, akkor is, ha a tagok egy része továbbra sem főállásban színjátszik. Nem hallgatható el, hogy sok esetben ezek az egyesületi formában történő működések új nehézségek forrásaivá váltak, hiszen nem egyszer a fenntartásukért való küzdelem felemésztette az alkotásra szánt időt, az adminisztráció nehézségei, a pályázati rendszer bonyolultsága elvette a kedvet a folytatástól. Csak a példa kedvéért említtem, hogy a kilencvenes évek elején revelatív erővel jelent meg például egy nagykítai színjátszó csoport – már akkor egyesületi formában működve –, ám ahogy múlt az idő, lassan belefáradtak a folyamatos ügyintézésbe, elenyészett a játékedv, évek óta nem jelentek meg új produkcióval fesztiváljainkon.

A szervezeti formák ilyenénképpen való alakulása nem kedvezett némely csoportnak. A közművelődési intézmények nyújtotta biztos (és „családmeleg”) gondoskodás nélkül sokan nem voltak képesek lábba maradni. Külön tudománynak bizonyult az adminisztrációs és szervezési háttér biztosítása – és az alkotói tehetség.

Nagyon érdekes, hogy ez a tendencia – hogy csak az erősebbek maradnak talpon – érvényesült az egyetemi színjátszásban is sokáig. Hosszú gyöngéledés után maga az egyetemi színjátszás is csak most kezd erősödni kissé, bár szervezettsége és létszáma még mindig messze elmarad a kívánttól. Sajnálatos, hogy a felsősoktatási intézményekben – különös tekintettel a pedagógusképző főiskolákra, egyetemekre – szinte teljesen elveszett a művészetek gyakorlásának presztízse. Hogyan várható így majd el a jövő pedagógusaitól, hogy pártolják ezen tevékenységeket, hogy a művészeti nevelésben fontosságának megfelelő szeletet kapjon a gyakorolt alkotási folyamat? (Az a néhány po-

zitiv kísérlet, amelyekről tudunk, csak erősíti hiányérzetünket!) A mögöttünk álló év nem hozott különösebb revelációt ezen a téren, sőt. De erre majd később kitérek.

A látható erővonalak

Megerősödött az elmúlt időszakban a gyerek- és a diákszínjátszás. Igazán örvendetes, milyen sok iskolai csoport működik (általános és művészeti alapiskolákban, gimnáziumokban, szakképző intézményekben). Ennek okát elsősorban abban látom, hogy a drámapedagógiai képzések már sok gyakorló pedagógust elértek, no és persze abban is, hogy a NAT tánc és dráma részében (sok helyen ugyan teljesen félreértelmezve a fogalmakat, de!) mégiscsak felismerésként jelentkezik a művészeti nevelés fontossága. A dologról akkor is beszélnünk kell, ha a folyamatok csupán a végeredménye folyik (általában) a közművelődés keretein belül. A legtöbb gyerek- és diákszínjátszó az iskolájában dolgozik, s a „színpadkész” produkciók mutatkoznak meg – általában a felmerő rendszerű versenyek során – a közművelődési intézményekben. Az is tény, hogy inkább a gyerekszínjátszók jelennek így meg – köszönhetően a rendszeres kapcsolattartásnak a Magyar Drámapedagógiai Társasággal –, a diákok sokszor „házon belül”, vagyis az iskolákban oldják meg a jelzett bemutatkozásokat. Ez utóbbi azért sajnálatos, mert a közművelődés részéről így elvész a kapcsolat egy igen „értékes” korosztállal, és annak sok esetben kiváló produkciói sem jutnak el a művelődési központokba, házakba – holott sokszor éppen ezek az előadások tölthetnének be akár színházpótló funkciót is egy-egy településen. A megyei központok színjátszással foglalkozó referensei maguk is érzékelik ezt a hiányt, sokszor utalnak rá, hogy eltűntek a diákszínjátszók. Ami persze, így, önmagában véve egyáltalán nem így van, ám az elképzelhető, hogy mivel ez is személyiségfüggő, egy-egy nagyobb vonzerőt tanár „kifulladás”, netán nyugdíjba vonulása után, nincs utánpótlás. Megerősödött az a tendencia is, hogy a diákok (sokszor a gyerekek is) a zenés színházi formákat részesítik előnyben – de ez már esztétika, erről és az előadások minőségéről általában, kicsit később szólok.

Új jelenségek

Ami új jelenség, noha már évek óta figyelni kellett erősödésére: a nyugdíjas korosztály színre lépése. A nyugdíjas színjátszók eleinte szinte alig voltak érzékelhetőek, ha mégis, főként a hagyományörzésben jeleskedtek. A nyolc éve újból életre hívott adácsi falusi színjátszó találkozón figyeltünk fel először a szépszámmal jelenlévő korosztályra, akik a naivitásig sután, de mégis elementáris erővel komédiáztak.

Különböző megyei versenyeken a legkülönbözőbb műfajokban jelentek meg – határainkon túl is folyamatosan növekvő létszámban, míg 2002-ben egy kibővített Heves megyei találkozó, majd ennek kapcsán idén, Egerben már országos meritésben, önálló fesztivál szerveződött számukra.

A folyamat, amelynek szociológiai elemzéseken túl számos művelődéspolitikai vonatkozása is van – amivel mindenképpen kellene foglalkozni –, megállíthatatlannak tűnik; a nyugdíjasok hála istennek aktívak, értelmes elfoglaltságokat keresnek maguknak, alkotó tevékenységeket – és adott esetben idesorolom

az előadóművészi tevékenységformákat is. (Lassan már vesszőparipám a művészetgyakorlás mentálhigiénés ereje, de megint csak érdemes erre a tényezőre is figyelniük.)

S a többiek...

A fent említetteken kívül a felnőttek (most értsük ide a fiatal felnőtteket is) csoportjai többé-kevésbé szintén a szervezethez tartoznak; találkozókra, tanácsokra, játszható anyagokra, valamiféle irányításra, értékelésre – segítségre. (A diákszínházból kinőtt, kissé „gazdátlan” színházi csoportosulni vágyanak, ám sokszor nem találnak megfelelő terepet, befogadói helyszínt maguknak. A nehézségek közben sajnálatos módon forgácsolódik az alkotói kedv.)

Az aktívabb területek aktívabb csoportjai (az írásom elején már említett, egyesületeket alapított csoportok elsősorban) – igen sokszor önálló kezdeményezések gazdáiként kívánnak porondra lépni.

Ennek is köszönhető, hogy az elmúlt években jelentősen megnőtt a fesztiválok száma – igyekszem majd adni a terület találgatásairól egy rövid összefoglalást –, ám sokszor ezek a találkozók komoly problémahalmazt jelentenek, miközben helyi értékük igen nagy is lehetne.

A fesztiválok előhívásában gyakorta szerepet játszanak a településfejlesztés érdekei is. Ahol aktív alkotócsoport működik – legyen az színházi, képzőművész vagy néptáncos társaság –, a helyi erők igyekeznek kiaknázni a közösségi népszerűség erejét; falunapokat, kisebb fesztiválokat (akár gasztronómiai is) építenek egy-egy csoport aktivitása köré.

Nagyvonalakban áttekintettük azokat a főbb rétegeket, ahol a színházi – önmegvalósító, önművelő, közösségteremtő erőként jelentkezik. Nem szoltunk, mert nem szólhatunk általánosságban olyan egyedi felbukkanásokról, amelyek Európában már hosszabb ideje jelen lévő tendenciákat tükröznek. Néhány éve jelentkezett a Baltazar színházi csoport, amelynek fogyatékos tagjai revelatív erővel mutatkoztak meg. Bár személyes meggyőződése az, hogy a kifejezetten gyógyító terápiaként működő színház nem azonos azokkal a célcsoportokkal, amelyekkel a közművelődési berkeken belül kell foglalkozni; tagadhatatlan, hogy a jelenség egyre erőteljesebb, és semmiképpen nem hagyható figyelmen kívül. Laza asszociációval ide kapcsolódik az a színházi formáció, amely a „rögtönzések színháza” elnevezés jegyében működik, s amelynek pillanatnyi stressz-oldó hatása üdvös ugyan, színház nevelő értéke nem bizonyított (számomra mindenképpen kétes). Kicsit ezen a fórumon mozog a „vita-kultúrára” aktivizáló, színházi játéktechnikákra épülő aktivizáció is, amelynek igen erős közösségi hatása lehet.

A közművelődés szerepe

Ha megnézzük, milyen segítő szerepet vállal a fent vázolt amatőr színházi jelenségek érvényesítésében a közművelődés – annak különböző szinterei –, érdekes összefüggésekre bukkanunk. Miközben fenn hirdetjük, hogy a civil szerveződések a jövő, bizonyíthatóan csak azok a csoportok működnek jelen, ahol a háttérben megmaradt a művelődési ház, mint befogadó intézmény. (Hangsúlyozom, nem csupán a színházi csoportokról van szó ebben az összefüggésben, de most ezt vizsgáljuk!)

Szinte minden olyan rendezvény, felmenő rendszerű verseny, országos megmérettetés – amely meghatározó erővel bír, közművelődési intézményi háttérrel szerveződik, vagy azok nél-

külözhetetlen segítségével jön létre.

Szórványosnak értékelhetjük azokat a megnyilvánulásokat, ahol egy-egy csoport tökéletesen autonóm irányításban, önszerveződésben működik, mint civil szervezet. Ha valamely csoport eléri ezt a szintet, azonnal az alternatív színházak struktúrájába tagozódik be, amely a folyamatos színházi működéssel célozza, a tagok fellépti díjas rendszerben való honorálását, a különböző pályázati forrásokból való – a kőszínházi létén kívüli, de állandó – színházi szponzorációt.

Az un. szakmai civil szervezetek, szerveződések szintén komoly nehézségekkel küzdenek. Noha a pályázatok elsődleges kedvezményezettjei ezek a civil szervezetek, megfelelő személyzet, apparátus, infrastruktúra és tapasztalat híján aligha képesek a terület gondozását ellátni, megfelelő érdekképviseletet jelenteni. A kivételek ezen a területen is erősítik a szabályt. De! A kiválóan működő Magyar Drámapedagógiai Társaság mögött már fizetett alkalmazottak és egy egész intézményi háttér (Marciánbányai téri Művelődési Központ) áll, amely ráadásul szoros munkakapcsolatot ápol az országos közművelődési intézményi hálózattal is. Ugyanez érvényes az Országos Diákszínházi Egyesületre, amely eddig egy kiváló gimnázium szervezetségére, kb. egy éve pedig egy általános művelődési központra, mint háttérre számíthat. Tagadhatatlan nehézségekkel küzd a Magyar Színháztudományi Szövetség, amely ernyőszerzetként kívánt működni, de megfelelő személyi és infrastrukturális háttér nélkül, egy félállású alkalmazottal, csupán a Magyar Művelődési Intézet szakmai teamjével képes igazán erőt képviselni. Vagyis, noha a pénz náluk van, az intézeti dolgozók munkája nélkül hatékonyságuk megkérdőjelezhető. Félig-meddig kivételt képez a Szabad Színháztudományi Egyesület. Agilis művészeti titkárral, a Budapesti Művelődési Központ intézményi háttérével erőteljesen folytatja ugyanazon tevékenységeket, amelyeket az intézet évek óta gondoz.

Igaz, sok esetben párhuzamos információáramoltatás és „kiszervezés” az eredmény.

Meggyőződésem, hogy a civil szervezetek összehangolt tevékenysége, az együtt-gondolkodás és az együtt-munkálkodás ténye kizárhatná a rivalizációt és a fölösleges elaprózódást.

Nézzük, milyen tendenciák mutatkoznak a műsorválasztásban!

Aki élete derekán jár, még emlékszik arra a mondásra, miszerint „virágozzék minden virág”. Van ebben nagy adag demokrácia, és nagy adag gőg is – mintha hozzártenénk, hadd virágozzék... megengedjük. Nem vagyok meggyőződve ennek a tételnek mindkét oldalú igazságáról. Az rendben van, hogy a hazai amatőr színházi palettáján hihetetlen variációjú műfajok bukkanak elő. A legképtelenebb „Lagzi Lajcsi” tátilkás-utánpótlástól a népszínműves tirádákig, minden megtalálható. Szinte csak ízlés dolga – azt pedig a jóisten vagy adja, vagy nem valakinek –, hogy mi minden kerül a színpadnak kinevezett dobogókra. A helyi közönség jószívevel mindenevőnek bizonyul. Gyakorta kerülünk színház-esztétikai szempontból elfogadhatatlan produkciókkal szembe, amelyek ugyanakkor mégis megtartó erőt képviselnek egy település lakosai számára. A tömegkultúra közvetítette silányság lassan bomlasztó erőként ott lapang a színházi bizonyos területein, miközben még mindig akadnak erős, ellenálló sejtek, amelyek képesek mindazzal szembebeszélgetni – amit a gyöngébb ellenállás elfogadása érdekében a tömegkommunikáció értéktelensége sugall.

Nehéz volna ma a legendás hetvenes évek ízlésformáló és világra nyitott produkcióiról, kísérleteiről emlékeznünk, hiszen a mai színházcsinálóknak már csak töredékrésze emlékezik ezekre az eredményekre. Mégis ad okot némi derűre, hogy vannak műhelyek, csoportok, művészeti iskolák – ahol sugárzó személyiség köré szerveződik a színjátszás, s ahol így meghatározó események is történhetnek. Mindenképpen ide kell sorolni néhány olyan csoportot – amely persze a bizonytalanság útvesztőiben hol így, hol úgy határozza meg önmagát; hol alternatív, hol amatőr. Ha fesztiválszereplésre vágyik, akkor amatőr. Ha külföldi szereplésre, gyakran aktor is. Ha támogatásra, inkább alternatív. A közsínházi struktúrán kívül úgy tűnik könnyebb alternatívként, mint amatőrként támogatáshoz jutni.

De nagyszerű eredmények is születnek.

Nézzük, milyen tematikával!

Az elmúlt évek legsikeresebb előadásai között mindent megtalálunk (előre is elnézést kell kérnem, ha valakit kihagynék, emlékezetemre vagyok hagyatkozva e pillanatban, és nem a pontos statisztika, inkább csak a dominanciák érzékeltetése a célom!). Volt köztük legjobban talán „táncfantázia” néven nevezhető, konkrét darab ihlette előadás (Panboro – García Lorca: Vérnász); valódi emberábrázoló etűdsorozat, amely lenyűgöző (Vörösmarty Gimi – Pár-ok); a morbiditásig furcsa Woyczek-felfogás (Kre-A-tor Színház); – kicsit ritmustalan klasszikus feldolgozás (Prospero Színkör, Molnár: Ibolya), vagy teljesen újszerű vers-feldolgozás (Logosz Színházi Műhely, Cselényi Béla: Madárbüntető), vagy sajátos ízü új magyar dráma feldolgozása (Lőrincz Attila: Balta a fejbe, KonzervArtaudrium Színházi Műhely, Debrecen) – hogy csak néhányat említsek. De a színes palettán megtalálhatók Móricz örökzöldjei (Dinnyék) éppúgy, mint a Kőműves Kelemen (Inárcs), vagy éppen a gyerekszínházoknál a mesedramatizálások, a klasszikus János vitéztől a komoly kísérletet jelentő Jeanne-ig (Mezei Mária Művészeti Iskola, Budakeszi). Láttunk izgalmas Krétakört (Vörösmarty Gimnázium), lenyűgözően kacagtató „új lengyel drámát” – a játzóknak rögtönzése alapján (Reménymókus csoport, Lakóköcsi). Feldolgozták – több variációban is – a Gilgames történetét, láttunk irodalmi ihletésű darabokat, életjáték-szerű rögtönzéseket, táncszínházi ballada-feldolgozást, és láttunk abszolút félrement operett-harsány dilettáns előadásokat is. Jókedvű, harsány és borzalmasan „betanított” gyerekelőadásokat... Jó és rossz keveredik a palettán. Valódi statisztikát csak komoly és száraz adatok összegyűjtése után közölhetnénk, erre azonban alig van lehetőség, hiszen ehhez minden fesztivál minden programját illő lenne feldolgozni. Ehhez központi gyűjtés volna szükséges. Ami pedig nincs. Csak emberi energia, ami addig terjed, ameddig.

Mindenképpen megjegyzendő, hogy kevés az igazán önálló ihletésű darabválasztás, a csoportok zöme a kitaposott ösvényen mendegél, és a sokszor bemutatott darabok közül válogat.

A problémák

A legnagyobb problémát szinte mindig az okozza, hogy a darabválasztástól kezdve a bemutatóig a rendezők magányosak, nincs segítségük, hátterük, mentoruk. A Magyar Művelődési Intézet – a valahai „hivatásos” segítők – jószíval semmit nem tud befolyásolni. Nem rendelkezünk kiadványozási lehetőségekkel (fontos volna!), képzéseinket nem tudjuk beindítani – mert elismertsége (hiába akkreditált!) nem ér fel a valahai működési engedélyek presztízsével, és nem jön össze a szükséges

létszám! Más képzés pedig gyakorlatilag nem létezik. Egy-két szakember közreműködésével meghirdetett ugyan az elmúlt évben képzéseket a Szabad Színházért Egyesület, de azok nem jöttek létre. Kikopott a tudatból a zsámbéki Művelődési Ház által sokáig patronált – főként a határon túli magyarok számára hirdetett amatőr rendezői képzés. A különféle nyári táborokat – jóakarattal – az egyes színházi formációk saját műhelyként értékelhetjük. De itt sem tiszták a határok, sem a színvonal, sem a résztvevők alapképzettsége szerint. Még szerencse, hogy néhány tehetséggondozó tábor működik, a gyerekszínházok, diákszínházok is találhatnak nyári tanfolyamokat.

Gyerekszínház-rendezői képzéseket több-kevesebb sikerrel folytat a Magyar Drámapedagógiai Társaság, ám a gyerekszínházokkal foglalkozó drámapedagógusok nagy része úgy véli, hogy képzettsége feljogosítja rendezésre is. (Nagy tévedés. A drámapedagógia és a színház, minden rokonságuk dacára, nem édestestvérek!)

Miközben mindenhol a jelzések özönét kapjuk, hogy okításokra lenne szükség, valójában nem beszélhetünk szervezett képzésről. Az akkreditált tanfolyamok meglehetősen vasos (amúgy középkeletiek!) ára nem kedvező sem a pedagógusok, sem a közművelődésben dolgozók számára. Egységes, normatív képzésre nagyon, nagyon nagy szükség volna – csak ez után lehetne egységes minősítéseket komolyan venni. (Amelyek kritérium-rendszerét ismét felül kellene bírálunk.)

A fesztiválokról – dióhéjban

Állandó jelleggel, felmenő rendszerben működik a Magyar Drámapedagógiai Társaság által vezényelt „Weöres Sándor” Országos Gyermekszínház Találkozó. A verseny meghirdetésében az intézet is szerepet vállal, segíti a kapcsolatfelvételt is a megyei közművelődési intézmények vezetőivel, illetékes referenseivel, munkatársaival. A meghirdetések közvetítésében mindig közreműködünk.

A remekül szervezett (bejártott) fesztivál kipróbált munkatársakat tudhat háta mögött. Országos szervezési bázisként a Marczibányi téri Művelődési Központot, segítőként a megyei közművelődési intézményeket. Itt kell megemlíteni azt a szakmai bázist, szakember-gárdát is, amely hitelessé teszi jelenlétüket, fesztiváljuk értékrendjét.

A gyerekszínházoknál zártabb rendszerű az Országos Diákszínházért Egyesület által szervezett, szintén felmenő rendszerű verseny, az ODE fesztivál. Meglehetősen nagy aktivitás és jelentkezői létszám jellemzi különböző szintű megmérettetéseit; a budapesti elődöntőn különösen sok izgalmas előadás fordul elő évről évre (2003-ban rekordszámú előadást nézhetett végig a zsűri, egy hét alatt!). Az infrastrukturális háttérrel idén már a Nagy Imre ÁMK (Csepel) biztosította – lévén, hogy a szervezet ügyvezető titkárnak itt van a főállású munkahelye. Sok gimnázium aktivizálja magát a felmenő rendszerű verseny során, különös tekintettel a drámatagozatos gimnáziumokra. Bizonyos konfliktusforrást éppen csoportjaik nagy száma és produkcióik kiváló színvonala okoz – a nem drámatagozatos gimnáziumok tagadhatatlan féltékenységgel, kisebbségi érzéssel figyelik az eredményeket. Történetek kísérletek a rétegek kiválasztására, nem mondhatjuk, hogy remek eredményekkel. Külön fűszere a rendezvénynek, hogy a Szakmunkástanulók Kultúrájért Egyesület saját szervezésű, szintén felmenő rendszerű fesztiváljának legjobb előadásai olykor megjelennek (meghívással) az ODE fesztiválon – ami további feszültségeket okozhat az értékelések során.

A diákszínjátszó események közé sorolandó a 2003-ban már tizedik alkalommal megrendezett *Globe Fesztivál* (Szolnok), amely a kezdetekben a drámatagozatos gimnáziumok találkozó-jának indult, később bővült különféle tréningekkel, profilbavágó más előadásokkal is. Az intézeti támogató szerep inkább csak az információáramoltatás és némi támogatás formájában érezhető. Mondhatnánk, hogy a rendezvény önjáró, de az is nyilvánvaló, hogy a szervezői gárda is változott az elmúlt évek során. 2003-ban az ODE ismét domináns szerepet kapott a szervezésben, amely így a diákszínjátszó rendezők számára nyújtott izgalmas műhelymunka-lehetőséget.

Az utóbbi két-három évben, hosszas tetszhalálból feltámadni látszik az *egyetemi színjátszás* intézményesült formája. Azért jegyezzük ezt így meg, mert az egyetemi korosztály színházbarát része eddig is megtalálta magának a csoportokat, de az intézményektől vajmi kevés támogatást kaptak. Sajnos, nem rendelkezünk elég információval ahhoz, hogy ennek az ellenkezőjét, vagy jelentősen javuló tendenciáját jelenthessük, de tény; a pécsi Janus Egyetemi Színpad kezdeményezte egyetemi színjátszó találkozók rendre létrejönnek, több-kevesebb fellépővel. (Hasonló kísérletek történtek Egerben is, nagyon ingadozó színvonallal!) Ez, mármint a találkozók léte, mindenképpen némi optimizmusra ad okot. Sajnálatos módon – mivel semmiféle központi információgyűjtés nem létezik, személyes kapcsolati csatornákon csordogálnak a hírek. A kiemelkedőbb csoportok megjelennek más nagyobb fesztiválok is, nemzetközi kapcsolatokat például Kazincbarcikán építgetnek, de az Intézet – illetve az itt működő aita/iata magyar központ is elősegíti az aradermes produciók külföldi fesztiválszerepléseit.

Kétévenkénti országos fesztivál a balassagyarmati *Madách Imre Irodalmi és Színjátszó Napok*, amelynek az Intézet a kezdetektől szervezője, s amely egyike legrégebb, hagyományos szerveződéssel találkozónknak. Az ISzN a kamaradarabok seregszemléje, a kisebb formátumú előadásoké (régében a versmondók előadóstjei is fórumra lettek itt.) A balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ – mint helyi szervező – kiváló segítőtárs, remek együttműködő partner. A szakmai munkát vezérlő teamben, a fentiek képviselőin túl, helyet kapott a Szabad Színjátszásért Egyesület által delegált szakember is.

Legjelentősebb színjátszó fesztiválunk a kazincbarcikai *ifj. Horváth István Nemzetközi Amatőr Színjátszó Találkozó* – szintén kétévente kerül megrendezésre. A szakmai rész szervezésében vezető szerepet az intézet játszik, a helybeli szervezők a technikai kérdéseket olajozottan bonyolítják – a team munkájában részt vesz a Magyar Színjátékos Szövetség elnöke is. Kazincbarcika a nemzetközi kapcsolatok kiépítésében és életben-tartásában is fontos találkozópon. Meghívott vendégeink zöme egy-egy nemzeti centrum vezetője, munkatársa – s megfigyelőként sok csoportot ismernek meg „személyesen” –, amiből később a hivatalos csatornákon kívüli meghívások, kapcsolatfelvételek is következnek.

Ugyancsak kétévente kerül megrendezésre (bár akadt kihagyott év is!) a *Magyar Művek Fesztiválja*, amely idén már *Uray György* (az Egyesület első elnöke) nevét viseli. A Szabad Színjátszásért Egyesület rendezése szakmai segítséget fogad (és kap) az Intézettől és a Magyar Színjátékos Szövetségtől, de az operatív segítséget, háttérrel a Budapesti Művelődési Központ jelenti. 2003-ban különösen szép számmal jelentkeztek a fesztiválra az érdeklődők – sajnálatos módon a profil letisztítására, hogy va-

lóban csak a felnőtt színjátszók legyenek jelen, nem fordított elég figyelmet az Egyesület.

Az évenként megrendezésre kerülő fesztiválok sorában az egyik legbejáratottabb az adácsi *Falusi színjátszó találkozó és konferencia*. Műhelymunkákkal bővülve nagyszerű hangulatú esemény – célkitűzéseinek megfelelően elsősorban a falun élő és/vagy a falu közönségének játszó csoportok bemutatkozásának színhelye. Szervezői a Magyar Művelődési Intézet, az egri Megyei Művelődési Központ és az adácsi Veritas Egyesület, illetve a József Attila Művelődési Ház.

Bizonyos átfedést jelent az adácsi találkozót követően életre hívott *Országos falusi színjátszó találkozó és műhelyfesztivál*, amely a Szabad Színjátszásért egyesület kezdeményezésére, több-kevesebb sikerrel megvalósuló találkozó. Több helyszínen: Bag, Kartal, Galgahévíz – zajlik, mentorok segítségét igényelhetik a csoportok. Az ötletet figyelemreméltónak, a folytonosan változó időpontot, az adácsi találkozót lefedő meghívotti kört nem tartjuk szerencsésnek. (Bizonyos vetélkedés érződik, rivalizálás, amely sem itt, sem más területen nem nevezhető optimálisnak. Nem figyelni ugyanis eléggé a csoportok, játzók érdekeit.)

A zenés színpadok iránti érdeklődés az elmúlt tíz évben folyamatosan nőtt. Nem véletlen tehát, hogy kialakult országos megmérettetésük is – SCHERZO *zenés ifjúsági színpadok országos találkozója*, amely évente más-más helyszínen (felváltva Békéscsabán és Pápán) kerül megrendezésre. A csoportok számára ugyan sokszor nehézséget jelentenek az anyagilag nem túl kedvező feltételek – a műfaj maga is meglehetősen pénzigényes, és a fesztivál pályázati támogatottsága sem elég, a részvétel mégis mindig igen szépszámú, az érdeklődés nagy iránta. A két szervező intézmény (a békéscsabai Ifjúsági Ház, és a pápai Jókai Mór Művelődési Központ) áldozatos munkát vállal évente; az intézet a kezdetektől szakmai tanácsadóként van jelen, az információk továbbításában segít, olykor az előválogatásban – és az utóbbi időkben díjfelajánlással is igyekszünk jelen lenni.

Az elmúlt évtized egyik látványos szerveződése volt a nyírbátori *Szárnyas Sárkány Hete nemzetközi utcaszínházi találkozó*. Szinte a semmiből teremtődött a keleti végeken, s vált igazi vonzerővé, érdekes kísérletek életre-hívójává. Az intézet munkatársa a kezdetektől részese a munkának, az intézet szakmai támogató szerepkörrel állt a fesztivál mellé.

Csak a teljesség kedvéért – az országos (nemzetközi) hatókörű, kiemelkedő, nem hivatásos színházi fesztiválok sorába – mindenképpen bele kell illesztenünk a szegedi *TheAlter Fesztivált*. A Szegeden működő MASZK Egyesület szervezésében megvalósuló fesztiválon ugyanis szép számmal vesznek részt a színjátszás mezsgyéin – az amatőr-alternatív lét közötti állapotban lévő csoportok is. Az intézet csupán információközvetítő szereppel bír, ezen túlmutató kapcsolatunk gyakorlatilag nincs a fesztivállal.

Hasonló kicsit a helyzet az *Alternatív Színházak Szemléjével* is – nevükben is jelzik, hogy az amatőrök közül csak a határeseket „fogadják be”. Területünket nézve évente legfeljebb 1-4 együttes jelenik meg ezen a fesztiválon és más országos amatőr színjátszó megmérettetéseken.

A fentiekén túl szinte számolatlanul lehetne sorolni az egyéb; megyei jelentőségű, regionális, egy-egy csoporthoz kötődő vagy éppen újonnan alakított fesztiválokat. Egyre határozottabban jelentkezik az igény az ún. minősítő fesztiválok iránt, ilyen rendeznek például – már nevezhetjük regionálisnak és hagyományosnak a jelenséget – Veszprém megyében, az ottani

Megyei Közművelődési Intézet és a megyei amatőr színjátszó civil szervezet, a VASZE szervezésében, Sümegen. De két-három év alatt egészen jelentőssé nőtte ki magát a Vasváron megrendezett minősítő fesztivál, vagy a már évtizeden túli Moson megyei színjátszó találkozó, Mosonmagyaróvárott. A „nyugati tájék” erősödni látszik az idén először megrendezett Soltis Lajos Színházi Találkozóval, míg a „keleti végeken” egyre izgalmasabb szerveződés a mátészalkai megyei (de határon túli csoportokkal is bővült!) színjátszó találkozó, a hajdúnánási ViSzi Fesztivál (vidám művek előnyben!) – és évek óta „mocarog” a szervezési vágy Csongrádon is, egy regionális találkozó szervezése érdekében.

Az általános és diák korosztály idén egy jó hangulatú és szervezettségű fesztivált kapott; Egerben, a „Művészetek háza” szervezésében, a „Krea-team” gyermek- és diákszínházi műhelyek találkozójával. Kisebb volumenű, és csak egy megyét érint a Kolyok Komédiások Fesztiválja Győrött, amely szintén izgalmas és jó hangulatú kezdeményezés.

(És még sorolhatnánk; ünnepek, falunapok, más rendezvények is hívnak elő kifestiválókat!)

Konklúzió

A fenti fesztiválok zömére jellemző, hogy a szervezők töreksenek az összehangoltságra, a szakmai értékek képviselésére. De még így is gyakorta előfordul, hogy időben is, szakemberekben is átfedések mutatkoznak. Hogy egy-egy produkció átgondolatlanul lesz meghívva egy-egy fesztiválra. Hogy nincsenek igazán letisztázott keretek, s átfedéseket majd mindegyik szervező (tiszteltet a két-három kivételnek!) elfogad – bocsánatos bűn, de fokozza a káoszt. Hogy az elnevezések és a minősítések – hiába szögeztünk le bizonyos elveket, nem vétetnek igazán komolyan. Hogy a sok fesztivál között sokszor „elvész” a lényeg... a játék öröme. És lassan ez is, mint minden, valamiféle üzlettel silányul. Ebben kicsit ludas az NKA is, amely pályázati kiírásaiban a nagyrendezvényeket, nem pedig a műhelymunkát segíti; alig találni olyan kiírást, amely a rendszeres munkát támogatja, az önfejlesztés, tanulás motivációit erősíti. Nem tartom elfogadhatónak, hogy miközben értékvesztett világról beszélünk, az egyszerűség kedvéért hagyjuk elveszíteni utolsó értékeinket is, jelen esetben egy közösségteremtő- és megtartó erőként működő öntevékeny alkotói formát.

Kiadványok, hozzáférhető oktatások (amelyek valamiféle bizonyítványt, „garanciát” is adnak) kellenének, fejlődési lehetőség – és egy hely, ahol szívesen fogadják és segítik a színjátszókat.

Szükség van egy olyan információgyűjtő és -elosztó szerveződésre, amely pártatlan, és kellő rálátással bír az ország egészére, gyűjt, rendszerez és továbbít. Nem a sok kicsi külön, párhuzamos információt, hanem a rendszerezett és hatékony összesítéseket kellene előnyben részesíteni.

És ami újabb problémát jelent...

Anomáliaként érzékelhető, hogy egészen az ideai évig, a (nem túl nagy számú) színjátszós szakemberek sokszor neveltség-pénzért töltöttek olykor 10-12 órát az előadások folyamatos figyelmével, kevés pihenés után vállalták a másnap délelőtti tréningeket vagy az éjszakába nyúló szakmai beszélgetéseket. Elmondható, hogy szinte „éhbérért” dolgoztak a tehetséges fiatalokkal nyári táborokban hajnaltól késő éjszakáig, nem éppen rózsás körülmények között, saját nyarukat is megrövidítve, mi-

közben más művészeti területeken, lényegesen kevesebb „strappával”, lényegesen magasabb díjazás (olykor három-öttszörös!) mellett dolgoznak a szakemberek. Az már csak „hab a tortán”, hogy a sok keserves munkával előállított szakmai folyóirat – a Játékos – nem képes a rendszeres megjelenésre, s az írások zöme szívességből születik meg, mindössze egy-két „külsős” kap az írásért honoráriumot. De feltehető a kérdés, az amúgy is leterhelt és sok önkéntes-munkát vállalót kell-e sújtani ennek a feladatnak az ingyenes végzésével? Az is következmény, hogy ilyen módon viszont nem lehet igazán határidőket szabni, retorziókat alkalmazni a későkkel szemben. Ez pedig a megjelenés bizonytalansági tényezőit erősíti.

Az ideai évben valóságos krachot okozott, hogy a szokásos minimálbér mellett sokan már nem vállalták a zsúrizás kemény munkáját; vagy a szervezők, ha ragaszkodtak a megszokott színvonalhoz, a költségek kifizetésekor kerültek szembe a problémával. (Az ÁFA általános megjelenése csak tovább ront majd a helyzeten.)

Nem véletlen az sem, hogy a *Játékos* 2002/1-4. összevont száma 2003. novemberében jelent meg, és ki tudja, lesz-e alkalom az év során megjelentetni a 2003/1-4-et?!

Hasonló problémát jelent, hogy az elmúlt években jelentősnek és hasznosnak ítélt *Színfolt* c. hírlevelünk már csak internetes változatban képes megjelenni. Nem csupán az anyagi nehézségek miatt – bár a megnövekedett postaköltség és az intézet lehetőségei az elmúlt két évben szinte kizárták egymást. Hozzájárult ehhez az is, hogy a terület nagysága (színjátszás, bábozás, versmondás) és a feladatok nagy száma – személyes jellegű gond, hogy a szerkesztő (jelen sorok írója) osztályvezetői megbízása is növelte a feladatok terhet – egyszerűen fizikai képtelenséggé teszi a rendszeresebb megjelenést, és a postai úton (is) történő terjesztést. Már-már képtelenségnek tűnik, hogy nyommon lehessen követni a szinte valamennyi hétvégére jutó rendezvényeket, a hétköznapi munkát és az esetleges fejlesztéseket, kiadványozásokat is.

A jövőkép

Úgy vélem, jövőkép akkor is van, ha nincs. Amikor minden elveszítettnek tűnik, a színjátszás szerelmesei akkor is találnak majd egy pajtát, mint ahogy gyerekkorukban megtalálták a tákolt bábszínházakat – és a játék öröme újból elragadja majd az embereket. Csupán azt nem lenne szabad elfelejteni, hogy ez a tevékenység mindenkinek hasznos – ezt segíteni kellene. Korrekt információkkal, pártatlan segítőkkel (akik csupán a minőséget tekintik, s nincsenek ideológiai vagy más korlátaik), színes kiadványokkal – játszható darabokkal és módszertani útmutatókkal –, tanfolyamokkal, „szabadegyetemi képzésekkel”, a műhelymunkát segítő támogatásokkal, és az értékesnek ítélt, eredményeket felmutató rendezvények patronálásával.

Ehhez kellene pozitív felső döntés, sok jó szakember, megfelelő támogatás – valamint hit, remény és szeretet. Hit – a dolog fontosságában, remény – hogy továbbvihető a dolog – és mérhetetlen szeretet a lelkesedni tudó segítők, rendezők és játékosok iránt.

IDENTITÁS – ÚTKERESÉS

Daróczi Ágnes emlékezik az újkori roma folklór mozgalomról

Az újkori roma folklór mozgalomnak két pillére van, az egyik: a kutatók terepmunkája nyomán a magyar folklórkincs gyűjtése közben feltárt cigány anyag az ötvenes évektől kezdődően. Illetve az 1970-es évektől célirányosan gyűjtött cigány folklór.

A másik az együttes alakításokban megvalósuló mozgalom, amelynek szintén két szakasza van: a Magyarországi Cigány Kulturális Szövetség munkája nyomán kibontakozó első versek és együttesek az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején, valamint a '70-es évek közepén beindult, gyűjtésekkel párhuzamosan folyó együttes mozgalom.

Kezdem az elején: Tulajdonképpen már a XIX. század végén és a múlt század elején gyűjtötték a roma-folklórt. Első gyűjtőként említem Wlislóczyk Henriket, aki nemcsak gyűjtötte, hanem fordított is. Vékonyka kötete az Országos Széchenyi Könyvtárban utolérhető. Beszelnünk kell Hermann Antal munkásságáról, aki ugyan önálló kötettel nem jelentkezett, de ő írta a Pallas Nagy Lexikon cigány címszavát, és kárpáti dialektusban található ott egy dalszöveg: „Náj mán csi dád, nicsi déj, náj mán csi o thém muro”, ami szó szerinti fordításban „Nincsen se apám, nincsen anyám sem, nincsen országom sem”. Ha ehhez még hozzátesszük, hogy József Attila a szegedi egyetemen két szemeszteren keresztül hallgatott cigány nyelvet és kultúrát, éppen Hermann Antaltól, akkor nem lehet véletlen áthallásnak minősíteni a „Tiszta szívvel” című versét.

Aztán Bartók Béla írja abban a bizonyos Liszt Ferenc-vitában – szemben Liszt álláspontjával, aki a kávéházi, cigányok által játszott, többnyire frott, tehát műzenét minősíti cigányzenének – hogy „van a cigányoknak is saját népzeneje, az a népzene, amit a falvak szélén a cigány telepeken énekelnek”. Bartók Béla meggyőződéssel írhatja ezt, hiszen gyűjtései során találkozott ezzel a cigány népzenevel, mint ahogy Kodály Zoltán gyűjtéseiben is van néhány cigány nyelvű dal. Mindkettejük gyűjtésének anyagát majd több évtized után Víg Rudolf a Magyar Tudományos Akadémia Zenatudományi Intézetének munkatársaként jegyeztette le és fordította le a '70-es években. A lejegyzők egyikét Bari Károlynak, a másikat Daróczi Ágnesnek hívják.

Tehát, Wlislóczykkal, Hermann Antallal és Bartókkal kezdődik a cigány folklór gyűjtés, majd a 30-as évek végén és a 40-es évek elején, Püspökladányban Csenki Imre és Csenki Sándor a faluszéli cigány-telepen gyűjt a romáktól gyönyörű szép balladákat és zenéket. Csenki Sándornak – akit a németek lelőttek – kéziratban maradt ránk a hagyatéka, de szinte kibogozhatatlan a rövidítések miatt. Aztán Víg Rudolf 1957-ben a Zenatudományi Intézet munkatársaként, a Tudományos Akadémia népzene-kutatójaként újragyűjti a Csenki-féle gyűjtést, ezúttal azonban hangzó anyagként. Csodálatos dalokat és szövegeket örökít meg, és a romák minden egyes dalt úgy kezdenek, vagy úgy végeznek, hogy: „Én danoltam ezt a nótát ezelőtt 25 évvel Csenki Imrének és Csenki Sándornak...” De ugyan hogyan emlékezhetne valaki 25 év távlatából precízen arra, hogy mit énekelt annak idején Csenki Imrének és Csenki Sándornak?! Ez sajátos fintora a sorsnak szegény Víg Rudival szemben, mert hiszen ez

az ő gyűjtése, de minthogy az Akadémia azzal küldte el, hogy gyűjtse újra a Csenki fivérek munkáját, ezért azt Csenki gyűjtésként tartják számon.

De Víg Rudolf nevéhez fűződik az első magyarországi cigány népzenei lemez gondozása. A sikeres fogadtatás nyomán felkérést kap a második szerkesztésére is, ezt azonban már nem tudta befejezni. Víg Rudolf nyomdokain a vokális cigány népzene napjainkig Kovalcsik Katalin gyűjti tudós hozzáértéssel, ő az, aki befejezi a második lemezt is.

A vokális cigány népzene és orális kultúra hagyományairól szólván itt kell kitérnünk arra a felbecsülhetetlen értékű munkára, amely Bari Károly költő, műfordító, etnográfus nevéhez fűződik. Bari harminc éves gyűjtéseiből előtűnik a cigány népi kultúra rendkívüli gazdagsága. A műfaji sokszínűség az epikus énekektől a balladákon keresztül a gyermekdalokig, eredetmondákig és népmesékig terjed. A tudományos bevezetővel gazdagított négy kötet és 16 CD lemez többnyire alapítványok, intézmények és vállalkozások segítségével jelent meg, a lemezek nem kerültek soha bolti forgalomba, a kötetek közül néhány még könyvtárakban utolérhető. (Voight Vilmos etnográfus írja Bari munkájának jelentőségéről, hogy az csak a német százfős kutatócsoport tízévi munkájával vethető össze.)

De a hangszeres népzene gyűjtésének is óhatatlanul fókuszába került a cigány népzene, a falusi cigány bandák repertoárja. Napjainkra elmondható, hogy Nagy Olga és Görög Veronika népmese gyűjteményei, Martin György, Pesovár Ernő és Ferenc táncgyűjtései, Víg Rudolf és Kovalcsik Katalin vokális népzenei gyűjtései, valamint Bari Károly munkássága révén lesz ismert a cigány folklór.

Erdély falvaiban is a romák őrizték meg napjainkig a legarchaikusabb magyar népzeneit. A táncház mozgalom – Halmos Béla és Sebők Ferenc munkássága nyomán – híres prímásainktól tanulta vissza a magyar népzene kincsestárát.

Bár nem szoktak róla beszélni, de a néprajzosok mindig szem előtt tartják, és írják publikációikban is, hogy kulturális kölcsönhatások vannak többségi és kisebbségi népek kultúrája között. Kevesebbet beszélnek azonban arról, hogy mi tekinthető a romák saját kultúrájának. Inkább arról beszélnek, kölcsönhatások vannak, s hogy a cigányok hagyományörzők, vagyis megőrizték a magyar népdalokat, népzeneit, táncokat.

Talán először Martin György kezd arról írni, hogy a roma kultúrának, illetve a roma tánckultúrának mik a sajátosságai. Nagy Olga az utóbbi időben már kifejezetten megírja, hogy a cigány népmese ugyan magyar nyelven él, de ilyet más nem mesél, és hogy vannak a cigány mesemondásnak speciális hagyományai. De a hangszeres népzeneben ez csak egy nemzedékkel később jelenik meg. Halmos Béla írja, hogy számára nagy jelentősége van annak, hogy ők a cigányoktól tanultak meg hegedülni. Nem egyszerűen csak arról szól a történet, hogy a cigányok megőrizték a magyar népi kultúrát. Azt még nem kapták meg, hogy mi az, amit a romák hozzáadtak...

1957-től 1961-ig – tehát a forradalom után – volt egy Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége szervezet is. A ko-

rabeli iratokban úgy van benne, hogy „az ellenforradalmi időkben milyen nagy szükség van arra, hogy...”. Tehát, ez egy abszolút politikai cselekedet volt – az akkori politikai vezetők tulajdonképpen tettek egy gesztust, egy engedményt a romáknak. Ebben az is benne van, ne tagadjuk, ha csak involválva is, nem direkt, hogy a romák részvétele a forradalomban jelentőség-teljes volt. A forradalom leverése után, 1957-ben abszolút politikai gyökerekből táplálkozva megengedik László Máriának, hogy megszervezze a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét. Nem Demokratikus Szövetséget, mint a többi nemzetiségnek, és nem azzal a függetlenséggel, mint ami a többi szövetséget jellemezte, hanem abszolút a Kulturális Minisztérium berkein belül, erős felügyelet alatt.

1957-ben, amikor Martin György a „botlót” kutatva Porcsalma után Nyírvasváriba is eljut, az ő kutató munkájának következtében ott együttes alakul – a mátészalkain kívül a nyírvasvári együttesről szoktunk beszélni, mint első cigány együttesről.

1958-59-et írtunk, amikor beindult egy verseny. Cigány csoportokat, együtteseket hívtak életre, és versenyt hirdettek számukra. Martin György a nemzetközi hírvé tanckutató, pedagógus és tudós valamikor 1959 nyarán szervezte Budapesten, a Kulich Gyula téren az első cigány folklór fesztivált. Ez az, ahol már részt vesz a Mátészalkai Cigány Együttes is – többek között...

Martin György nem csak egyszer megy Nyírvasváriba kutatni, hanem évente rendszeresen visszajár, és vizsgálja azt is, hogy a folklór hogyan hagyományozódik. Erre vonatkozóan nagyon sok gyűjtött anyag van az Akadémián, és ez a tudományos publikációkban is visszaköszön. Sőt, az a szerencse, hogy ezt már hangosfilmen is után-gyűjtötte Martin György, és ez megörökítésre került. Tehát ezek voltak az első jelentős kezdeményezések a cigány folklór gyűjtése terén...

Ha úgy tetszik, akkor a második nagy hullám méltó folytatása, a Wlislóczy-féle roma folklór gyűjtéseknek, a 70-es évek eleje és közepe. Az életnek az egyik meghatározó élménye az volt, hogy 1972-ben 17-18 évesen, a „Ki Mit Tud?”-on az első voltam, aki egy ország nyilvánossága előtt megmutatta a cigány nyelv szépségét, gazdagságát. József Attila „Tiszta szívvel” című verse valahogy megtalált bennünket. A – részint roma fiatalokból álló - Monszun előadásában cigány népdal szövegeként, általam mondva pedig cigány és magyar nyelvű versként is megszólalt. Ha korrajzban akarok gondolkodni, akkor nem feledhetem el, hogy a Monszun együttes annak az ellenzéki mozgalomnak része, amelynek körében zenével, kultúrával politizál Haraszi Miklós, Dabasi Péter, Panyiga-Vas János, Fényes Balázs, Major György, Szabó Kati, Bársony Juli és mások. Ők azok, akik aztán a roma fiatalokkal, nem csak úgy általában foglalkoznak, hanem az együttesbe is hívják őket. A Monszun együttes nemzetközi munkásmozgalmi dalokat is énekelt és gyűjtött, például a Bandiera Rossa-t, Vörös kakast, vagyis olasz, spanyol, görög antifasiszta dalokat és hasonlókat énekelt. Magyarországon elsősorban a városi folklórt próbálták megtalálni. Maróthy János zenetudós segítségével és közreműködésével. Melósok közé mentek meg falvakba jártak, és ott próbáltak falu kutatást, zenekutatást csinálni. Ennek egyenes folytatásaként munkások közé is jártak munkásszállásokra. És ebből a sajátos helyzetből fakadóan azt vették észre, hogy ha a melósokat kérdezték, akkor nagyon hamar eljutottak a nótához, viszonylag kevés népdalhoz, ezzel szemben, ha a roma melósokkal keveredtek kap-

csolatba, akkor valami ismeretlen kincs-halmazra találtak, ami persze nagyon vonzó volt és jó alapanyag. Tehetséges fiatalokkal volt alkalmuk találkozni. Hogy csak egyetlen példát mondjak, Szilágyi János, alias Öcsi. Ő olyan szabadon improvizált, hogy Maróthy János szerint tökéletes koncertot, tökéletes formai felépítésű koncertot improvizált, amit aztán a felvétel alapján lekottáztak, szövegekkel megtűzdelték, és ezen a '72-es KI MIT TUD?-on énekelték. Amit ők hozzátettek, az a vokális többszólamra bontás és a meghangszerelés, illetve a megfelelő részekben a megfelelő szövegek behelyettesítése volt.

Amikor aztán a Monszun együttes tagja, Bársony János a férjem lett, már együtt jártunk munkásszállókra. Zenéltünk, verset, mesét mondtunk, és folyton kezdeményeztünk, hogy ők is mutassanak valamit. Ez egy nagyon különleges helyzet volt. Az az el nem ismert, és ily módon tulajdonképpen elnyomott roma kultúra, amivel a többségi társadalom legfeljebb a feketevonatokon találkozott – és valószínű akkor is úgy, hogy már megint „gajdolnak” és milyen hangosak, és egyébként se értjük –, az egyszer csak az elit kultúra részeként színpadi előadásban jelent meg. Arra tartott igényt, hogy hallgassák, hogy színházi előadásként csodálják. Ez egy más minőség volt, és ez a roma emberek számára is más minőség volt. Értékként élhették meg saját cigányságukat. Tulajdonképpen ezeknek a fellépéseknek a hatására kezdődött el az együttes-alakítási mozgalom, mint olyan. Már a munkásszállásokon részint azok a fiatalok, akik korábban megfordultak a Monszun együttesben vagy a Romano Glaszo – az első általunk alapított önálló roma folklór együttes – környékén, azok elkezdtek saját csapatokat szervezni.

A népművelők kezdetben ózkdodással fogadták a műsorainkat. Megtapasztalva azonban a műsor színvonalát, üzenetét, a hallgatók reakcióját, egy idő után nagyon szívesen fogadtak minket. Rendszeres vendégek voltunk, és aztán nagyon stabil kapcsolatok alakultak ki a népművelőkkel. Úgy mehettünk oda, mintha hazamennénk. Ha támogatásnak lehet nevezni, akkor kezdetben az volt az egyetlen támogatás, hogy a Láng Művelődési Központban Nagy István igazgatósága alatt, bérleti díj nélkül próbalehetőséget kapott az együttes, a Monszun és a Romano Glaszo. Tehát volt egy hely, ahova meg lehetett hívni hetente egyszer vagy kétszer az embereket. Zenélni lehetett, felvételeket lehetett készíteni. De egyébként részint pénz nélkül léptek fel az együttesek, részint, ha mégis kaptunk minimális támogatást, akkor azon kazettákat vásároltunk a gyűjtésekhez, magnetofont, hangszereket kellett venni, és 1978-ra már odáig is eljutottunk, hogy az együttesnek fellépő ruhát vehettünk, hogy már ne civilben menjünk.

1982-ben aztán sikerült elindítani, például a Fővárosi Kettes Számú Építőipari Vállalat Hajdú utcai munkásszállóján egy saját cigány klubot is. Ezekben a fellépéseken is ugyanaz volt a koreográfia: előbb az általunk hozott műsor, ami vers, zene, illetve tánc volt, és ezt követően menetrendszerűen azt kértük, hogy ők is zenéljenek, meséljenek, táncoljanak, attól függően, hogy milyen hangulat alakult ki. Többnyire én animáltam, mint népművelő, kítőző szakmai gyakorlat volt.

Ilyen tartalmas találkozások voltak Szentendrén is, amiből aztán a Kalyi Jag együttes született. Ugyanígy munkásszállási fiatalok, akik éppen ott dolgoztak, verődtek össze, javarészből Kótajba valók. Ez azért említésre méltó dolog, mert vannak roma közösségek, különböző hagyományokkal, de itt a vokális többszólamú zenélésnek olyan szép és mély hagyományai van-

nak, hogy az szerintem világszám. Olyan szépet azóta se hallani így egyben, és ilyen komplex teljesítményként. Zseniális énekesek, táncosok, nagy tehetséggel improvizáló fiatalok jöttek ott össze. És hívtak bennünket, hogy menjünk, szálljunk be, és alakítsunk együtt együttest. De éppen a munkahelyváltások miatt, mert az emberek odamentek, ahol többet fizettek, ez az együttes is rövid időn belül szétszóródott. Kezdhattuk újra a toborzást.

Éz 1978-ban történt. A Kalyi Jag egyébként egy Bari Károly versből való kifejezés, fekete tüzet jelent, ezt már mindenki tudja világszerte – azt mondhatom –, hiszen az együttes Amerikától Japánig turnézott már, Dél-Koreát is beleértve. Azt a Bari sort, hogy „szívemben fekete tűz ég”, emeltük ki és választottuk az együttes nevének.

A Kalyi Jag együttes rendszeres próbákkal, alkalmi fellépésekkel, már ahogy sikerült szervezni, tovább működött, és 1979-ben elnyerte a Népművészet Ifjú Mestere címet. A Népművészet Ifjú Mestere címért lehet indulni zenével, tánccal. Minthogy roma-folklóról volt szó, a világ legtermészetesebb módján, ezt a kettőt együtt, mint élő orgánumot vitte az együttes tovább. A zsűriben ott volt Martin György is, akivel ez alkalommal találkoztunk személyesen először. És be volt nyújtva a hosszú repertoár lista, hogy ezeket a dalokat tudja az együttes, és kívánságra énekl. Ugye, fölmege az együttes, és akkor – „parancsoljanak” – elfújnak három dalt, gitár, mandolin és kanál kísérettel. Martin György a következőt kérdezi tőlük: lehetne ugyanezt hangszerek nélkül? A fiúk leteszik a hangszereket, érzik, hogy értő fülekre találtak, és ettől megtáltosodtak, még szebben szólt a terc. Persze megkapták a Népművészet Ifjú Mestere címet. És ez egyben rávilágított a „merre kell keresni a jövő útját” című fejezetre is.

Én 1978-ban kezdtem el a Népművelési Intézetben dolgozni, és a roma kultúrával foglalkozhattam. Ez ugyanaz az év, amikor megalapítottuk a Kalyi Jag együttest. Odakerülésem után gyakorlatilag két héttel elkezdtük az országjárást, és az autodidakta roma művészeket kezdtük összegyűjteni. 1979 májusában országos kiállítást szerveztünk 12 roma alkotóval. Naiv művészek múzeum volt már korábban is, de olyan nem volt, hogy egy nemzetiség szervezett volna ilyen típusú képzőművészeti kiállítást. Teljesen szándékos volt a roma képzőművészeti kiállítás. A kezdetektől azt gondoltam, hogy vállalhatóvá kell tenni azt, hogy mi románok születtünk. És ha valamivel, akkor ezt az értékeink felmutatásával lehet elérni. Minthogy bölcsész vagyok, azt is tudtam, hogy leginkább a kulturális értékek azok, amelyek átvihetők a köztudatba. Az köztudott tény volt, hogy a románok zenélnek, táncolnak, s ha ezt a másik oldalról nézem, akkor „dajdajoznak”, meg már megint ugrálnak, egy ilyen negatív megközelítési veszéllyel, nem igazán lehet betörni. Valami olyan abszolút az elit kultúra részével kellett „dobbantani”, ami meglepetést okoz. Nem felejthetjük el, hogy ekkor már Balázs János neve világszerte ismert volt, a képei Japántól Wintertourig megjárta a nagyvilágot, ámuldozást és csodálkozást váltva ki. A roma festők számára ő volt a minta, és az ő sikere. Balázs Jánost naivnak szokták nevezni, de szerintem ez tévedés. Megismerkedésem vele mesebeli volt.

Még egyetemista korunkban elindultunk a párommal – a Monszun együttesbeli zenész Bársony Jánossal –, hogy megkeressük személyesen Balázs Jánost. Felültünk a vonatra, Salgó-

tarjában leszálltunk, azzal az elszánással, hogy megkérdezzük az első szembejövő romát, biztos, el fog tudni vezetni bennünket János bácsihoz. Így is történt, leszálltunk a vonatról, és megkérdeztük az első szembejövő romát. Aki megsértődött, „mindenki csak Balázs Jánost keresi, hát azt hiszitek, hogy nekünk csak egy festőnk van?” – mondta. És elkalaurozt bennünket Balog Balázs Andrásnak, aki szintén festett, nem is akárhogyan. A romáknak nagyon gyakran hasonló nevük van, őt is Balázs Andrásnak hívták eredetileg. Az édesanyja Balog. Az én javaslatomra vette föl, és lett Balog Balázs András, hogy meg lehessen különböztetni Balázs Jánostól. És akkor ott rögtön ki is derült, hogy még csak ő sem egyedül van, mert a felesége lopkodja tőle titokban a festékmarmaradványokat, a gyerekeitől meg a rajzlapokat, és rokkant nyugdíjasként abszolút titokban ő is festget. Ő Oláh Jolán. Az ő képei valóban naivak. Egy rendkívül expresszív látásmódú, sajátos színvilágú asszony. Titokban készítette a képeit.

Tudtam, hogy van egy Balázs Jánosunk, van egy Balog Balázs Andrásunk meg egy Oláh Jolánunk, és azt mondtam, hogy ha ők vannak, és ugye ott van előttük a két példa, a festőművész Péli Tamásé és persze Balázs Jánosé, aki iskolázottság nélkül tört be a képzőművészetbe és sikeres lett, akkor biztos, hogy vannak többen is.

A másik minta az Péli Tamás volt. Péli Tamás 1975-ben hazajött Hollandiából, miután elvégezte a Holland Királyi Akadémia murális szakát. Az első kiállítását valamikor '76-ban Bársony János szervezte, a Fővárosi Egyes Építőipari szálló nagytermében. Péli Tamás azt mondta magáról: elmentem megkeresni a gyökereinket, elindultam gyalog a barátaimmal, vissza Indiába. Eljutottam Anatólia sík vidékére, onnan jöttem vissza, tovább nem tudtam menni. De én akkor is roma vagyok, nem holland, nem magyar, vagy annyira magyar amennyire holland is, de elsősorban roma. És én vállalom azt, hogy roma vagyok. És abban is van egy csomó tudatosság, hogy visszamegyek az enyéim közé. Mert köztudott tény volt, hogy a Fővárosi Egyeseknél rengeteg roma dolgozott, és hogyha abban a kultúrházban állított ki, akkor ő hozzájuk ment haza.

Az Intézetben akkor a képzőművészeti osztály munkatársa volt Karsai Zsiga bácsi, aki nemzetközi hírnő táncos és énekes, valamint festő is. Ő gondolta akkoriban a naiv vagy népi festőket. A főnöke Japi-Pap Oszkár képzőművész volt, számíthatam segítségükre. Mint ahogy Lakatos Menyhért író, Péli Tamás festőművész, Choli Daróczi József költő támogatására is, és persze Bársony Jánosra. Kisebb-nagyobb csoportokban utazgattunk az ország különböző részeibe. Ugyanis a Népművelési Intézet kitűnő háttér volt a megyei művelődési központok szakreferenseinek hálózatával. A hírnők megelőzött bennünket, körbejárt, a cigány festők felfedezésében szívesen vállaltak részt a népművelő kollegák. És érdekes módon, az alkotók is egymásnak adtak bennünket. Mentünk házról-házra, településről-településre, és nézegettük a képeket, és válogattunk, hogy most akkor befér vagy nem fér. Ez tényleg már valami, vagy még csak a kezdet. Akadt, akinek azt mondtuk, nem, ez még nem az igazi. Vagy azt mondtuk, hogy ez iparművészetnek vagy népi iparművészetnek jó.

Így 12 alkotó munkáiból rendeztünk egy nagyszerű kiállítást a Pataki Művelődési Központban, 1979 májusában. Egy éven belül 35 következő kiállítást szerveztünk abból az anyagból, részint csoportos, részint egyéni kiállításokat. A kiállítás legna-

gyobb felfedezettje Pongor-Beri Károly volt, akinek leginkább a mexikói Orozcohoz és Siqueroshoz hasonlítható ez az időszaka. Óriási táblafestményeket készített, amelyek plakátszerűen, politikai töltéssel hirdetik, hogy a romák itt vannak, utat keresnek, hogy átkozni tudják csak a sorsukat. De ott voltak ezen a kiállításon Horváth Vince bácsi faragásai is. Vince bácsi akkor már 70-es éveiben járt, és a népművészet mestere volt. Tehát, ők is próbálták a saját útjukat járni abban a környezetben, ami adatott számukra. Több, kevesebb sikerrel. Ez az első kiállítás viszont fölállalta, és meghirdette azt, hogy ezek nem egyszerűen alkotó emberek a maguk helyén, hanem ráadásul romák. Ily módon az a tény, hogy ők romák, valamiféle érték, nem azért, mert az önmagában érték, hanem azért, mert a munkájuk az érték, és megbecsülésre érdemes. És mi megmutattuk ezeket a hétköznapi „hősök”-et, példát, vállalható tartalmat adva a cigány szónak.

A roma-folklórta mozgalomnak a gyökere tulajdonképpen a magyar táncház mozgalom is. Ez egy sajátos paralel, de így van. Ez az időszak, amikor már van Kalyi Jag együttes, de amikor a roma-folklór a maga érintetlenségében még utolérhető a telepeken. Ezt próbáljuk meg a maga erejével, a maga természetességében színpadra emelni. Nem feledhetjük el, hogy ekkor már a néptánc mozgalom, a táncház mozgalom elindult. Még kezdeti lépésekben van ugyan, de már elindult. Amikor a miénk jelentkeznek együttműködés a roma-folklórral, akkor a néptáncosok, és a néptánc mozgalomban megjelenő fiatalok körében van a legnagyobb sikerük. Talán éppen azért, mert az ő számukra nem mindig ismeretlen a roma kultúra, mert a gyűjtő útjaikon akár Erdélyben, akár Magyarországon eljutnak falvakba és a cigánytelepekre, és az ő adatközlőik nagyon gyakran éppen romák. Tehát ez egy szép egymásra találás. Azt sem kell elfelejtenünk, hogy a táncház mozgalomnak erős ideológiai háttere is volt bizonyos tekintetben. A tét az volt, hogy „nemzetközivé válik-e a világ” a kommunizmus ideológiája szerint, vagy lesz annak továbbra is jelentősége, hogy egy-egy nép sajátos történelemmel, sajátos kultúrával rendelkezik.

Amint ezt pontosan tudjuk még a Kádár-érában is, valakinek büszkének lenni arra, hogy ő egy adott néphez tartozik, nem csak, hogy nem volt divat, de kifejezetten nacionalizmusnak számított, és megtorolható is volt egyidejűleg. A táncház mozgalomra, a magyar népi kultúra gyökereihez való visszatérésre ugyanezt a nacionalista bélyeget is rásütötték, miközben nem többről, nem kevesebbről volt szó, hogy lehetünk mi világpolgárok úgy is, hogy öntudatos magyarok vagyunk közben, és az egyetemes kultúrát birtokolhatjuk mi úgy is, hogy nagyon büszkének vagyunk a saját hagyományainkra is. A táncház mozgalom sajátos mozgalom volt. Nem röpiratokkal és kinyilatkoztatásokkal terjedt, hanem mint szórakozási forma. Miközben az a tény, hogy valaki táncházba jár, az egy szórakozás volt, természetesen mindannyian tudtuk, hogy az egy politikai tett is. És a politikuma éppen a népköltészetben, éppen a zenében vagy éppen a táncban rejlett. És éppen ezért is megfoghatatlan volt. Megpróbálták tiltani, vagy ha nem is tiltani, de éppen csak megtűmi, és csak igen elvélve tudott ez a mozgalom magának teret teremteni, például a Kassák klubban annak idején.

A XIV. kerületben a közművelődési csoportot Héra Éva vezette 1978-ban, később a Népművelési Intézetben – ma Magyar Művelődési Intézet – a Népművészeti osztály vezetője lett. Ne-

kem meg abban a szerencsében volt részem, hogy ötödéves egyetemistaként éppen nála voltam gyakorlaton. Volt ebben az amatőr mozgalomban valami óriási erő és pezsgés. Magunk festettük a plakátokat, és hirdettük a programokat. Emlékszem, Héra Évának, de nekem sem okozott gondot, hogy beálljak plakátot festeni, ragasztani. Ebbe a táncházba Nagy László és Szécsy Margit is eljárt. És hát a zenék és a táncok közben volt egy-egy vers vagy éppen egy népmese citálása is, vagy közös daltanulás. Szóval, megvolt ennek a varázsa és szépsége...

Amikor 1979-ben az Autodidakta Cigány Képzőművészek Első Országos kiállításának mintegy bevezetőjét, a legeslegeslő kiállítást szervezem, annak a Kassák Klub ad otthont. Pongor-Beri Károly és Balogh Balázs András képeit először ott állítottuk ki.

A 80-as évek elején, amikor a Népművelési Intézet, mint intézmény háttérrel ad ennek a cigány közművelődés megszervezésének, politikailag még a következőképpen néz ki a helyzet. Az 1961-es Politikai Bizottsági határozat megszüntette a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét, mely 1957-1961-ig működött. Azt mondták, hogy a cigányságnak nincsen saját nyelve, nincsen saját kultúrája, éppen ezért nincsen szükség szövetségre sem, nem hogy a többiekhez hasonló demokratikus szövetségre, de egyáltalán semmiféle politikai intézményre. Hogy a cigányság csak egy hátrányos helyzetű réteg, és ha majd mindenki dolgozik, meg igyekeznek beilleszkedni, akkor eltűnik, kvázi a cigányság mint nép is. Ez nem más, mint az erőszakos asszimiláció politikája...

1978-ban, Békésen még olyan cigány klubot mutogatnak a tanácskozási résztvevőinek mintaként, ahol gügye étkezési és viselkedési illemszabályokat próbálnak tanítani felnőtteknek – mint a gyerekeknek. Ez ugyanaz a klub, ahol bennünket feljelentettek a cigány himnusz énekelése miatt, miközben a romák büszkének voltak rá, hogy vendégül láthatják a „ki mit tud”-döntős cigány lányt.

Amikor 1979-ben rendelet jelenik meg a cigányság közművelődéséről, az már arról szól, hogy ha a cigányok ilyen művelődő közösségeket szerveznek, az nem feltétlenül elítélendő. Tehát tesznek valamiféle engedményt éppen azért, mert az az értékfelmutató jelenlét közben már megindult. Tehát, már túl vagyunk bizonyos fejlődésen. Sőt, nyaranta már továbbképzéseket szervezünk a Népművelési Intézetben, a romákkal foglalkozó közművelődési szakembereknek. Nekem arra mindig nagy gondom volt, hogy az előadók körébe meghívjam a tudósokat, akik a romák kutatásával foglalkoznak, Víg Rudolf, Kovalcsik Katalin népzenekutatók, Réger Zita nyelvész, Havas Gábor szociológus rendszeres vendégünk volt. De nem csak arra ügyeltünk, hogy kutatók, tudósok, romákkal foglalkozó szakemberek legyenek az előadók között, hanem a továbbképzendőik közé is teljesen tudatosan vegyes társaságot hívtunk. Tehát olyan népművelőket, művelődési ház igazgatókat, esetleg pedagógusokat, akik cigány közösségekkel gyakran találkoznak, gyakran dolgoznak, és olyan romákat, akik vagy már maguk vezetnek ilyen intézményeket, klubokat, együtteseket, vagy kifejezetten arra való felkészítésük folyik, hogy olyat tudjanak vezetni.

Ez gyakorlatilag 1979-től '92-ig évente megrendezésre került. Ez egy intenzív képzés, egy hetes, bentlakásos továbbképző tanfolyam sorozat volt.

1977-től szerveződtek a nyári táborok is. Emlékszem, az első olvasótáborot Bársony János a fővárosban úgy szervezte meg, hogy az ifjúsági osztálytól beutalókat szerzett, amik ugye egy hetes, ingyenes, balatonszemesei KISZ táborban való részvételt tettek lehetővé, illetve felárú utazást. Bársony János végig levelezte a középiskolákkal, hogy amennyiben van cigány fiatal a tanulók között, azoknak ezek a jegyek ingyen kioszthatók. A 2000 fős nagy KISZ-táborban talán húszegyneháyan voltunk. Pénzünk ebben az időben nem volt arra, hogy vendégeket hívjunk, talán ötezer forintunk volt, hogy az útiköltséget ki tudjuk fizetni. Mégis ennek az óriási tábornak a legjobban szervezett, leghatékonyabb dolgozó kis csapata voltunk. Ez bizony nagy feltűnést keltett az esti közös műveltségi szórakoztató versenyeken, melyeket többnyire Déry János vezetett. Egyébként napközben is mindig szervezett programunk volt, hol csak felolvastunk egy-egy könyvből, vagy filmet vetítettünk, vagy vendégséget hívtunk: eljött hozzánk Lakatos Menyhért író, Choli Daróczi József költő és vendégünk volt Lojkó Lakatos József filmrendező is. De velünk volt a Kalyi Jag együttes 2-3 tagja is, akik zenéjükkel színezték a tábor hangulatát.

Tehát, elkezdődött annak a nyilvános megélése egy ifjúsági táborban, hogy mi romák vagyunk, vállaljuk ezt, nektek is megmutatjuk, hogy ebben mennyi sok szépség, jószág van. És ez nagyon nagy szimpátiát váltott ki a fiatalok többségében. Azon vettük magunkat észre, hogy fűrtökben lógnak rajtunk a cselengő fiatalok, akik kitűnően szórakoznak a társaságunkban, és érdeklődéssel hallgatják az önmagunk kereséséről szóló hosszú vitákat. Így kezdődött a cigány olvasótábori mozgalom.

Közben arról beszélgettünk, hogy mi van az iskolában, mi akarsz lenni, hogy próbáld elérni. Valahogy tudatosítani próbáltuk a fiatalokkal, hogy vannak az életben célok, amelyek elérhetőek, és hogy nagyon kell akarni, mert el lehet érni, és nem lehet csak azzal törődni, hogy előítéletek vannak. Sőt, azt sem lehet elfogadni, hogy a nyomás arra felé toljon bennünket, hogy mi ne akarjunk cigányok lenni, hanem éppen ellenkezőleg. A múltból is, a történelmünkéből, a hagyományokból, a kultúránkából megpróbáltuk visszaadni, visszalopni, vagy éppen tudatosítani a fiatalokban, hogy mi az érték.

Máig sem felejthetjük el, hogy a cigánygyermek túlnyomó többsége számára ezek a nyári táborozások jelentik a kitekintést a világba. Javarésztüknek mind a mai napig ez az egyetlen üdülési lehetőség. A község, a település határán kívülre leginkább ilyenkor jutnak el. Ez mindenképpen egyféle világnyitogatás is. Hogy van másféle életmód is. Most nem csak arról beszélek, hogy nem csak putrikban lehet lakni, hanem más típusú házakban is, hanem a világ szépségeire, a környező világ csodáira is rá kell irányítani a figyelmet, a múzeumoktól kezdve a hajóútig és a kirándulásokig. Próbáljuk kinyitni nekik a világot a maga sokféleségével és szabadságával, részint felkészítjük őket arra is, hogy értékékként tudják megélni a saját cigányságukat, egész egyszerűen konfliktus kezelő technikákat sajátítsanak el, hogy ne ökölbe szorult kézzel rögtön odaüssenek, hogy mit cigányozol, hanem húzzák ki magukat és mondják büszkén, hogy igen én cigány vagyok, és?...

Visszatérve, a roma értelmiség a 70-es évek legelején jelentkezett. Az nem véletlen, hogy éppen a lehető legkreatívabb, és legautonómabb területen, a művészetek területén. A szépirodalomban elsősorban, és a képzőművészetben. Bari Károlynak 17 évesen adták ki az első kötetét, ami valami 10 ezer példányban

fogyott el pillanatok alatt. Az egy megdöbbenés volt abban az időben. Amikor 1974 -75-ben Lakatos Menyhért „Füstös képek” című kötete megjelenik, az a másik reveláció. És aztán jönnek sorban, Osztoján Béla, Balogh Attila, Horváth Gyula. Choli Daróczi József versei 71-ben jelennek meg cigányra fordítva a Nagyvilágban. És ez mind-mind a művészet területére való betörés, és egyféle híradás, hogy itt vagyunk, élünk, lehet, hogy mások vagyunk, de hát a fájdalmaink, az érzelmeink, a szépségünk az ugyanolyan mint a többieké. Talán ez az, amivel, az egzotikumon túl, sikerül megfogni a többségi társadalmat. A művészet katarzisa.

Amikor a 70-es évek legvégén, a 80-as évek elején az Intézetben elkezdtem szervezni a folklórmozgalmat, akkor tulajdonképpen ugyanez a bázis: a művészet erejével megmutatni magunkat. És a különböző művészeti területeken elkezdődik egy beszivárgás. A képzőművészetben először, 1979-ben Autodidakta Cigány Képzőművészek Első Országos Kiállításával indítunk, aztán 1981-ben a hagyományörző Cigány Együttesek Országos Találkozóját szerveztük meg. Olyan szakemberek társaságában, mint az azóta megboldogult nemzetközi hírű néptánc kutató tudós, Martin György, Erdélyi Tibor koreográfus, aki maga is hosszú-hosszú ideig táncolt az Állami Népi Együttesben, és Felföldi László néptánc kutató tudós. Az ő társaságukban és Bársony Jánossal, aki ugyan a férjem, de minthogy együtt szerveztünk mindig együttest, és a roma-kultúrával is együtt foglalkoztunk, természetes módon és önkéntesen jött velünk ezekre a gyűjtő utakra.

A népzenei gyűjtéseink anyaga a Zenetudományi Intézet Bartók archívumában a mai napig fellelhető. Írtam is a kezdetek-kezdetén egy tanulmányt, Maróthy János zenetudós felkérésére. Megpróbáltam szöveg-tipológiát készíteni a cigány népdalok szövegei alapján. Ez a dolgozat is megtalálható a Zenetudományiban. Solt Otília felkérésére, aki a Fővárosi Pedagógiai Intézet főmunkatársa volt akkoriban, készítettem egy segédanyagot cigány anyanyelvű tanulók számára, amelybe kisgyermekeknek való dalocskákat, verseket, mondókákat próbáltam összegyűjteni, és valamiféle használható segédanyagként a pedagógusokhoz eljuttatni. Sajnos olyan kevés példányszámban jelent meg, ráadásul zenei hangzóanyag melléklet nélkül, hogy ez tulajdonképpen korlátja lett a használásnak.

Még 1976 májusában, a férjem, Bársony János kezdeményezésére a Magyar Rádió számára készítettük el az első cigány műsorsort, mármint a Romano Glaso Együttes. Egy műsorsort a magyarországi cigány irodalomból, amiben roma fiatalok mondják Bari Károly, Choli Daróczi József, Osztoján Béla verseit, illetve Petőfi, Ady, József Attila műfordításait cigány nyelven. Roma folklórzenével fűszerezve. Ez a felvétel viszonylag gyakran megy a rádió műsorában, és tulajdonképpen abszolút alkalmas arra, hogy a népismereti oktatás alapja vagy kelléke legyen.

Beszélnem kell még Choli Daróczi József munkásságáról, aki a XV. Kerületben a Kavicsos közben akkor tanár volt, és Péli Tamás ugyanabban az iskolában rajtot tanított. Ebből az iskolai közegből és a szülői értekezletből szerveződött meg a Rom Som Klub, ami a Rom Som együttesé vált. Ez javában a '70-es években történik. Később beindult az olvasótábori mozgalom, azok a fiatalok, akik Palotán a Rom Som klubba járnak, most már eljutnak olvasótáborba is, és akkor már együttest is szerveznek. Szóval ez egy ilyen folyamatosan jelenlévő – nem

találok rá jobb szót, mint – mozgalom. Cigánybálokat szervez-
nek, éppen Palotán. Az egy rendkívüli dolog volt, Choli által
szervezve, és nagyon nagy részvétellel. Vagy kulturális esteket
szerveztek, amiket nem lehetett bezárni, mert nagyon maradni
akartak még a népek. És tulajdonképpen az értelmiségnek is
egyre inkább látszik, hogy szüksége van arra, hogy valamilyen
szervezett formában alkalma legyen a gondolatait kicserélni. A
HDVSZ-ben, ami most a Bihari együttes székháza, szerveződik
meg a roma értelmiség klubja először, és körülbelül két évig tart.
Ekkor még a roma értelmiségben lehetőségek híján sokkal
nagyobb az összetartó erő, mert, amit mindenki érez, az az elnyo-
más. Amit mindenki tud és akar, hogy ezzel szemben legyen
egy vállalható út, ami arra vonatkozik, hogy cigányok vagyunk
és amennyire mások, annyira ugyanolyanok is. És nem akarjuk
megtagadni magunkat, és értékünk szeretnénk megélni mind-
két identitásunkat. Az összetartó erő ebben az időben még, ép-
pen mert nagyon nagy a nyomás, rendkívül erős. Ahogy elkez-
denek a lehetőségek megteremtődni, éppen azok csekély volta
miatt, elkezd ez a csapat szétszóródni. Vannak, akik úgy ítélik
meg, hogy ezek olyan csekély lehetőségek, hogy emiatt ne lép-
jünk, ne adjuk fel magunkat, követeljünk többet. Azt viszont
kollektíven.

1984-ben újra Politikai Bizottsági határozat születik, ezúttal
azonban arról, hogy meg kell vizsgálni a lehetőségét egy kulturá-
lis szervezőmunkát és politikai érdekképviseletet ellátó cigány-
szervezet létrehozásának. Nos, a felelősök megvizsgálták a lehe-
tőségeket, és rögtön nem egy, hanem két szervezet létrehozását
döntik el. Egyet az úgynevezett politikai érdekképviseletre, és
erre hívják életre majd 1985-ben az Országos Cigány Tanácsot,
egyet pedig a kultúra ápolására.

Tehát, a mozgalom erősödése miatt nem lehetett nem szem-
besülni azzal, hogy mi nem akarunk gázsók lenni, cigányok
akarunk maradni. És amennyiben továbbra is marad ez a nyo-
más, akkor ellehetetlenülnek a világban. Mert nem lehet egy
népet kiirtani azzal, hogy kineveznek valakit tudósnak, mint
ahogy ezt tették, azzal, hogy nincsen cigány nyelv. Ezzel szem-
ben pedig a nemzetközi konferencián filmet fordítanak cigá-
nyul. Amikor jönnek külföldről tudósok, a világ legtermészete-
sebb módján azzal kezdik, hogy megtanulnak cigányul, ha már
romológiával akarnak foglalkozni, és a világ legtermészetesebb
módján megtalálják az utat hozzánk is, nem csak az úgynevezett
ciganológusokhoz.

A történehez még hozzátartozik, hogy a 80-as években a
Miniszterelnöki Hivatalból, megszólítottak néhány értelmiségit,
hogy ugyan mondják már meg, mi az, amire a romáknak szüksé-
gük van. Bari Károly költő, aki akkoriban Zalaegerszegen Ró-
meó és Júliát játszott egy romákból szerveződött színpadi cso-
porttal, többek között ilyen követeléseket fogalmazott meg, hogy
színház, kutatóközpont, múzeum és folyóirat kellene. Amikor
Békésen rendeztek tanácskozást, akkor például Csalog Zsolt
volt, aki a leghatározottabban megfogalmazta azt, hogy olyan
intézményekre van szükségük a romáknak, mint múzeum, szín-
ház, könyv és lapkiadás, közművelődési intézmény. És egyéb-
ként is a kulturális intézményrendszerben gondoskodni kellene
arról, hogy a cigány kultúrát támogassák... Elgondolkodtató,
hogy mi valósult meg az egykori követelésekből és milyen szín-
vonalon...

Szemes Zsuzsa

DR. HORVÁTH IVÁN

MÁJUSI MOSZKVAI MORZSÁK

Az időjárás ugyancsak megréfalta a moszkvaiakat az idén. Míg a hó elején hétágra sütött a nap, addig úgy huszadika körülre hirtelen annyira lehűlt, hogy először csak a ballonkabát került elő, majd a melegebb holmik is. Sőt, egy szép reggel arra ébredtünk, hogy esik a hó. Később aztán úgy ahogy normalizálódtak a légköri viszonyok, ám az az igazi kellemes tavasz nem köszöntött be. Moszkvában egyébként minden május és június különös természeti jelensége, hogy a városra tavaszi hótakaró terül – a nyárfák bolyhai hópehelyként szállnak és lepnek be mindent.

*

A teátrumot mindig is szerették az oroszok. S bár a színházjegyek ára ugyancsak borsos, mégis tele vannak a nézőterek. A Bolsoj mellett meghúzódó Malij teatr (előtte a drámaíró Alexandr Osztrovszkij ülszob-ra) változatlanul az orosz klasszikusokat kínálja nézőinek. A színpad felett a sarló-kalapácsos szovjet, a színpad két oldala mellett elhelyezett páholyok felett a kétfejű sást ábrázoló orosz címer látható. Ez a kettősség egyébként számtalan helyen megfigyelhető, de az általam ismert oroszokat egyáltalán nem zavarja a szovjet szimbólika megléte.

Amikor Alexandr Gribojedov *Az ész bajjal jár* című darabjára rendeltem telefonon jegyet, behallatszott a készülékbe, amint a telefonközpontos odakiabálta a pénztárosnak, hogy valami külföldi érdeklődik az előadás iránt. (Volt idő, amikor sértődötten vettem tudomásul, ha nyilvánvaló akcentusom feltűnt, most már büszke lehetek, hogy meg lehet különböztetni a kiejtésemet a született oroszétól.) Famuszov, Molcsalin és Liza, Szofja és a többiek... Csackij, a felesleges ember típusa... A négy felvonásos verses színművet Gribojedov 1823-ban írta. A színészek a deklamáló stílusú tradícióknak megfelelően nagy átéléssel vitték színre a XXI. század elején ezt a mának is szóló művet. A díszletek korszerű, könnyen mozgatható elemekből álltak, percek alatt be lehetett rendezni a színpadon az egyik, majd a másik lakást. A nézőtér úgy háromnegyed részben volt tele, a darab már két éve megy.

*

A Kreml impozáns épület együttesébe valóban nem illik bele a Hruscsov által odaparancsolt Kongresszusi palota. Az évek múlásával azonban mind a helybeliek, mind a Moszkvába sűrűn kilátogatók hozzászokhattak a fehér falú monstrumhoz.

Ezen a májusi estén a *Rettegést Iván* című baletet adják. Itt sincs tele a nézőtér, ahol egyébként rengeteg a külföldi: japánok, olaszok, amerikaiak hangoskodnak mindenfelé. A földszinti bejárat felett a 16 volt szovjet szocialista köztársaság giccses címere látható. Az előadás megkezdése előtt hangosbmondón – oroszul és angolul – kéri a nézőket, hogy mobil telefonjaikat kapcsolják ki. A darab, a hozzáértők szerint abszolút profi rendezés végterméke, ám azt is hozzáteszik, hogy Iván cár, a címszereplő gyenge, viszont Kürbszkij, aki egykor a cár közeli embere volt, majd később átállt az ellenséghez – nagyszerű hariton. A zenén nincs vita, az magával ragadó. Változatlan népszerűségnek örvend a kongresszusi palota legtetetjén található óriási méretű terem büfé, ahol megkóstolhatjuk a tipikus orosz blinit (palacsinta), kaviárt és pezsgőt.

*

A Cserjomuskinszki piac igazi kavalkád. Van itt minden, zöldség, gyümölcs, teinérdek féle hal, tőkehús, csirke. Az árusok között orosz alig akad, hanem déliek: grúzok, örmények kínálják portékáikat, jellegzetes, szinte utánozhatatlan akcentussal próbálják meggyőzni a vevőket, hogy az övek a legjobb és persze a legolcsóbb. Két darab zöldpaprikára alkudtam egy grúzzal, aki, miután kiderítette, hogy magyar

vagyok, nagy kegyesen beleegyezett, hogy 30 rubel helyett már 25-ért az enyém lehet az árú. Érdekes módon a legnehezebben a zöldpaprikához lehetett hozzájutni, jó néhány standot végig kellett járni ahhoz, hogy kapjak. És még néhány piaci ár: 10 darab tojásért 18 rubelt, egy kenyérért 7-8 rubelt, egy üveg lekvárért 20 rubelt kellett fizetni. (Az egyszerűség kedvéért egy nullát kell ezekhez az összegekhez hozzá írni, és megkapjuk a magyar forint összeget.)

*

Az volt az érzésem, hogy iszik az egész város. Minden pózban isznak: állva, ülve, menve, egyedül és kettesben, vagy éppen társaságban. Bármerre is jártam, mindenütt üres sörös üvegeket láttam, amiket az emberek éppen ott tesznek le, ahol az kiürült. Az aluljáró lépcsőjén vagy a mellvédjén, az üzletek bejáratánál, a villamos ülése alatt, a járdán, a buszmegállóhelyek padján – nem folytatom a sort. Pedig szegényes a fantáziánk ahhoz, hogy minden lehetséges módosítót elképzeljünk. Tehát ott teszik le az üvegeket, ahol éppen érik. Ebből viszont az is következik, hogy kevesebb vodka gőzös, (mondhatni) igazi részeg embert lehetett látni, az új módi hódít, a sör, s egyik lehetséges riválisa, a gin tonic-kal. Ezt mintha inkább a nők preferálnák. Sörből sokféle van, a Gössertől elkezdve (ennek az ára 28 rubel) egészen a saját gyártmányokig – 18-22 rubeles árfekvésben.

*

Az új moszkvai utcaképhez hozzátartoznak a különböző szolgáltatást kínáló emberek is. Csak a legmeghökkenetőbbet említem meg: papundekliből kivágott táblácskán olvasható: diploma, igazolvány, leckeönny, bizonyítvány KAPHATÓ. Soha nem láttam, hogy akár egy üzlet is létrejött volna, ám az a tény, hogy az utcán, főleg a metró lejáratok körül ödöngenek ezek az emberek, mégiscsak azt sejteti, lehet ebben biznisz. (Látni aztán lakásfelújítást kínálókat is, a legtöbbjüknél nemcsak telefonszám, hanem egy-két referencia fotó is látható.)

*

Az utcakép változatos. Elegánsabb üzletek előtti járda műköburkolattal van ellátva, de egy méterrel odébb már a szovjet korszak mememtorjaként hepehupás, töredezett aszfalttal kell meghírköznia annak, aki előre akar jutni. És a házak is: vannak amelyek a XXI. század követelményeinek megfelelően épültek, de többségében vannak a szovjet monstrumok, amelyek kritikán aluliak mind esztétikailag, mind építészetiileg. A város minden pontját és szegletét a reklámok uralják, jórészt ugyanazok, amelyek itthon is vagy hármely nyugati nagyvárosban láthatók, csak a nyelv a megkülönböztető jel. Különösen sok a gyógyszerreklám, meg a fogyókúrára, a testépítésre- és szépitésre buzdító propozíció.

*

A moszkvaiak most is, mint mindig – rohannak. Az ember akarva akaratlanul átveszi ezt az örült tempót, és szalad velük. De ezt a száguldást ügyesen csinálják, cikáznak, hajladoznak jobbra-balra, nem ütköznek egymásnak. Csak a járművekről való leszállás okoz szinte megoldhatatlan gondot, amikor ugyanis kinyitják a metrókocsik ajtait, mindenki azonnal betödul, aki pedig le akar szállni, ember legyen a talpán, hogy átverekedje magát ezen a mindent elsöprő tömegen. Ám ugyanez jellemző az üzletek bejáratánál is, úgy néz ki, mintha csak egyirányú utca lenne, ahova csak behajtani, azaz bemenni lehet, kijönni valóságos művészet.

*

Taxit alig láttam. Egy régi divat modernizált változata működik. Elsősorban a járművek megállónak közvetlen közelében áll az utas, jobb kezét diszkrétan feltartja, majd az arra száguldó autók közül szinte

az első arra jövő megáll, rövid alku következik, majd az üzlet megkötésén, megy az úrvezető-taxis, viszi a kuncsaftot. Egyszer egy közel fél órás buszra várás közben figyeltem, ki milyen hamar ülhet be a kocsiba, nos a szociológiai megfigyelésből nem lett semmi, olyan hamar lett gazdára, vagyis autóra mindenki.

Amit régen „marsrutnoje taxi”-nak (iránytaxinak) hívtak, az most az elegáns „avtolajn” nevet viseli. Mikrobusz ez, amely többé-kevésbé meghatározott útvonalon közlekedik, de mindenhol megáll, ahol a bent ülő utasok bármelyike akarja. Az ára körülbelül a duplája a buszjegy árának. A legnépszerűbb azonban változatlanul a metró, sűrűn jár, gyorsan megy, rengeteg utast szállít, és az átszállás csak éjjel egykor fejeződik be. Csak egyszer kell jegyet váltani, ezzel aztán annyiszor száll át az ember, ahányszor csak jól esik.

*

Van egy-két uszoda Moszkvában, de ehhez a hatalmas metropoliszhoz bizony kevés, amennyi a rendelkezésre áll. Sok időmbe tellett, amíg sikerült kiderítenem, hol tudnék úszás szenvedélyemnek hódolni. Nos, az egyik kollégám, aki mintegy 30 évvel ezelőtt végzett a méltán világhírű IMO-n, vagyis a diplomataképzőn, tanácsolta, hogy keressem meg a Park Kulturi metrómegálló melletti Csajka (Sirály) nevű uszodát. Javaslatom telitalálat volt, 120 rubelért bejuthattam ebbe a nyitott, osztott pályás uszodába. Kabinok nincsenek, szekrényes módszert alkalmaznak, amit egy betű és három szám bevitelével, tehát kódolással lehet működésbe hozni. Az úszómester mindenkitől kér valamiféle igazolványt. A borraivalozás nem divat. A kötelező előfürdő után kijutva a szabadba először is az eredményjelző táblán akadt meg a szemem, amelyen ott virított a «VBKM Made in Hungary» felirat, mit ne mondjak, jóleső érzés volt ez alatt úszkálni. A víz hőfoka egy kicsit barátságosabb, mint mondjuk a Gellérté, ám NEM az az a tény, hogy mintegy negyvenpercenként hangosbemondón szólítják fel a vendégeket, hogy hagyják el a medencét.

*

A pravoszláv Oroszországban szinte meghökkentő volt a számomra, hogy katolikus templomot is láthatok. Nos, egy ilyenre bukkantam a Malaja Gruzinszkaja utcában. A piros téglás, szép előkerttel és hátsó udvarral rendelkező impozáns katedrális 1901-1911 között építették (F. Bogdanovics-Dvorzseckij akadémikus tervei alapján) a lengyelek – adományokból – és a Szeplőtelen fogantatás nevet adták neki. Mint a katedrális bemutató kis prospektus hátlapján olvasható, a templomot 1935-ben bezárták, a további sorsáról azonban nem szól a leírás, csak a környéken lakó történész barátomtól hallhattam arról, hogy a bolshevik időkben „szortyir”-nak (árnyékszéknek) vagy valami hasonlóan nemes célú épületnek használták.

A templom előterében található kis üzletben kegytárgyakat, könyveket, képeslapokat lehet vásárolni, itt jutottam hozzá az Ordo missae-hez, vagyis az ötnyelvű miserendhez: orosz, lengyel, német, litván és latin nyelven. Csak érdekességként, a *Dominus vobiscum*, vagyis az *Úr legyen veletek* oroszul *Goszpogy sz vami*, lengyelül *Pokój z wami*, németül *Der Herr sei mit euch*, litvánul *Višpats sū jumės*.

Orosz nyelvű szentmisét minden este 7 órakor, vasárnap este 6-kor celebrálnak, a többi misét lengyelül és vietnámiul mondják, különböző időpontokban.

Pünkösdkor a hívek úgy háromnegyed részben töltötték be a templomot.

*

Franz Jakovlevics Lefort (1656-99) a neve annak a Nagy Péterhez közel álló, svájci származású politikusnak, aki részt vett az új reguláris orosz hadsereg és flotta megszervezésében, és róla nevezték el Lefortovo-nak azt a 17. században épült szabadfalut, ahol az ezrede állomásozott. De Lefortovo-nak hívják a Katalin palotát is, amely a XVIII.

század második felében épült. Nagy Péter, ill. Lefort nevéhez fűződik az az impozáns, bár sajnos, kissé elhanyagolt történelmi épület is, amelyben jelenleg a Vojenno-izsitoricseskij archív, vagyis a Hadtörténeti levéltár működik. Egy XIX. századi orosz katonai íróról akartam minél többet megtudni, aki lovassági kapitányként részt vett a magyar szabadságharc leverésére küldött cári intervenciós hadsereg hadműveleteiben, és eljutott egészen a világosi fegyverletételig. Visszaemlékezéseit több műben is megírta, ezek közül az egyiket már 1886-ban lefordították magyarra. A cári katonai írók szép, kalligrafikus ákombákomjai szerint ez a Fatyjejev, aki 1814-ben született és 1866-ban, 52 éves korában halt meg, egy szürke, egyszerű katonameber volt, a katonák között talán író, az írók között talán inkább katonai, bár műveinek publikálásához Dosztojevskij is hozzájárult, nekünk, magyaroknak mégis érdekes és fontos, mert egyrészt négy művében is foglalkozik a magyar szabadságharc leverésével, másrészt minden vonatkozásban pozitívan szól rólunk, szeretettel, melegséggel, szimpátiával beszél elődeinkről. A levéltárban csak akkor éreztem magam egy kicsit furcsán, amikor a hivatalos katonai jelentésben minket, magyarokat csak *njatyezsnyik*-nek, azaz *lázadóknak* aposztrofáltak. Híába, no, I. Miklós cár számára nem ugyanazt jelentette 1848-49, mint számunkra, ezt tudomásul kell venni.

*

Az utca emberének az öltözködési szokásai változtak meg, elég erőteljesen. A divat, persze mindig leginkább a hölgyek ruházatkódján követhető nyomon. Nos, a moszkvai lányok-asszonyok szinte kivétel nélkül testhez simuló nadrágban járnak, s ha az idő engedi, feltétlenül olyan blúzt vesznek fel, ami csak has közepéig ér. Divat a farmer is, meg minden, amit Európában már jó ideje megszoktunk. No és, természetesen a tetoválások és mindenféle függők, láncok, gyűrűk, mindenkin és minden mennyiségben. Nagyon sok embernél látható mobil telefon, bár azt a mennyiséget, amit Stockholmban láttam, azért nem éri el. És hogy milyenek maguk az emberek? Általánosságban elmondható, hogy szívélisebbek, barátságosabbak, nyugodtabbak, mint 20-30 évvel ezelőtt. Köszönhető ez talán annak, hogy mivel minden kapható, nincsenek az árubeszerezéssel kapcsolatos napi feszítő gondok, nyugodtabban lehet válaszolni a kíváncsi turista kérdéseire is.

*

Milyen is volt hát összességében Moszkva 2002 tavaszán.

Ugyanolyan, mint a kommunizmus éveiben, mert a sztálini típusú épületmonstrumok változatlanul ráterpeszkednek a városra, de más, mert gomba módra szaporodnak az új, korszerű lakóházak, sőt egész lakónegyedek.

Ugyanolyan, mert a pályaudvari pénztárosnő türelmetlen és udvariatlan az utasokkal, de más, mert a Történeti könyvtárban, amikor kiderült, hogy rossz anyagot xeroxáltak, újra másolták, majd a végén elnézést kértek az okozott kellemetlenségért.

Ugyanolyan, mert az autók változatlanul nem tisztelik a gyalogosokat, és semmilyen körülmények között nem adnak nekik elsőséget, de más, mert egyre több mosolygó, vidám fiatalt látni az utcákon, parkokban...

Moszkva épül, szépül, lüktet benne az élet, és a szinte letaglózóan gigantikus méretek ellenére is egyre emberszabásúbbá válik.

BARSÍ HAJNA

A MAGYAR CSIPKEKÉSZÍTŐK EGYESÜLETÉNEK KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJA A NÉPI IPARMŰVÉSZETI TITKÁRSÁGON

Kedves Ünneplő Közönség! Ezt a megszólítást nemcsak formáságból használom, hanem valóban ünnepnek tartom a mai délutánt. Méghozzá duplán, mert ez a kiállítás nemcsak egy nagyon szép és nehéz mesterséget mutat be, amelyet 20 éve már kevesen művelnek, hanem egy egyesületet, amely újraélesztette és felvirágoztatta azt.

Egy olyan mesterség legszebb, közelmúltban készült munkáiban gyönyörködhetünk ma, amely a reneszánsz korban lett a textilművészet önálló ága.

Eredete a szövédékek széleiből kifeszülő szálak valami módon való megerősítésének, bedolgozásának szükségességéből származik.

A szövetből kiálló szálak szinte kénálkoztak a megkötésre, megcsomózásra, amely munkával eleinte nem is volt más céljuk az asszonyoknak, mint az, hogy a ruha széleit tartósabbá tegyék. Ugyességük és szépérzékük fejlődésével az egyszerű megkötésből mind szebb és szebb mintácskák keletkeztek, és megszületett a makramé néven ma is ismert munka.

De ezek a szálak a fonásra is nagyon alkalmasak voltak, s miután lágyabb, finomabb szélédíszítést adtak, a fehérneműk díszítésénél jobban beváltak. Hogy ebből a szélbedolgozásból mikor lett önálló, külön fonalakkal font csipke, azt ma már nehéz megállapítani. Ábrázolásával a reneszánszban már gyakran találkozunk. Például Bronzino 1550 körül készült festményén Eleonóra, toscanai nagyhercegnő ruhagallérján már vertcsipke látható.

Legrégibb tárgyi emlékei a XVI. századból valók. Olasz- és Németországban egyidőben tűnik fel: egy 1561-ben Zürichben kiadott mintakönyv állítása szerint 1536-ban Olaszországból hozták Németországba a vertcsipkét. A csipkekészítés virágzása, de fejlődésének csúcspontja is a XVII-XVIII. századra tehető, amely korból páratlan szépségű csipkéket őriznek a múzeumok. A vertcsipke technikája tulajdonképpen sok száznak sűrűbb vagy ritkább szövédékké való fonásból áll. A minta lehet vászonszerűen tömör, vagy tüllszerűen átlátszó. A minta – a csipke tulajdonképpeni rajza – sokkal lyukacsosabb alapokon nyugszik, mint amilyen tömörségű a mintázat szövése, ez adja meg a csipke árnyékolását, ezzel a csipke tulajdonképpeni mintája az alapból mintegy kiemelkedik.

A mintázat készülhet az alap csipkeöltésével egyidőben, ilyen a valencienne, mecheln, chantilly stb. csipke. De az alap csipkeöltéseit utólag is bedolgozhatják, mint a velencei, brüsszeli, brabanti stb. csipkénél.

Ha a vertcsipke egyes motívumait önállóan elkészítve, kartonlapra fércelve, varrott csipkeöltéssel foglalják össze, már tűvel varrott csipkéről beszélhetünk, amelynek világhírűvé vált változata a halasi csipke.

A vertcsipke már a XVI. században gyökeret vert Magyarországon is. Mátyás király udvarában is meghonosodott; felesége, Beatrix és udvarhölgyei révén. A barokk korban (amikor is az olasz, a francia és a spanyol csipke mellett a németalföldi, flamand csipke tett szert a legnagyobb hírnévre) a nők legszebb ékessége a csipkegallér és a nyaktól derékig végigfutó, pókháló finomságú fonalból készített csipkedíszítés volt.

Zrínyi Ilonáról és más főúri személyekről készült festmények tanúsítják, hogy a csipkedísz Magyarországon továbbra is nép-

szerű volt. Vagyont érő csipkeruhák készültek. Előfordult, hogy egy-egy kelengyéhez ezer méter csipkét is felhasználtak.

A 19. század első évtizedeiben Ausztria-Magyarország területén elterjedt a biedermeier divat polgári stílusa. Általánossá vált a csipkegallér és vállkendő, a csipkés fejdíszek, ingvállak, kötények viselése. A jómódú pest-budai polgárasszonyok nemcsak ünnepi alkalomra jelentek meg így, hanem csipkével díszített suhogó selyemben jártak még a halpiacra is.

A magyar népi textilkultúrában a vertcsipke ugyan országon belül elterjedt, de a magyarok közt csak szigetyszerű készítési gócait ismerjük. A vertcsipke nagyobb része felföldi vándorárusok révén jutott e la falvakba. Innen a levéltári adatokból is ismert „tótcsipke” elnevezés, amely azonban inkább a közvetítő kereskedőkre utal. A készítőik közt ugyanis – legalábbis a korai időkben – jelentős szerepe volt a bányavárosok német nyelvű lakóinak. A Sárközben a főleg női ingek ujjába való vertcsipkét, a gabócát készítették fehér kendercérnából, Torockón – egészen kivételesen – színes gyapjúsálból vertek csipkét a kötények és a mellesek díszítésére. Találni helyi készítésű vertcsipkét a Dél-Dunántúli és a Felföld több magyar csoportjánál is, ezek fehérek, jobbára vastag szálúak és tömött mintájúak.

Ahogy M. Schmelte írja: „a csipke kezdeteikor nem helyeztek súlyt a fonal finomságára. A varrt és vert csipkénél is a tartósság volt a fontos ... és a minta tisztasága.”

Így volt ez a 17. században Itáliában, pontosabban Velencében, e két technikát elindító és kialakító városban. Ezen a szinten találjuk a magyar népi csipkének mind a vert, mind a varrott változatát.

A magyar csipkeverés – mint oly sok más kézműves műfaj – a 19. század utolsó évtizedeiben kelt új életre. Felelevenítőinek kettős célja volt: az egyre nagyobb teret hódító 18. századi európai motívumokat ismétlő gépi csipkével szemben a régi magyar motívumok alkalmazása a kézi csipke technikai lehetőségeivel, valamint a technika elsajátításával és művelésével kenyeret adni a fiatal lányok és asszonyok kezébe. A 20. században e műfaj legismertebb hazai képviselői: a körmöcbányai csipke, a thunnia csipke, a Móga csipke és a balatonendréd csipke. A század második felében a csipkekészítésben vezető szerepet játszott a Karcagi NMSZ. E szervezeti formák között működő műhelyek mellett azonban élt és dolgozott néhány kiemelkedő egyéniség, mint pl. Tóthné Nagy Amália, aki gyermekkorában sajátította el a csipkeverést, és 93 éves korában, 2000-ben bekövetkezett haláláig művelte azt. 90 éves korában még nagydíjat nyert az V. Országos Népi Mesterségek Művészetek Pályázatán, Kecskeméten. Ugyanakkor lett a „Népművészet Mestere” is. Páratlan szépségű csipkéket köszönhetünk neki.

Minthogy a csipkekészítés rendkívül finom, hosszú időt és fejlett művészi ízlést igénylő munka, a XX. sz. utolsó harmadában a mindinkább rohanó világban egyre kevesebben akadtak, akik sikeresen művelték ezt a tevékenységet, amihez szinte megállottság kell.

Ilyen megszállott ember dr. Mátrai Magdolna népi iparművész, akinek a magyar csipkeművészet újraéledését, sőt ma már nyugodtan mondhatjuk, reneszánszát köszönhetjük. Igen ke-

mény és alapos kutatómunkával összegyűjtötte a Magyarországon is használt szinte valamennyi csipkemintát és felébresztette őket, hogy stílszerű legyenek „Csipkerózsika-álmukból”. Újraálmodta őket, és kifogyhatatlan energiával igyekezett azt újra megtanítani az egyre nagyobb számú érdeklődőnek. Saját házában szervezett alkotótáborai messzi földön híresek lettek, és egyre több tanulni vágyó lányt, asszonyt vonzottak. Újra – úgy mond – divatba hozta a csipkét. Aztán 15 évvel ezelőtt ő volt az, aki felismerte, hogy akkor mehet csak előre ez a nemes ügy még jobban, ha az országban élő csipkekészítők összefognak, közösen kutatnak, gyűjtenek, terveznek, készítenek és nevelik az utánpótlást. 1989-ben ezeknek a céloknak a megvalósításához hivatalosan is létrejött a Magyar Csipkekészítők Egyesülete. Azóta az akkor még maroknyi csapat országos szervezetté nőtte ki magát. Scinte az ország minden részéről vannak csipkekészítők, taglétszámuk 80-100 fő között mozog. Tagjaik a különböző csipketechnikák szinte minden fajtáját ismerik és művelik.

Már hagyománnyá vált, hogy az egyesület minden évben megrendezi a „Magyar Csipkehét” néven ismert és igen népszerű szakmai táborát – idén volt a XV. – kiállítással egybekötve, lehetőleg mindig az ország más vidékén (Tata, Ráckeve, Komló, Szekszárd, Debrecen, Kazincbarcika, Kiskunlacháza, Tatabánya, Tiszavárkony. Ezeknek a szakmai táboroknak a segítségével már sikerült néhány stílusközpontot (azok motívumait, technikáit, felhasználási lehetőségeit) feltérképezniük.

Rendszeresen részt vesznek országos rendezvényeken (Pünkösdi Sokadalom, Mesterségek Ünnepe) mesterség-bemutatókkal, kiállításokkal, előadásokkal, valamint hazai és külföldi pályázatokon.

Tagjaik között olyanok is vannak, akik mélyebben beleásták magukat egy-egy témába, és kiadványban is feldolgozták azt. Troll Istvánné a sóvári csipkéről, Jakab Andrásné, Neszádeliné Kállai Mária a gömöri csipkéről, Ónodi Szabó Sándorné pedig a Hunnia csipkéről készített tanulmányt.

Szakmai fejlődésük érdekében egyre többen szűrítetik munkáikat, és igényes, a mai lakás- és öltözködéskultúrába jól beilleszthető csipkéket készítenek. Egyre többen lesznek népi iparművészek is.

Mostani elnökük, Brád Judit igen lelkesen irányítja az egyesületet, méltóan elődeihez. Nagy hangsúlyt helyez az utánpótlás nevelésére (saját tizenéves lánya is gyönyörű csipkéket készít!). Áldozatos munkájának köszönhető, hogy az idén megrendezésre került az I. Országos Ifjúsági Csipkekészítő Tábor, amelyen 16 fiatal vett részt. A táborral szintén hagyományt szeretnének teremteni. Jó szervezőképességének az eredménye ez a szép kiállítás is.

A Magyar Csipkekészítők Egyesületének tagjai tudják és tanítják, hogy a magyar kultúra és ezen belül a hagyomány milyen fontos része napjainknak, és tudják, hogy ez a szó mit jelent. Igen fontos ez különösen ma, amikor az ún. tömegkultúra mindent elönt. Elmechanizálódó világunkban a szépség egyre fontosabb lehet. Csak a gondolkodás és az alkotás vihet előre bennünket, hogy ne következhesen be Ady Endre sötét jóslata: „Fölválaszt a világ kohója. Elveszünk, mert elvesztettük magunkat.” Ezt a már-már elvesztett magunkat pedig a hagyományainkban találjuk meg, és azoknak a változó körülmények közötti újra meg újra való megfogalmazásával, újjáélesztésével. Úgy, ahogyan azt Önök is teszik, akik még magukénak érzik Kodály Zoltán szavait: „Mi azt mondjuk a népnek: amit tudsz, nagy érték, az ősök hagyománya, a magad lelke igaz kifejezése.

Olyan érték, hogy mi műveltek is tőled tanuljuk el, mert mi már elfeledtük idegen szellemi javak utáni kalandozásainkban. Becsüld meg; erősödj meg benne, mert ha többre akarsz menni, csak erre építhetsz!”

Erre építenek Önök is, amikor egyre kevesebb üres órájukban előveszik a párnát, a gombostűt és a verőfát, és heteket töltenek egy-egy szívnüknek igen kedves csipke fölött, a maguk és mások örömeire. Öröm körbenézni ebben a kis teremben is. Mennyi áldozatos munka van a sok szépség mögött! Erőt sugároz, olyan erőt, amelyről Németh László így ír: „Egy társadalom igazi ereje nem a belőle rakétaként fölszálló tüneményekben, hanem a mélyén dolgozó emberek értékében van.” Ha ennyi értékes ember van ebben az országban, akkor nincs mitől félnünk. Van mit megmutatnunk Európának. Hiszen olyan kultúránk van, amelyet nemcsak hogy szégyellnünk és tagadnunk nem kéne, hanem nagyon is büszkének kellene rá lennünk!

Ahogy nagy néprajztudósunk, Györffy István már 1939-ben szépen megfogalmazta: „Valami alacsonyrendűség érzése vett erőt rajtunk. Nem becsüljük azt, ami a miénk. Kapva-kapunk mindenben, ami idegen, ami európai. Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést. Európa az egyéniséget keresi és értékeli bennünk, nem a tanulékonyágot.”

S bizony, már Csokonai is tükröt tartott Dorottyájában a saját értékeit nem becsülő, azokat az értéktelenebb idegenért könnyelműen elhagyó magyar társadalom elé, hogy döbbenjen rá, milyen vétséget követ el ezzel magyarságával szemben. Világosan látva, hogy milyen súlyos következményekkel jár, ha saját értékeinket nem becsüljük, idegenért könnyelműen elhagyjuk. Nem arról van itt szó, hogy elvesztünk egy viseletdarabot, egy szokást vagy egy táncot, hanem arról, hogy ezek elhagyásával a hazánkat veszítjük el.

„Mért nem táncol magyart az anglus, a francia?
Csak a magyarnak kell más nemzet módija?
Így veszítjük hazánkat a magunk kárával,
Külső tánccal, nyelvvel, szólással, ruhával.
Nemes magyar táncom! Kis ősi nyelvünkkel
S ruhánkkal jöttél ki dicső nemzetünkkel,
Ki európai finnyás lakhelyeden
Máig sem szenvedtél mocskot szépségeden,
Ázsiai színben fénylik nemességed,
S még a módi nem tett alacsonnyá téged;
Ím, a külső népek bámulják díszedet,
S tulajdon nemzedet nem becsül tégedet.”

Amikor ezeket a sorokat Csokonai 1803-ban leírta, nem is sejtette, hogy még a harmadik évezred elején sem hallgat figyelmeztető szavára a magyarság túlnyomó többsége, s mit sem törődik azzal, hogy magatartásának milyen súlyos következményei lehetnek. Ideje volna már jobban odafigyelnünk nagy íróink, költőink szavára, s megfogadni azokat.

Hál' Istennek, a Magyar Csipkekészítők Egyesületének tagjai megfogadták. Megszerezték és átadják nekünk azt a tudást, amelyről Kodály Zoltán így írt: „Pénzt, vagyont lehet örökölni, műveltséget nem... Amint műveltek nem lehet születni, úgy magyarnak se!... Csak szerzett műveltség van, szerzett magyarság.”

Bizony, sok olyan emberre lenne szüksége ennek az országnak, mint akik az egyesületben tevékenykednek, hogy felve-

hessük a harcot az értékvesztés ellen! Önök felvették, és példát mutatnak arra, hogyan vehetik fel mások is. Áldozatos munkájukat köszönjük! További tevékenységükhöz sok erőt kívánunk és nagyon sok sikert!

Ha kitüntetést nem is adhatok Önöknek, köszönetül hadd

nyújtsam át befejezőként Krúdy Gyula kézimunkáról írt kedves szavait: „A szép női kézimunkáról már régen az a véleményem, hogy ez olyasmi, mint a becsületrend a rendjelek között.”

Önöknek, ha képletesen is, de jár a csipke-becsületrend!

A kiállítást a becsületrend jelképes átadásával megnyitom!

BÁRKÁNYI ILDIKÓ

A NAPSUGARAS DÉL-TISZA MENTI NÉPMŰVÉSZETI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET NÉPMŰVÉSZETI TÁRGYALKOTÓINAK KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJA

„Ha mintegy madártávlatból a többi európai nép népművészete közt keressük a magyar népművészet sajátos vonásait, talán azt emelhetjük ki, hogy a tőlünk keletre, délre élő népekkel szemben mi még befogadtuk az európai művészet történeti hatásait, nálunk még meghonosodtak a középkor, a reneszánsz, a barokk virágtövei, rózsái, szegfűi, gránátalmái. A magyar népművészet jellegzetesen közép-európai művészet, mint a század elején már Battyai Zsigmond megállapította. Ha viszont a tőlünk nyugatabbra fekvő tájakkal hasonlítjuk össze népművészetünket, azt látjuk, hogy ami ott megmaradt a történeti képek visszhangjának, többé-kevésbé leegyszerűsített átvételének, nálunk erőteljes, önálló, mondhatnánk „parasztos” átfogalmazáson, újraalkotáson ment át: hogy a mi népművészetünk – még a mesteremberek munkái is – sokkal „népibb”, mint például az osztrákoké, németeké.” – írta Hofer Tamás a Csongrád megye népművészete c. kötet ajánlásában.

Mikor megfelelő gondolatokat, párhuzamokat kerestem, hogy a mai esemény interpretálásához másokat is segítségül hívjak, ez az idézet fogott meg a legjobban, még akkor is, ha a most látható tárlaton szereplő tárgyak már nem a benne megidézett közegekből: a népművészet klasszikus korszakának parasztkultúrájából származnak. Mégis, utal arra az erős, öntörvényű folyamatra, amelyben kézműveseink, háziiparosaink és a díszítést-alkotást végző parasztjaink egykor a maguk ízlésére formáltak a számukra idegenből érkezett tárgyakat, motívumokat, megteremtve belőle saját tárgyi világukat: képükre formált, felismerhető, másokétól megkülönböztethető környezetet. Talán ez a folyamat, ez az önkifejezési vágy, az alkotókészség nyilvánul meg a mai népművészek, kézművesek tevékenységében is. A hagyomány olykor kánonizált előírásai, valamint a mai kor ízlése és elvárásai (mintái) között egyensúlyozva találják meg egyéni stílusukat, melyben a legtehetségesebbek úgy tudnak a vállalt örökséghez ragaszkodni, hogy a jelenidő határait sem lépik át. Így készülnek számunkra évezredek múltunk lenyomatát őrző modern tárgyak, melyekkel mi is kifejezhetjük elkötelezettségünket nemzeti vagy akár családi hagyományaink iránt, vonzódásunkat egy természetesebb életmódhoz. Az itt bennünket körülvevő tárgyak biztosítják számunkra a folytonosság ezer láthatatlan szála közül az egyiket.

(Időszerűnek érzem mégis a kapcsolható néprajzi adatok hosszas, közvetlen idézését. Igaz, a Csongrád megyei Hódmezővásárhelyen dolgozott valamikor a legtöbb fazekas, a gyékény és a szalma feldolgozásának – az előbbinek különösen Tápén – nagy jelentősége volt, a kosárfonás a Tisza ártéri füzesekre épült, a szíjgyártó mesterség is nélkülözhetetlen szerszámok forrását képezte, mégis, mindez a régi „tudás” olykor többszörös áttéte-

len keresztül érvényesül a mai népművészek, kézművesek alkotásaiban. Lazult a táji kötöttség is, nem említve a – maga a szóhasználat is új keletű – műfaji korlátokat stb.)

A Napsugaras Egyesület egyike azoknak a szervezeteknek, amelyeket tevékeny alkotók formáltak közösségé. A neve – az egyesület elnöke szerint – sokrétű szimbólum. Utal egyrészt a jellegzetesen dél-alföldi házoromzat motívumra, melynek eredetét a barokk oltárok szentháromság ábrázolásainak „isten-szem” elemére vezetik vissza a kutatók. A napsugaras oromdíszek talán legszebb darabjai Szegeden (a napfény városában) láthatók, így a névválasztás a helyi kötődésre vall, akkor is, ha az egyesület tagjai a megye több településéről (Hódmezővásárhely, Kistelek, Makó, sőt a délvidéki Ada község) származnak. Átvitt értelemben a napsugaras szó a belső derűre, annak kisugárzására utal. A tagok és az elnök szerint céljuk harmóniában, mosolygós külsővel és lélekkel alkotni.

Alig több, mint három éve jött létre az egyesület, tenni vágyó kézművesek összefogásával. Felvállalták mindazokat a feladatokat, amelyek révén a tagok folyamatos, minőségi munkája biztosítható. (Anyagbeszerzés, értékesítés, szakmai tanácsadás, fejlődési lehetőségek: zsűrik, tanfolyamok révén.) Az alkotómunka mellett kézműves foglalkozásokat, táborokat, tanfolyamokat szerveznek fiatalok, gyermekek számára. Rendszeresen tartanak játszótársaságokat, részt vesznek a vidék régi és újabb keletű ünnepségeihez kapcsolódó vásárokon: Deszki Szerb Néptánc-találkozón, a Szőregi Rózsafesztiválon, a Budai Várban megrendezett Mesterségek Ünnepén, a Szegedi Hídi Vásáron, a Dóm téri karácsonyi vásáron, ahol igényes, megkapó holmijaikkal aratnak sikert. Az eltelt rövid három év alatt több kiállításon is bemutatkoztak. Céljuk, hogy egy napsugárdíszes oromzatú, felújított szegedi parasztpolgár házban egyszer otthonra leljenek.

A kiállításban látható szakágak: **bőrműves:** Berényi László, Budai Sándor, **kosárfonó:** Böröczki Ágnes, Lakatos Andrea, **fazekas:** Erdélyi László, Szénási János, Tóth Sándor, Virágné Márta Dóra, **textiljáték:** Gálné Csizmadia Anikó, **gyékényfonás:** Szemenyei Olga, Gulyás Mária, **szíjgyártó:** Gyífkó Gyula, **gyöngyfűző:** Hopenthalerné Karakó Anikó, Zádori Luca, **csuhéj báb:** Kószó Ágnes, Lakóné Vincze Ildikó, **fafaragó:** Kriván Lajos, **hímző, csipkeverő:** Kovács Imréné, **tojásfestő:** Mező Tamásné, **szövő:** Zakar Szabolcs, **nemezkesztő:** Tóth Sándor, Varga Dóra.

Valamennyiüknek köszönjük, hogy szép tárgyaikkal megörvendeztetek bennünket.

BORBÁS GYÖRGY

TÍZ ÉVES A LENDVAI MAGYAR NEMZETISÉGI MŰVELŐDÉSI INTÉZET

Ünnepi rendezvénysorozat 2003. november 6-7.

...Én dolgozni akarok. Elegendő
harc, hogy a múltat be kell vallani.
A Dunának, mely múlt, jelen s jövő, jöendő,
Egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, amelyet őseink vívtak,
Békévé oldja az emlékezés
S rendezni végre közös dolgainkat,
Ez a mi munkánk; és nem is kevés.

József Attila: A Dunánál

Idén fennállásának tízéves évfordulóját ünnepli a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.¹ Az intézet Lendván (Alsólendva), a mai Szlovénia legkeletibb, a szlovén–magyar határtól alig négy kilométerre levő kisvárosban (Lendava) székel. A település a kiegyezés után, a 19. század végén már járási székhely volt. A Millennium idején 1683-an lakták, ebből 1520 magyar, 153 vend és 10 német élt itt. Az I. világháború után a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része volt, majd a '40-es években rövid időre ismét Magyarországhoz került, azután Szlovénia kiválásáig Jugoszláviához tartozott. Ma a 7-8 ezres muravidéki magyarság kulturális és szellemi központja a jómódú, barátságos kisváros, élénk kereskedelemmel. A muravidéki magyarság a környékbeli falvakban, kisebb-nagyobb szórványban él: Alsólakos, Bánuta, Csekefalva, Csente, Dobronak, Domonkosfalva, Felsőlakos, Göntérháza, Gyertyános, Hármashalom, Hídvég, Hodós, Hosszúfalu, Hosszúfaluhegy, Kapca, Kapornak, Kámaháza, Kisfalu, Kót, Lendva, Lendvahegy, Pártosfalva, Petesháza, Pince, Radamos, Szentlászló, Szerdahely, Völgyifalu, Zsitkóc. Valamennyi községben megalakult a Művelődési Egyesület és legalább egy amatőr művészeti csoport működik.²

Immár tíz éve, hogy a Szlovén Köztársaság Alkotmányának 64. cikkelye értelmében, a *Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség* elhatározása nyomán, 1994. január 1-én alapító okiratba foglalták a *Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet* működését³ – igazgatójának kinevezték az intézetet ma is sikeresen irányító *Göncz László* – és létrehozták az Intézeti Tanácsot. Az utóbbinak első két ciklusban *Zver Ilona*, ma pedig a Dobronaki Magyar Nemzeti Tanács elnöke, *Cár Anna* tanítónő az elnöke.

Az ünnepi alkalomra megjelentetett, az évtized kulturális és szellemi életének történetét bemutató, gazdag eseményei közül a legfontosabbakat felidéző *Mutatáj* (az intézet irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóiratának) különszáma méltán választotta mottóul *József Attila* filozofikus mélységű, látónoki bölcs gondolatait. A szakintézmény megalakulása percétől odaadással és hozzáértéssel, szakszerűen fogja össze, szervezi és irányítja a Muravidéki magyarság kulturális örökségének, hagyományainak ápolását, mozgalmas történelmének tudományos feldolgozását, anyanyelvének megőrzését.

Gondolatok a *Mutatáj* tanulmányaiból: „Alapfeladatai szerint a maga heroikus mindent vállalásával, a kisebbségi muszájherkulés

megkérdőjelezhetetlen legitimitásával igyekszik rendet vágni közösségszervezés, közművelődés, tudomány ezernyi feladata között.”⁴ „S miként egy világtótorony, az intézet folyamatosan küldi jelzéseit szerte a vidéken, hogy aki tájékozódni akar, ne tévelyegjen a tájékozatlanság és a kisebbségi magány sötétjében. Jelzéseket ad, hogy az emberek jobban megismerhessék saját közösségük értékeitől roskadozó múltját, azaz saját múltjukat, jelenüket s ígéretes jövőjüket, felismerjék hovatartozásukat.”⁵ „...a magyarság ún. sorskérdései iránti affinitásuk számos Kárpát-medencei nagyságrendű rendezvény, kulturális program meghatározó erővé emelte őket. Nem véletlenül szervezték éppen ők hosszú éveken át a Régiók Találkozója programsorozat *Identitás Klubját*, nem véletlenül jártak éppen ők az élen az újra integrálódó regionális magyar közösségek együttműködésének intézményesítésében.”⁶

A szomszédos országok közül minden bizonnyal a dél-nyugati Szlovénia alkotmánya, illetve kormányának kisebbségi politikája biztosítja leginkább (parlamenti képviselő megadásával is) és támogatja költségvetésében is a határon túli magyar közösség kulturális életének hivatalos intézményesülését. Ebben a nem korlátozó légkörben jöhetett csak létre évek során a tartalmas hetilap, a *Népújság* (szerk.: *Bence Lajos*), a magyar nyelven is működő Muravidéki Magyar Rádió (szerk.: *Végi József*), a települések művelődési egyesületeinek hálózata, a muravidéki irodalom és könyvkiadás kibontakozása⁷, a nemzetiségi érdekvédelmi szervezetek, szövetségek szervezetei, a *Mutatáj* (szerk.: *Varga József*) szellemi műhelye, a magyar TV-szerkesztőség (szerk.: *Zver Ilona*), az írócsoport, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, a Lendvai Várgaléria Múzeum (ig.: *Gerécs Ferenc*), keletkeztek helytörténeti gyűjtemények, megnyílt a Bánffy Magyar nyelvű Könyvesbolt, stb. A kezdeményezésekhez a szlovén állami költségvetési forrás mellett igyekeztek előbb a szomszédos *Zala* és *Vas* megyék szakemberei és szakintézményi segítségét, majd a rendszerváltás után egyre inkább a magyar anyaország állami és pályázati támogatását is megnyerni.

Az eltelt rövid tíz esztendő alatt a térségben mintegy ezer különböző színvonalas rendezvény, program valósult meg, járult hozzá a nemzeti közösségi érzés erősítéséhez, a művelődési szokások kialakításához, a teljesebb élet, a közösségi élmény formálásához – egyben a szlovén többség számára is élményt kínáló találkozásokra, együttlétre. A folyamatos pénz-szűke,

¹ Göncz László: Egy évtizede a magyar kultúra szolgálatában a Muramentén és a Kárpát-medencében. p. 12.

² Bacsi Zsuzsanna – Patyi Zoltán: Műkedvelő tevékenység – a nemzeti tudat megőrzésének egyik legszilárdabb védőbástyája. p. 119.

³ Cár Anna: Köszöntő. p. 11

⁴ Szarka László: Lendvai impressziók. p. 95.

⁵ Komlós Attila: Muravidék világtótorony. p. 91.

⁶ Kálóczy Katalin: Együttműködésben a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézettel. p. 88.

⁷ Bence Lajos: A könyvkiadás 10 éve. p. 109.

gazdasági nehézségek közepette a szerteágazó, kiteljesedő műfaji gazdagság, és a helyi igények, lehetőségek, feltételek területi sokfélesége ellenére sikerült az értékteremtő, szakmaiságot érvényesítő minőségi munkára helyezni a hangsúlyt. Nehezítette a helyzetet, hogy a korábbi időszakban a tényleges magyar értékek háttérbe szorultak az egykori szövetséges államban különösen divatos „nemzetek feletti jugoszláv” értékekkel szemben: a magyar köznyelv gyakorlása és az egyetemes magyarság összetartozására irányuló műsorok szervezése akkoriban szinte lehetetlen volt. A Magyar Művelődési Intézet miközben a tudatos nemzeti program következetes, szívós megvalósítására törekedett, került a konfliktusok szítását, türelmesen, toleránsan kezelte a helyenként jelentkező, vagy éppen alkalmanként felerősödő mesterségesen szított ellenérzést, az együttélést és a munkát megnehezítő értelmetlenséget. A legelmérgesedettebb nemzeti-ségi politikai pillanatokban is kompromisszumokra törekedett, és az adott helyzetből a legtöbbet igyekezett kihozni.⁸ Ily módon is sikerült bebizonyítani, mindenki számára nyilvánvalóvá tenni az elvégzett munka létjogosultságát, az intézet küldetésének őszinteségét, hitelét.

A hagyományörzésben kezdetektől a legfontosabb szerepet a műkedvelő, amatőr együtteseknek szánták. Jelenleg a vidéken mintegy 25 művelődési egyesületben 35 műkedvelő csoport működik. Műkedvelő tevékenységet folytatnak, azaz magyar hagyományokat ápolnak a falvakon kívül a kétnyelvű (Lendvai 1. sz., Göntérházi, Dobronaki és Pártosfalvi) általános iskolákban is. A csoportok évente összesen mintegy 150 szereplést vállaltak az egész Kárpát-medencében (Vass Lajos Népzenei Verseny, Szatmárnémeti „Hajnal akar lenni” egyéni népdaléneklési verseny). Szlovénia magyarlakta vidéke gazdag népzenei kincsének felbecsülhetetlen értékű felkutatása, dallamkincsének betanítása a közelmúltban elhunyt lenti-i zenetanár, Horváth Károly nevéhez fűződik. Az idősebb korúak alkotják a „Hetés Citeragyüttes-”t; még a dobronoki kétnyelvű iskolában kezdtek citerázni a „Lusta Banda” tehetséges ifjú zenészei (a napokban jelent meg CD-jük). A néptáncsoportok a zalai, vasi és somogyi táncokat kedvelik. Hosszú ideig a zalaegerszegi Orsovitsky István, a Zalai Táncgyüttes koreográfusa, majd a nagykanizsai Papp Ferenc segítette munkájukat. Hetven évvel ezelőtt majdnem minden magyarlakta településen volt színjátszó-csoport. A kilencvenes években azonban már csupán néhány kimagasló – köztük a Dobronaki és a Hosszúfalusi – színjátszó-csoport működik. Munkájukat és a szavalóversenyek résztvevőinek felkészítését a nagykanizsai Schmidt István irányítja évek óta sikeresen. A hét hímző- és három faragó-szakkör igényes, szép munkáival legutóbb ez év tavaszán mutatkozott be a Zalaegerszegi Építők Mórincz Galériájában szépszámu érdeklődő előtt (Felkészítő szakkörvezetők: Kapros Anikó és Kondor Lajos). A lelkes műkedvelők egyik legnagyobb erkölcsi elismerésének számít a minden év márciusában kiosztott Kulturális Nívó-díj.

Az MNMI vezetősége megalakulása kezdetén mindjárt felkarolta és segítette a térségben dolgozó nagykanizsai dr. Kerecsényi Edit és Bellon Tibor – a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, azóta elhunyt vezetőjének – kutató munkáját. 1995-től évente 10-15 fiatal tölti itt nyári terepgyakorlatát. A Muravidéki Magyar Néprajzi Kutatótábor keretében több ezer múzeológiai tárgyat gyűjtöttek a Kapornaki Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény, a leendő Hetési Néprajzi Gyűjtemény és a Lendvai

Galéria-Múzeum részére. Az Intézet 1996-tól rendszeresen képviselteti magát (1999-ben Lenti Város Önkormányzatával pedig a Lendvai Várban közösen megrendezhették) a Magyar Néprajzi Társaság évi szemináriumán, amelyen a Kárpát-medencei magyar közösségek legjelesebb néprajzi szaktekinéltelyei vesznek részt. Fontos terület a néprajzi kötetek (tíz kötet!) kiadása, kiállítások rendezése és néprajzi témájú előadások szervezése.⁹

„Nálunk az anyanyelv még szorosabban összefügg a közösség lelki állapotával, talán még fontosabb a túlélés szempontjából, mint másutt. Egy ilyen kis közösségnek a nyelv a végső menedéke, hiszen anyanyelvünk mélyen egybefonódik önazonosságunk tudatával. Mélyen a tudatunkba vésődött az a „szabály”, hogy minden nemzet egyik fő meghatározója az anyanyelv, mert amíg az megmarad, a nemzet is él.” – írja bensőséges hangvétellő tanulmányának bevezetőjében az Intézet igazgatóhelyettese Kepe Lili.¹⁰ Nyelvművelő és irodalomtörténeti előadások (Czine Mihály, Kányádi Sándor, Pomogáts Béla) kiváló előadókkal; irodalmi vetélkedők, szavalóversenyek, Petőfi Sándor Tanulmányi Verseny, irodalmi pályázatok; magyarországi (Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház), Kárpát-medencei magyar színtársulatok, fővárosi színházi kirándulások, bábosok és előadóművészek vendégszereplése; történelmi, honismereti táborok (Kelepelő tábor, Mátyás király tábor, Kutatlak tábor, Balatonberényi tábor, Szőcei Pásztor tábor, stb.). Íme, néhány rendezvényforma és évenként ismétlődő esemény a sok közül.

A rendszerváltás előtti korszakhoz viszonyítva jelentős eredménynek számít, hogy a magyar nemzeti tudat erősítését szolgáló szimbólumok, emlékhelyek, emléktáblák stb. terén nagy előrelépés történt, aminek egyik mozgatója és gyakorlati kivitelezője (vagy segítője) az MNMI volt – számolhatott be Göncz László igazgató. A korábban elhelyezett Széchenyi- és Kossuth-emléktáblák mellett ma már megkoszorúzzhatják Petőfi Sándor, Deák Ferenc (Zsitkóc), Fehér János (Hosszúfalu), Zala György, Kakasdi Hajós Mihály, Hadrovics László stb. emléktábláját. Felállították Alsólendván (Király Ferenc) és Dobronakon (székelyföldi szobrászművészek) István király szobrát.¹¹

„Gondolhatjuk, hogy történelmi léptékekkel mérve tíz év egy pillanat csupán. A Művelődési Intézet eddigi sorsában ez a tíz év megítélésünk szerint döntő fontosságú időszak. Céltudatos, okos tevékenységgel telt minden hét, minden hónap, minden év. A legnehezebb célú közszolgálati intézményként lankadatlanul építette az itteni magyarság egyik szellemi katedrálisát kulturális értékeinek megőrzésével, létrehozásával és közvetítésével. A jubiláló Intézet igazgatója 1994-ben írta egyik tanulmányában: „Amennyiben érvényt kívánunk szerezni nemzeti kultúránknak, anyanyelvünknek, akkor mindenképpen kemény munkára van szükség. Annak ellátása nem lehet néhány 'tántoríthatatlan elkötelezett' feladata, hanem nagyobb létszámu csoport gyötrelmes munkája hozhat némi eredményt.”¹²

A 10 éves a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet ünnepi rendezvénysorozat meghívott muravidéki, magyarországi és határon túli szakemberek, valamint partnerszervezetek képviselői részvételével megszervezett: „Eszme- és tapasztalatcsere az egyetemes és a muravidéki magyar kultúra jövőjéről, kü-

⁹ Lendvai Kepe Zoltán: A muravidéki magyarság művelődési intézete a néprajztudomány szolgálatában 1994 és 2003 között. p. 111.

¹⁰ Kepe Lili: A nemzeti identitás és az anyanyelv szolgálatában. p. 107.

¹¹ MNMI Szakszolgálat munkatársai: Tettek Értékek Események Tíz esztendő válogatott krónikája képen és szövegben. p. 19.

¹² Kutszegi István: Tisztelgő gondolatok a 10 éves Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet évfordulójára alkalmából. p. 97.

⁸ Zver Ilona: Velünk és értünk. p. 105.

lönös hangsúllyal a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet jövőbeni szerepére" tanácskozáson elhangzott igazgatói beszámolóból meggyőződhetek a hallgatók, hogy az Intézet és munkatársai – a fogyatkozó számú magyar közösségtől igényelt és megkapott bizalommal, széleskörű társadalmi, valamint hathatós szakmai segítséggel – igyekeztek sikeresen megfelelni a kihívásnak. A hozzászólásra jelentkezett meghívottak elismerték és példaértékűnek minősítették a tíz év munkáját.

Pomogács Béla az Anyanyelvi Konferencia elnöke a közelgő EU csatlakozásra való felkészülés jegyében kívánatosnak tartaná és javasolta egy, a nyugat-pannonvidék önálló arculatát felvázoló, az érintett szlovén-magyar-burgenlandi térség kisebbségi és anyaországi szervezetei bevonásával szervezendő érdemi konferenciát. Felvetette a Makovecz Imre által tervezett kulturális központ építésének és leendő tulajdonlásának kérdését.

Pozsanyecz Mária országgyűlési képviselő, Lendva Város alpolgármestere válaszában a befejezéshez még szükséges anyagi előteremtésének gondjairól, a közel másfélmilliárd tollár-ból (~ forint) a szlovén és a magyar kormány részt-vállalásáról szólt.

Dudás Károly a Vajdasági Kulturális Szövetség elnöke az elhangzott beszámolóból a Muravidék kulturális, szellemi építkezéséről győződött meg. A Vajdaság a 60–70-es években előbbre tartott az európai követelményekben. A 90-es években bekövetkezett romlásból mára megkezdődött a visszatérés, a felemelkedés. A magyar kormány gyorsan és helyesen intézkedett a vízumok kiadásának kérdésében. A Lendvai MNMI mintájára a jól működő civilszervezetek munkájának összehangolására a több lábbon állás jegyében – a korábban központnak tekintett Újvidék helyett – Zentán és Magyar Kanizsán terveznek intézetet létrehozni. A résztvevőket személyesen meghívta a Tótfaluban november 18-án megtartandó konferenciára.

Kálóczi Katalin a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Nemzetiségi és Etnikai Főosztályának főtanácsosa nagyra értékelte, az intézményesülés követendő példájának állította az Intézet szakmai munkáját. Fontos jövőbeni feladatnak tartotta az akkreditált, megélhetést is biztosító szakmai képzést.

Huszár László a CSEMADOK Dunaszerdahelyi Területi Választmány titkára a CSEMADOK szervezetek kulturális missziójáról, a Duna-menti gyermek báb- és színjátászó fesztivál hagyományos sikeréről, a szakmai képzés területeiről és eredményeiről számolt be. Az átépítés befejeztével a napokban hozzák létre a Szövetségi Művelődési Intézetet. Fontosnak tartja az együttműködést és az információcserét.

Dáné Tibor Kálmán az EMKE, az Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület titkára szerint a Muravidék tíz éve nagy siker. Romániában sok szakmai civilszervezet és alapítvány, köztük az EMKE, a Kriza János Néprajzi Társaság, a Múzeumi Egyesület, a Comunitás Alapítvány segíti a szakmai munkát. Romániában egyelőre még hiányzik az intézetalakítás törvényi háttere.

C. Tóth János a Határon Túli Magyarok Hivatalának kulturális referense szerint is szükséges a 2.400 intézmény munkáját összefogó csomópontok rendszerét kialakítani. Megfelelni az intézményesítés és a szakmaiság követelményeinek. Támazkodni lehetne a magyar igazolványokat kiadó információs irodákra, az egyházi szervezetekre. Elismeréssel szólt a Muravidéki, Lendvai sikeres tíz esztendőről.

Szöllősi Vágó László – Vajdasági Magyar Kulturális Szövetség, Szabadka – Erikson indiánok közötti kutatásainak riasztó tapasztalatait idézte intő példának a kisebbségi apátia, a „Jelki

csíra fáradtsága” és az önfeladás fenyegető rémképeit esetelyle. Védelmet az aktivizálás, a kulturális érdeklődés felkeltése jelenthet.

Pozsony Ferenc az Erdélyi Kriza Alapítványi Társaság elnöke – Kolozsvár, Bábes Bolyai Tudományegyetem magyar-néprajztanszék – igazi határon kívülieknek a moldvai csángókat tartja elszigetelt helyzetük miatt. A kutatás és kiadványok megjelenítését, a dokumentációs és információs bázisok elérhető szolgáltatásainak kiépítését sürgette, és ajánlotta a meglévő Kolozsvári dokumentumtár használatát.

Görfői Jenő a CSEMADOK országos főtítkára a Komáromi Sellye János Egyetemen és Nyitrán is folyó népművelőképzésről szólt. A 80-as években a szervezet állami feladatokat látott el. 450–500 településen élő aktivistái segíthetnek a kezdeményezések megvalósításában.

Tomka György a Muravidéki Magyar Önkormányzat elnöke (Lendva) a politikusok felelősségéről, a szövetségesek megszerzésének szükségességéről beszélt.

Mézes Rudolf a CSEMADOK Galánta Járás Területi Választmányának titkára kiemelte, hogy feltűnő volt a Felvidék képviselőinek aktivitása. Hasonlóan eleven, tartalmas az évközbeni, „hétköznapi” együttműködés is. A Kodály hagyományok megtartó erejéről, a Népművelők Vándorgyűlése alkalmainak jobb kihasználásáról szólt. Sajnos Kárpátaljáról nem érkezett résztvevő.

A kétnapos ünnepi rendezvényen TV-filmeket vetítettek, megtekintették a rövidesen megnyíló Bánffy Kulturális Központ épületét. A helyszíneken ismerkedhettek a Muravidékre jellemző hagyományörző munkával és a vidék kulturális értékeivel.

Radamoson hímző-kiállítását és a hímző-asszonyok sajátos hagyományörző tevékenységét tekinthették meg, közben jellegzetes Muravidéki ételeket kóstolhattak. **Turnišće** (Bántornya): a Szent László-legendát is ábrázoló freskók megtekintésére adott alkalmat a rk. templomban. **Kapornakon** a helytörténeti-néprajzi gyűjtemény megtekintése után pálinkakóstoló következett.

A program **Dobronakon** a művelődési házban folytatódott, **Ízelítő a magyar kultúra kincses tárából** kétrészes programjával. I. **A boldog Sziszüphosz** előadás közreműködői: Polónyi Ágnes hárfaművész, Oross Veronika fuvolaművész és Papp János színművész. II. **Táncra lábam** címmel a Szombathelyi Ungaresca Néptánc-együttes nagyszerű műsorával zárult a színvonalas program.

Az MNMI munkatársai 1994-2003 között: Bacsi Zsuzsanna művelődésszervező, Cseke Boján technikai munkatárs, Dancs Anna művelődésszervező, Gomzi Brigitta titkárnő, Göncz László igazgató, Göncz Renáta művelődésszervező, Göncz Vaupotič Elvira elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Graj Magdolna titkárnő, Halász Alfréd elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Karakauč Betti elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Kepe Zoltán művelődésszervező, Kepe Lili, művelődésszervező, igazgatóhelyettes, Lešnjak Ildikó elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Patyi Zoltán művelődésszervező, Simon Mónika elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Varga Deán, technikai munkatárs, Vida Szimóna a „Szülőföldem magyarul” program referense.

BESZÁMOLÓ A PRÁGAI TESTVÉRINTÉZET LÁTOGATÁSÁRÓL

A Magyar Művelődési Intézet vezetőségének prágai látogatását viszonzva az MMI vendége volt a csehországi „A Helyi Kultúra Információs és Tanácsadó Központja” (IPOS) igazgatója és osztályvezetője.

A Prágában elindított ismerkedés célja a két rokon-intézmény struktúrájának megismerése és lehetséges együttműködésének kialakítása volt.

A vendég-delegációt 2003. október 8-tól október 9-én délutánig látta vendégül az MMI vezetősége: Beke Pál igazgató, Tóth Erzsébet művészeti igazgató helyettes és Frumen Gyula gazdasági igazgató.

Október 8-án megismerkedtek az MMI szervezeti felépítésével, este pedig Budapest kulturális újdonságát, az A38 hajót mutatta be a hajót üzemeltető kft. művészeti vezetője (Gáncs Andrea) és a XI. kerületi önkormányzat egyik képviselője (Jellinek János).

Október 9-én délelőtt a cseh vendégek kezdeményezésünk és javaslatunk alapján látogatást tettek a Hagyományok Házában. Az ismerkedés sikerességét bizonyítja a kapcsolatfelvétel és programcsere. Ezután az MMI és az IPOS osztályvezetői kölcsönösen bemutatták saját osztályukat, területüket, és a tevékenységek, munkaterület hasonlósága a lehetséges együttműködések sorát indította el. Az MMI részéről bemutatta osztályát: Hargitai Mária, Tóth Zsuzsanna, Borbáth Erika, a Kutatási osztály képviselőjében Dudás Katalin, Mátyus Aliz a Szín főszervezője.

Az IPOS részéről a delegáció tagjaként jelen volt:

PaedrDr. Frantisek Zborník igazgató,

Mgr. Lenka Láznovská az ARTAMA, az Amatőr Művészetek és a Gyermekes Esztétikai Nevelése osztályának vezetője, PhDr. Jana Radová a CIK, a Kulturális Információk Központja osztályvezetője,

Jana Rychtová az ARTAMA, az Amatőr Művészetek és a Gyermekes Esztétikai Nevelése osztályának népművészettel foglalkozó vezetője,

Ludmila Kucerová „A Helyi Kultúra” c. kiadvány főszervezője.

Az MMI vezetőinek prágai látogatásán elhangzottak meg-

erősítést nyertek ezen találkozás alkalmából:

1. Az IPOS vezetői meghívják az MMI vezetőit a 100 éves jubileumát 2005-ben ünneplő intézményük rendezvényére.

2. Kölcsönösen megjelentetnek írásokat a MMI Szín c. és a IPOS Helyi kultúra c. kiadványában.

3. Honlapjaikon kölcsönösen megjelentetik az egymást érintő információkat.

Az MMI tervezi, hogy honlapjának tartalmát cseh nyelven is megjelenteti.

4. Művészeti szakterületen két konkrét megállapodás született: – a XVII. Ifj. Horváth István Nemzetközi Színháztársaságra meghívást nyer egy, az IPOS által delegált színháztársaság csoport (2004. jún. 30 – júl. 4.)

– az MMI lehetőséget kapott 50 fotóból álló kollekción bemutatására, közös kiállításon a cseh alkotókkal Csehországban, majd pedig Magyarországon mutatkoznak be a cseh fotósok egy kiállítás keretében. (A csehországi kiállítás időpontja: 2004. május 8.)

– Hargitai Mária a Könyvtár és Információs Központ vezetője meghívást kapott az IPOS meglátogatására a közeljövőben.

– A két intézmény vezetősége szorgalmazza, hogy országos művészeti rendezvényeikre kölcsönösen meghívják a szakterületek referenseit.

– Az IPOS igazgatója érdeklődéssel fordult a Kutatási Osztály tervei felé, jelezve egy elkövetkező találkozás szükségességét az osztály dolgozóival.

– Az MMI vezetősége szorgalmazza egy olyan nemzetközi találkozó létrejöttét, amelyen a V4-ek országain kívül Szlovénia, Horvátország és – a kapcsolatfelvétel sikerétől függően – más szomszédos országok hasonló kulturális intézményeinek vezetői és munkatársai vennének részt.

A találkozó baráti, egyre közvetlenebb és egyértelműen a kapcsolatot, együttműködést örömmel fogadó és azt szorgalmazó légkörben zajlott.

Budapest, 2003. október 15.

Tóth Erzsébet

A PRÁGAI HELYI KULTÚRA CÍMŰ HAVILAPRÓL

Az IPOS-ról (Informační a poradenské středisko pro místní kulturu), A helyi kultúra információs és tanácsadó központjáról a Szín 8/4-es számában már szó esett. Ezt a prágai székhelyű országos hatókörű intézményt a cseh Kulturális Minisztérium tartja fenn. Az IPOS küldetésének célja a kultúra fejlesztésének támogatása, elsősorban kiemelt terület az állampolgárok kulturális-társadalmi és alkotó tevékenységének támogatása a településeken és régiókban, különös tekintettel az amatőr művészeti tevékenységek területére, valamint a szerzői alkotások közcélú felhasználására, az információs szolgáltatások és szakmai konzultáció nyújtására a területi önkormányzatok intézményei és dolgozói, az államigazgatás, a társadalmi szervezetek, jogi és természetes személyek, valamint egyéb, a települési és regionális kultúra területén működő alanyok számára. Mindezt

a kultúra területén végzett elemző és kutató tevékenységéből származó elméleti és gyakorlati ismeretek rendszeres kiaknázására, valamint a művészeti tevékenységek különböző ágaiból származó szakmai ismeretek felhasználására alapozva végzi.

Az IPOS szakmai tevékenysége továbbá a közcélú kulturális szolgáltatásoknak a régió szociális-gazdasági fejlődésében betöltött általános szerepéről és helyéről származó ismeretek szerzésére és elemzésére irányul.

Az IPOS a gyermekek és az ifjúság amatőr művészeti tevékenységének és esztétikai nevelésének szakmai területe.

Az IPOS küldetését főként a tanulmányi, ismeretterjesztő, kutatási, elemző-tervező, dokumentációs, tanácsadó, szakmai-szervező, kiadói és könyvkiadói tevékenységekben valósítja meg.

Az IPOS szervezeti struktúráját az alábbi egységek alkotják:

- **Artama** – az amatőr művészeti tevékenységek és az esztétikai nevelés területe;

- **CIK** – a kultúra információs központja (a kultúra területről származó információk gyűjtése, feldolgozása és értékelése, melyek alapján készül például a Cseh Köztársaság kulturális ágazati statisztikája);

- **Regis** – ez a részleg biztosítja a helyi kulturális élet alanyainak a szakmai információkat és a konzultációs lehetőségeket;

- **Helyi Kultúra havilap szerkesztősége** – az @információs szolgálat és a Monitor szerkesztőségével együtt biztosítja a Helyi Kultúra előkészítését és kiadását nyomtatott, valamint elektronikus formában, és az IPOS információs szolgálatának feladatkörét is ellátja;

- **EPU** – gazdasági osztály;

- **Igazgatóság**.

A fentiek közül az alábbiakban a Helyi Kultúra szerkesztőségének bemutatása olvasható, hiszen ezen írás célja a havilap bemutatása. A Helyi Kultúrát kiadó osztály a kultúra regionális és helyi problematikájának azokat a kérdéseit vizsgálja és publikálja, amelyek nem csak a cseh Kulturális Minisztérium és más hivatalos állami szervezetek, a parlamenti és önkormányzati kulturális bizottságok képviselői és egyéb kiemelt fontosságú intézmények számára biztosítottak, hanem a helyi és megyei önkormányzatok, kulturális intézmények, civil szerveződések, média stb. részére is. A szerkesztőség elemző tevékenysége elsősorban a helyi és regionális szintű kultúra aktuális állapotának monitorozására irányul, mindeközben felhasználja a helyi és regionális sajtót, az internetet, a telefonos és e-mail-es kapcsolattartási lehetőségeket a helyi információforrásokkal, valamint a munkatársak terepmunka során szerzett tapasztalatait. Az így nyert ismereteket feldolgozzák és folyamatosan publikálják.

A szerkesztőség kiadói tevékenysége többirányú. Meghatározhatja a közlésre szánt információ milyensége vagy a felhasználók igénye.

A Helyi Kultúra c. havilap 2003-ban már 13 éves múltira tekint vissza. 2001-ben az elmúlt 10 év tapasztalatai alapján pontosították a tartalmát, mégpedig azért, hogy az informatika fejlődésének és a változó társadalmi feltételeknek megfeleljen.

A nyomtatott verzió 1450–1500 példányban jelenik meg havonta. Éves előfizetési díja 190 Kč, mely helyettesíthető a megrendelő saját kiadványának viszontküldésével. A havilap továbbá a Kulturális Minisztérium, az Országgyűlés, a megyei és helyi önkormányzatok kulturális bizottságai, szakkönyvtárak, külföldi cseh intézetek és néhány további felhasználó igényét is kielégíti. A nyomtatott havilapra támaszkodva készítik elő és publikálják egyidejűleg a Helyi Kultúra internetes változatát – www.ipos-mk.cz/casopis –, mely mára elnyerte az olvasók tetszését. Igaz ugyan, hogy néhány előfizetőt – főként azokat, akik csak bizonyos témák és nem az összefüggések, a kulturális élet lokális részeinek fontos kérdései iránt érdeklődnek – a havilap elvesztett, viszont az önkormányzatoknál, kulturális intézményekben, könyvtárakban, civil szervezeteknél egyre szélesebb körű olvasótábora van. Az internetes – egyre olvasottabb – oldalon az aktuális mellett megtalálhatók a korábbi számok is, és az érdekesebb, fontosabb cikkek téma szerint is kereshetők.

A Helyi Kultúra állandó rovatai:

- Általános kérdések;

- Törvényhozás – gazdaság;

- Informatika;

- Települések – megyék – régiók;

- Gyermekek – ifjúság;

- Kulturális örökség;

- Zenei és képzőművészeti kultúra;

- Külföld.

Némely számban a fentieket valamilyen melléklet, mint pl. a 2003/7–8-as számban „A települési és megyei kultúra támogatása a nyilvános költségvetésből 2002-ben” egészíti ki, máshol (2003/3-as szám) különböző kulturális eseményeket ajánlanak.

A továbbiakban a 2003/7–8-as szám tartalma olvasható:

Általános kérdések

Szerkesztőségi hírek

Törvényhozás – gazdaság

Állami kitüntetések és a Cseh Köztársaság Kulturális Minisztériumának kitüntetései

Milyen projektekkel közelítsünk az EU-s alapok világához

Informatika

Nemzeti számítógépes műveltségi program

Az év könyvtára – várjuk javaslatokat

A plzei körzet regionális funkciója

Települések – megyék – régiók

Ünnepek, ünnepek, ünnepek

Archívumok–krónikák

Kultúrházak

A Cseh Köztársaságok nemzetiségei – néhány probléma

Gyermekek – ifjúság

A könyvtárban zaj van

Iskolai újságok szerkesztőinek versenye

Kulturális örökség

A kulturális örökség Európai díja

Népi mesterségek hagyományainak hordozói

Miért rendeznek folklórfesztiválokat

Gloria musaealis

Műemlék ingatlanok

Zenei és képzőművészeti kultúra

Irodalmi vetélkedők

Cseh táncfalókozó

A Modern Művészet Galériája Hradec Královéban

Külföld

Tapasztalatok – inspirációk – együttműködés

Melléklet

A települési és megyei kultúra támogatása a nyilvános költségvetésből 2002-ben

A Helyi Kultúra havilap főszerkesztője Zdeněk Jírový a 2003/7–8-as számban elköszönt az olvasóktól és helyét Ludmila Kučerová vette át, akivel a Magyar Művelődési Intézet munkatársai 2003. október 9-én találkozhattak az IPOS vezetősége hivatalos budapesti látogatásnak alkalmával. Az új főszerkesztő a lap struktúráját nem kívánja jelentősen megváltoztatni, de – mint arról a 2003/9-es számban írt – szívesíteni kívánja a havilap tematikáját például az IPOS Kultúra információs centruma által összegyűjtött rövid hírekkel, valamint adott témákról különböző nézőpontú írások megjelentetésével.

Radnai Johanna

PORDÁNY SAROLTA

VISSZA, VAGY ELŐRE? INNOVATÍV KÖZMŰVELŐDÉSI KEZDEMÉNYEZÉSEK

Beke Pál – Deme Tamás (szerk.): *A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig*

Az év szakkönyvét veszi a kezébe a szabadművelődés–népművelés–köz művelődés közösségfejlesztés–közösségi művelődés iránt érdeklődő olvasó. Kénytelen vagyok a szakterület valamennyi ismertebb megnevezését felsorolni, ugyanis a Beke Pál és Deme Tamás szerkesztésében most megjelent *A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig* című cikkgyűjtemény¹ szerzői is használják valamennyit. A korábban már hivatalosan is elfogadott *szabadművelődés* ismert kifejezés, a *közösségi művelődés* elnevezést viszont a szerkesztők ajánlják egy új szakmai önmeghatározáshoz. A könyv címe azért elgondolkodtató és külön értelmezést igénylő, mert ez idáig a szakterület következetes megnevezésére sem korszakhoz, sem szakmai tartalomhoz társítható meghatározásokat nem sikerült kialakítanunk, azokat máig önkényesen, érzelmi alapon használja szinte mindenki. Különösen a „célcsoport”, a lakosság tanácstalán. Ugyan a hatályos, 1997. évi CXL törvény az 1976. évi V. törvényben használt *köz művelődés* szak kifejezést viszi tovább, mégis elmondhatjuk, hogy máig kaotikus nemcsak a területnek, de a foglalkozásnak a megnevezése is. Beke Pál – a hajdani népművelő képzést egyre jobban elfelejtetni kívánó, jelenlegi felsőoktatást kifizetve – leír egy anekdotát arról a nagymamáról, aki unokája diplomaosztójára indulva falubeli szomszédja kérdésére belebonyolódik a kulturális-menedzser szóba, és azt válaszolja, hogy az ő unokája bizony „menedzserkalkulátor” lesz. (19. o.) A megnevezésről való elmélkedést még aktuálisabbá teszi, hogy a kötet egyik legkiemelkedőbb elemzése, amelyet Kovalcsik József 1989-ben írt, *A köz művelődéstől a szabadművelődésig* címet viseli. (346–366. o.) Kovalcsik reformelképzelései szerint „... vissza kell térni a demokratikus konszenzusnak, a kölcsönös toleranciának nagyobb teret nyújtó szabadművelődési rendszerhez, mely történelmi kísérletként 1945 és 1948 között a kor lehetőségeihez képest figyelemre méltó eredményeket ért el, s nem, mint művelődési rendszer bukott meg, hanem a kialakuló diktatórikus viszonyok nyomán folszámolták.” (348. o.) Akkor most vissza, vagy előre?

A Széphalom Könyvműhely négyszáz oldalas, frissen megjelent kiadványában 30 írás olvasható 16 szerző: Beke Pál, Koncz Gábor, Varga A. Tamás, Balipap Ferenc, Udvardi-Lakos Endre, Znorovszky Attila, Péterfi Ferenc, Makovecz Imre, Köpf László, Mátyus Aliz, Deme Tamás, Kocsis István, Kemény Bertalan, Sz. Tóth János, Vercseg Ilona, Kovalcsik József tollából. A cikkek írói a szakma elmúlt harminc-negyven évének kiemelkedő személyiségei, akik önkéntes segítőként (Kemény Bertalan, Makovecz Imre) vagy professzionális kutatóként formálták a hazai köz művelődés közelmúltját. Nevüket, kezdeményezéseiket, publikációikat a szakma idősebbjei ismerik, a művelődési házakban dolgozó fiatalok pedig kollégáiktól hallottak vagy hallanak majd történeteikről, nézeteikről. A szerkesztők: Beke Pál, „népművelő képzettségű szerző, ... aki 1975-től folyamatosan a Népművelési Intézetnél, majd jogutódjainál dolgozott” (385. o.),

Deme Tamás, „dr. – tanár, pedagógiai kutató. 1973-tól 1990-ig a Népművelési (Művelődéskutató) Intézet tudományos munkatársa. (391. o.) Mindketten szerzőként is szerepelnek a könyvben. Beke Pál négy írással és a fejezetek közötti hangulatformáló történetekkel, a kötet negyed részét kitevő, közel 100 oldal megírásával a legmeghatározóbb szerző. Remélem, jól számoltam össze az oldalakat, ugyanis a tartalomjegyzék pontatlansága, elnagyoltsága miatt nem derül ki, hogy a szerkesztőpáros melyik tagja írta a fejezeteket követő szerkesztői megjegyzéseket. A szerkesztők azonosíthatóságának nehézségével nem csupán egy részletkérdést vetek fel, hanem meglehetősen fontosat, ugyanis a *Bevezetés*, a *Tanulságok* és a *Jövőbeni feladatok* címet viselő szerkesztői megjegyzések több helyen is vitára szólítják fel az olvasót: „A művelődési otthon egyáltalán nem vált a társadalmi változások motorjává. Nem lett a helyi társadalmat fejlesztő, informáló és szervező, a civil szervezeteknek természetességgel helyet adó intézmény, hanem visszaszűrőként ugyanolyan unalmassá, amilyen korábban általában volt. Gyanítom, hogy ez nem mindegyikre és nem minden esetben igaz. Remélem, hogy provokatív megjegyzésekre reagálva megjelennek majd azok az írások, amelyek példákkal cáfolják számukra vélhetően bosszantó állításomat. Érdeklődve, kíváncsian és szeretettel várom.” (211. o.) De ki várja a válaszokat?

Nem lehet tudni biztosan azt sem, hogy a szerkesztők közös javaslatáról van-e szó a *Jövőbeni feladatok* című írásban megfogalmazottak esetében. „A ... feladatok nem nagyon lehetnek mások, mint amiféle '94-ben, illetve '98-ban javasoltunk; ... társadalomfejlesztési alapot, térségi közösség- és társadalomfejlesztőket, közösség- és társadalomfejlesztő hivatalt, képzési rendszert ...” (342. o.)

Segítette volna a megértést, és könnyítette volna a könyv használatát, ha a kötetben szereplő írásoknak a keletkezési dátuma és a tárgykörére utaló kulcsszavai a tartalomjegyzékben is szerepelnek. Így viszont azokat csak *Az idézett szerzők és források; további ajánlott irodalom* című mellékletből lehet megtudni. A szerzők által megfogalmazott címek nem mindig segítik a tájékozódást. Makovecz Imre írásának például, amelyben a faluházak építésének kezdetéről és az ebben a munkában vele együtt dolgozó népművelőkről fogalmaz meg visszaemlékező sorokat, a *Dráma* címet adta; Mátyus Aliz pedig *Közös sors* címen írta meg a munkásszállás-kísérletekről szóló visszatekintését.

A könyv borítóján a *tanulmánygyűjtemény* műfaji meghatározás olvasható. Nos, ez ne tévesszen meg senkit! Ez a könyv más, mint lábjegyzetekkel, hivatkozásokkal, tudományos módszerekkel gúzsba kötött társai. Szigorúan nézve csak négy írás felel meg a tanulmány műfaj követelményeinek: Koncz Gábor (1985): *Komplex elemzés a művelődési otthonokról. (1945–1985.)*, Köpf László (1991): *Viták a művelődési otthonokról a '80-as évek második felében* és Balipap Ferenc (1988): *Innovációs törekvések a hetvenes évek művelődési otthonaiban (részlet)*, Kovalcsik József: *A köz művelődéstől a szabadművelődésig. Miért kell kulturális reform?* (1989) Találhatunk a kötetben *szociográfiai írást*, (Mátyus Aliz – 1975), *visszaemlékezéseket* (Kocsis István – 2002), Deme Tamás (a keletkezés dátuma nincs feltüntetve), Makovecz Imre – 1988), *módszertani leírást* – Varga A. Tamás (1988), *felhívást*

¹ Beke Pál – Deme Tamás (szerk.): *A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig*. Tanulmánygyűjtemény. Budapest, 2003, Széphalom Könyvműhely. 399 o.

(1990), *reformprogramot* (Kovalcsik József – 1989, Beke Pál (2001), Sz. Tóth János (1984), konferencián elhangzott *felszólalást* (Balipap Ferenc – 1985), *beszámolót* (Péterfi Ferenc – 1988), és *interjút* (Mátyus Aliz – 1994).

A fenti felsorolásban a szerzők neve mellett azért tüntettem fel az írások keletkezési dátumát is, hogy látható legyen a kötetben szereplő publikációk időbeli megoszlása. Elgondolkodhunk arról, hogy a régi népművelési, közművelődési gyakorlatból milyen eseményeket, gondolatokat is érdemes újra „előhozni”, ismét a szakmai közbeszéd tárgyává tenni.

Beke Pál: *Közelharc, sok tételben* című előhangjában egy 70-es évekbeli tanácsi művelődési-osztályvezető által patronált és fedezett, közelebről meg nem határozott KISZ-feladatokat végző klubvezető kirúgását idézi fel. A szerkesztő az *Utólagos magyarázatban* így indokolja a cikk huszonnyolc évvel későbbi ismételt megjelentetésének okát: „... azért idéztem, mert ezzel tudtam leginkább illusztrálni egy szakma (akkor úgy hívták: népművelés) önállósulását, magára találását, önálló és öntudatos professzióvá való növekedését.” (18. o.) Szombathelyi főiskolásként, 1975-ben biztosan olvastam a cikket, és magam is úgy érezhettem, hogy az nagyon „leleplező”. Mostani értelmezésem szerint inkább egy szakma teljes politikai kiszolgáltatottságát, a művelődés-ház-vezetők bábuként való rángatását és az egypártrendszer által táplált korrupciót és pitiáner bűnözést példázza a történet. Nos, a fenti sorok már jelzik is, hogy a múltat bemutató írások nagyon sokféle értelmezést engednek meg, és várhatóan különböző érzéseket, indulatokat, emlékeket hoznak felszínre az olvasókból.

I.

Az intézményfejlesztési törekvésekről ad képet az első fejezet 11 írása. Koncz Gábor: *Komplex elemzés a művelődési otthonokról (1945–1985) avagy „... a jó gyakorlat törvényre emelését gyorsítsuk meg ...”* című 72 oldalas tanulmánya részletes elemzést ad a népművelés-közművelődés történetének negyvenéves időszakáról. „Nem látogatják, mert nem változik, – és nem változik, mert nem látogatják” ezzel a sommás összefoglalással kezdi a művelődési otthonok második világháború utáni történetének elemzését a szerző. Négy fejezetben, részletes és pontos jegyzetanyaggal felvázolja a nyolcvanas évek közepéig meghozott intézkedéseket, szakmapolitikai programokat. A tanulmányban felvetett témakörök máig a legaktuálisabb szakmai vitapontok. A cikk további érdeme, hogy felidéz a Népművelési Intézet igen fontos kutatásait és azoknak a kutatóknak a nevét, akik sokat tettek azért, hogy ez a szakma tudományos alapokra épüljön. (A kutatók többsége sajnos mára már elhagyta a szakterületet, így a tudományos háttér meggyengült.) Valóban komplex elemzést olvashatunk Koncz Gábor tollából őszinte, szókimondó stílusban. A máig aktuális gondolatok sokaságából csak egyet idézek: „Úgy vélem, hogy az összevonas és közös fenntartás gondolatköréből alakult ki az ugyancsak logikus következtetés és törekvés: működjenek együtt a különböző közművelődési intézmények. ... érthetetlen a tevékenységében és épületében is elkülönült, lerobbant és szegény mozi, könyvtár, művelődési ház, helytörténeti gyűjtemény.” (88.o.)

A *nyitott ház kísérlettel* három írás is foglalkozik. Ez a program az Országos Közművelődési Tanács támogatásával indult 1976-ban, és formálisan 18 település intézménye, valójában sokkal több önkéntesen csatlakozó művelődési ház kapcsolódott be. Az írások közül kettő, Beke Pál: *Nyitott ház és vidéke,*

Varga A. Tamás: *A művelődési otthon funkcionális rendszere,* Balipap Ferenc: *Innovációs törekvések a hetvenes évek művelődési otthonaiban* című írásai összefoglaló jellegűek, bemutatják a kísérlet szakmai filozófiáját, főbb elveit és eredményeit. A kísérlet „atyja” és fő teoretikusa Varga A. Tamás volt, akinek írásából megismerhető a kísérlet (nevezhetjük mozgalomnak is) rendszerszerű megközelítése: „a tájékoztatósi, a kommunikációs és a kreatív szféra” (119.o.) leírása. A *nyitott ház* kísérlet indító alapkérdését így tette fel a szerző: „Mit csináljunk, ha az emberek nem akarnak művelődni?” A válasz olyan intézményi reform bevezetése volt, amely a nyitott, szolgáltató művelődési házak segítségével akart hatni az emberekre. A nyitott ház koncepcióban többnyire intézmények előterében elindított tevékenységek mára már professzionális szolgáltatásokká váltak. A vállalkozói és a civil szektor, no meg az Internet a kísérlet szinte valamennyi elemét (étkezési kultúra, öltözködési kultúra, lakáskultúra, testkultúra stb.) „kivitte” a művelődési házból, kisajátította, önálló üzleti területté tette. A kísérlet legtalálhatóbb értékelését Makovecz Imre írásában olvashatjuk: „Ferencz Istvánnak, a legendás hírű Kovács Borz Sándor növendékének diplomamunkája volt az alap, melyet Varga mozgalmához felhasznált. Ez a mozgalommá vált „előtér kísérlet” bontotta meg a szakkörök merev művelődési rendjét is, a népművelés merev ellenőri és értéket „osztó” kádergőgjét is. Befolyásolta persze ezeket a folyamatokat az akkor divatosá vált flexibilitás és a rendszerben gondolkodás sznob vágya is.” (169.o.)

A mozgalom teoretikus megközelítése filozófiai alapjának markánsan megfogalmazása olvasva („Az ember teljes időben tevékenykedik, él a társadalomban, és használja, teremti a kultúrát...” 115.o.) azért feltettem magamnak a kérdés, hogy miért is elevenítjük fel ezeket a gondolatokat.² A nyitott ház kísérletről szóló elméleti fejtegetések olvasásakor („Az történt itt, hogy az elmélet – szakemberei által – behatolt a gyakorlatba, hogy tőle felnyíljon, meghatározódjon; és hogy a gyakorlatot hozzásegítse a benne rejlő kibontakozási (fejlesztési) lehetőségek legoptimálisabb érvényesüléséhez. – Balipap Ferenc, 131.o.) nekem Madách Imre intő szavai jutottak eszembe.³

„Nem a kakas szavára kezd virradni,
De a kakas kiált, merthogy virrad. –”

A kísérlethez nagyon sok jó szakmai felvetés kapcsolódott. Nagyon előremutató volt az a gondolat, hogy fel kell térképezni a települések lakosságának kulturális értékeit, és erre épülő szakmai szolgáltató intézményeket kell működtetni.

Máig aktuális és a tanulmánykötet egyik leginnovatívabb javaslatát tartalmazza Udvardi Lakos Endre: *A művelődési otthon mint egyesület* című írása. Ez az 1988-ban írt cikk már igazi rendszerváltó írás. Az egyesülési jog szabadságát biztosító törvény hiányában ugyan ekkor még csak a Magyar Népművelők Egyesületén belül működhettek az új, innovatív szakmai szervezetek,⁴ de már látható volt a civil szerveződések ereje. Elgondolkodtam a szerzőnek az állami felügyelet szerepéről írt mondatáról: „Az államnak az „új felállásban” éppen azon kell önködni, hogy kiszorítsa (támogatásmegvonással) a pusztán formális szervezeti működést, és egyre inkább csak valódi aktivitást, öntevékeny

² Markarjan: A marxista kultúraelmélet alapvonalai. Kossuth, 1971.

³ Madách Imre: Az ember tragédiája. Hetedik szín. Konstantinápolyban.

⁴ Ilyen új szervezet volt például az *Ifjúsági kultúra szakmai szervezet* is, amely a művelődési házakban, ifjúsági klubokban dolgozó ifjúsági referenseket fogta össze.

közösségi szerveződést támogasson. Ez azt is jelenti, hogy meg kell erősíteni felügyeleti tevékenységét." (151. o.) Úgy látom, hogy éppen ellentétes irányban erősítettük meg a szakfelügyeletet.

Nagyon tanulságos Mátyus Aliz interjúja is, melyet Salamon Hugóval készített a tatabányai közhasznú társaság megalkotásáról. (Művelődési otthoni alternatívák; a tatabányai variáns) Az 1994-ben készült beszélgetés egyik mondata dokumentatív erővel jelzi a művelődési házak kiemelkedő szerepét a hazai civil szektor megszűlésében: „A múltkor próbáltam összeszedni magamban, hogy mennyi mindennek a tere és szellemi megfogalmazója volt ez a ház és munkatársai. Vannak csoportok, ma létező egyesületek, alapítványok, amelyek nem léteznének, ha mi, mondjuk, ahhoz ragaszkodunk, hogy ennek itt kell működnie, a költségvetési intézményen belül és intézményen belül.” (Salamon Hugó, 205. o.)

A kulturális-közösségi célú építéset, ezen belül is elsősorban a MAKONA Kiszövevkezer építészainek tervei alapján elkészült faluházak története – ugyan két írás is foglalkozik a témával – még részletesebb kifejtést is megérdemelt volna. Makovecz Imre építész *Dráma* című írásában megrendítően és őszintén leírja azt a nagy elszárást, ahogy elkezdtek az építést és a települések rehabilitációját. „... A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején megindult valami megállíthatatlannal. Magam egyre-másra terveztem az új faluházakat, átalakításokat, toldásokat. Kerestük az anyagot a szinte pénz nélküli építkezésekhez. Visszatértem végleg a faanyaghoz. Jártam építőmmel az erdőt, rönköket válogatni. Egyszerű és élesíteni a közös érdek tudatát tévesz, tanács, lakosság, megye között. ... Mindent megrettem, amit csak tudtam, hogy helyi anyagokból, olcsón, a közösség céljainak és szépre épüljön a ház.” (170. o.) Péterfi Ferenc: *Faluházépítők találkozója 1987. december* című írásából megtudjuk, hogy Dunakömlőd, Pókaszpetk, Bóly, Győrvar, Bak, Somogyámsón, Kakasd települések szakemberei voltak jelen a találkozón. Makovecz Imre írásának az is nagy értéke, hogy megemlíti azoknak a szakembereknek a nevét, akik részt vettek a fejlesztő munkában: Varga A. Tamás, Beke Pál, Szentpéteri Zoltán, Kucsera Lajos, Pál Miklósné, Targuba Miklós, Lóránt József orvos, és további települések faluházait is felsorolja (Zalaszentlászló, Jászkisér). Érdemes megnézni Makovecz Imre épületeinek fotóit is a 29. oldalon (Jászapáti Művelődési Otthon kijárata), a 214. oldalon (Zalaszentlászlói Faluház), és a 343. oldalon (Visegrádi sportcsarnok). Sajnos a tartalomjegyzékben nincsenek feltüntetve a fotók és az oldalszámok, ahol megtalálhatók.

Köpf László: *Viták a művelődési otthonokról a 80-as évek második felében* (1991.) című írása, amely szerintem a kötet egyik legértékesebb tanulmánya, a 90-es éveket megelőző öt-hat év közművelődési rendezvényeiről, dokumentumairól és szervezeti reformjairól szól. Pontos adatkezeléssel, jól kiválasztott hivatkozásokkal mutatja be a szerző ezt a szinte teljesen feltáratlan, publikálatlan időszakot. Különleges szakmai csemege volt számomra az 1985-ös művelődési otthon konferencia előkészítő dokumentumainak elemzéséről készített összefoglaló. A konferenciáról Köpf László megjegyzi, hogy „Az intézménytípus történetében ez tulajdonképpen jelentős esemény volt, 1956-ot követően mindössze a harmadik. (174. o.) A konferenciát előkészítő vitákban van egy figyelemre méltó elem, „az intézmények helyi jellegének hangsúlyozása, sőt e vonás bizonyos értelmű túlfeszítése. (175. o.) A konferencia összefoglalóját így jellemzi a szerző: „1985-ben már nem esett szó a népművelésről mint az „osztályharc eszközéről”, s a kulturális piac elutasítása is úgy történt meg, hogy

lényegében elismerte létezését” (180. o.). A *lászatcselekvések útján – átszervezések* című alfejezetben az Országos Közművelődési Központ létrehozásának körülményeit, valamint a „fáradt káder-temetőnek” leírt Országos Közművelődési Tanács történetét teszi közzé a szerző.

Azt azonban fájjalom, hogy Hargitai Lajos neve csak a tanulmány 12. számú lábjegyzetében szerepel, holott a „rendszer-váltó” javaslatokban, 1986-ban, ő ment a legmesszebbre: „...Törvényre kell válni, hogy a művelődési közösségek szabadon szerveződhessenek, önállóan gazdálkodhassanak, jogi személyek legyenek.” A közművelődés egészét fel kell szabadítani az állami fennhatóság alól: „nem lehet állami feladatul szabni a közművelődési intézmények fenntartását és működését. Ennek független rendszereket kell lennie...”, melyet a tanács támogasson bizonyos kötelező mértékig, de azon felül – alku alapján – csak annyira, amennyire szükségesnek és jónak látja, a többi műljon az állampolgáron, a helyi közösségen. Csak így változtatható meg a népművelő szakmai érdekeltisége is. „A jelenlegi helyzetben a kinevezett népművelő az őt kinevező tanácsi hivataltól függ, annak van alárendelve, ezen belül ő tetszés szerint állapítja meg, mely formák kibontakozását gátolja. Ebbe a művelődés cselekvő részeseinek aktív beleszólása nincs. Így természetes, hogy a felfele függő népművelő az ő érvényesülését inkább támogató felső elvárásoknak igyekszik eleget tenni, mint a helyi lakosság igényeinek.” Ráadásul Hargitai Lajosnak az elmúlt tíz évben egy hátrányos helyzetű kistérségben sikerült is megvalósítania azt, amit ott, akkor kimondott, ugyanis azóta sikeres „közművelődési vállalkozó” és lapkiadó.⁵

A hivatalos művelődéspolitikai utolsó reformkísérletei fejezetből a szerzőnek az 1988-ban készített minisztériumi vitaanyaggal kapcsolatos véleményét tartom kiemelésre érdemesnek: „A kiindulópont az, hogy a művelődési otthon (miként a „létező szocializmus”) reformálható. Ebből következik, hogy a cím a „fejlesztés irányelveiről” beszél és nem a „fejlesztés” várható irányairól vagy lehetőségeiről. A válságok közt vergődő államszocializmus még felfellobbanó optimizmusa nem csak a címben érhető tetten” (186. o.).

II.

A kötet második fejezete a közösség- és településfejlesztési szándék címet kapta. „Valamire való múlt megteremtéséhez néha nagyobb erő kell, / Mint a jövőhöz: mindent pontosan a helyére kell tenni. / A rosszul elrendezett, rosszul megírt múlt / Földmad, visszajár, állandóan zavarja az embert.” Deme Tamás ezekkel az Illyés Gyula által írt gondolatokkal fejezi ki azt a szándékát, hogy a 70-es, 80-as évek hazai közművelődési kezdeményezéseit közös szakmai múlttá tegye. A magam részéről erőltetettnek látom azt a szerkesztési elvet, amely szerint a szerkesztők megpróbálták csoportosítani a kezdeményezéseket. Éppen azért voltak innovatívok a könyvben szereplő „mozgalmak” a maguk korában, mert nagyon összetett módon, egyszerre foglalták magukba az intézményi fejlesztésre, átalakításra vonatkozó szándékot és az intézmények tartalmának, tevékenységi módjának a megújítását. A népfőiskolai mozgalom például – emlékezetem szerint – intézményesülési törekvések is jellemezték a kezdetekkor. Ugyanez elmondható a falugondnok mozgalomról, de a közösségfejlesztési kísérletekről is. Hogy miért nem sikerült ezeknek a kezdeményezéseknek saját, új intézményhálózatokat létrehozni, miért maradt meg a hagyományos, általános profilú művelődési házi rendszer nagy tömbje, miért nem sikerült kisebb,

⁵ Bogárd és Vidéke Közéleti Hetilap – <http://www.bogarddesvideke.hu>

speciális szolgáltatásokat nyújtó egységeket „kiszakítani” ebből a több mint kétezer-öt száz egységet számláló intézményrendszerből, ez már inkább politológiai jellegű áttekintést igényel. Ellentmondásosnak látom, hogy a fennkölt illyési gondolat idézése után Deme Tamás a közösségi művelődés kezdeményezéseit, illetve az olvasótáborokhoz kapcsolódó mozgalmat bemutató cikkében elnagyolja a „múlt elrendezését”. Néhány ismert szakember nevének felsorolása után egyszer csak azt írja: „Nincs mód itt a kezdeményezőik neveinek sorolására, ám az eredményekre való visszalapozás hatalmas energiákról, termő gyümölcsről árulkodik” (219.o.). Miért nincs mód a szakemberek nevének leírására? Mátyus Aliz *Közös sors – a munkásszállási kísérletekről* című cikkében a 233. oldalon, nagyon helyesen, mind a harmincöt kolléga nevét és akkori munkahelyét, foglalkozását felsorolta, ezzel nagyon értékes szakmatörténeti dokumentumot is teremtve.

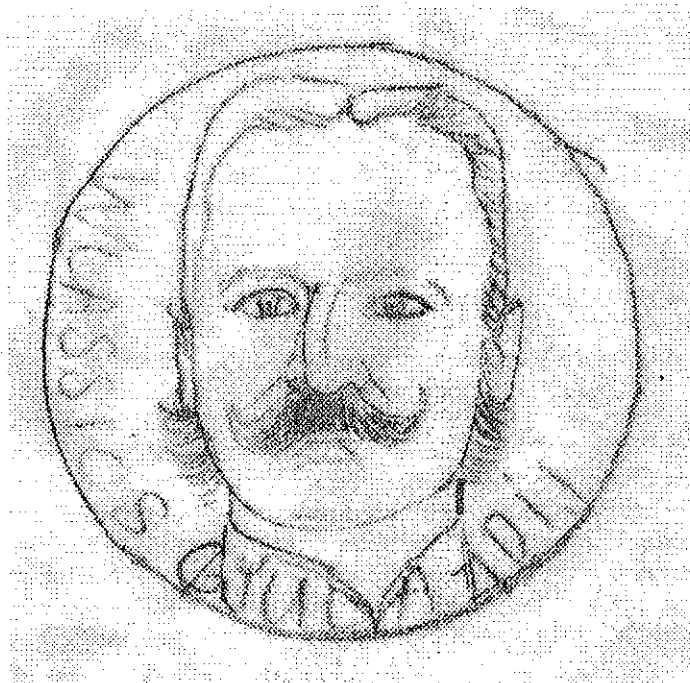
Kovács István: *Visszatekintés az olvasótáborokra* (2002) című cikkében az 1979-ben, Hatvanban elindított olvasótábor történetét idézi fel. Sajnos a táborokban folyó munka módszertanáról, gyakorlatias kérdésekről kevés szó esik, így a témát nem ismerő érdeklődők számára az írás nem ad elég eligazítást az olvasótáborokról. A saját élményen alapuló leírt szép visszaemlékező sorokat nincs okunk kétségbe vonni. A könyvtárosok vezetésével indított *Olvasó Népeért Mozgalom*, amelynek fő támogatója a Hazafias Népfőrt volt, kétség kívül jelentős hatást gyakorolt az akkori közművelődési munkára, de talán csekélyebbet a művelődési házakban folyó munkára.

Mindenkinek elolvasásra ajánlom Varga A. Tamás – Ver-

cesg Ilona: *Közösségfejlesztés a Bakonyban* című írását is, amelyben az 1983-ban Bakonyszentkirályon és két társközségében, Bakonyoszlopon és Cseszkenen indított közösségfejlesztési kísérletet mutatják be. A rendkívül őszinte, a felemelő és a konfliktusos helyzeteket is leíró elemzés nagyon tanulságos lehet a vidékfejlesztési elképzelések átgondolásához.

Kissé hiányolom, hogy nincs írás a Magyar Művelődési Intézet jogelődjeiben évtizedeken keresztül kiváló nemzetközi osztályok működéséről. Solymosi Judit és munkatársai nyelvtudásának, szorgalmának köszönhetően, nagyon sok írásos fordítás és aktuális nemzetközi szakmai hír jutott el hozzánk a korabeli külföldi közművelődésről. A könyvben szereplő kísérletek és a mögöttük levő gondolatok nemzetközi megfelelőiről időben értesülni lehetett, ezek nem kizárólagosan magyar találmányok voltak. A tanulmányokban, de legalább egy külön összefoglalóban be kellett volna mutatni a hajdani nemzetközi kapcsolatok történetét és eredményeit is.

Elképzelhetőnek tartom, hogy lesz olyan olvasó, akit visszariaszt, esetleg kifejezetten felingerel néhány írás stílusa, érzelmileg túlfűtött, nosztalgikus hangvétele. Ennek ellenére a közművelődés egy bizonyos időszakáról sok hasznos és elgondolkodtató információt lehet meg tudni a kötetből, ezért olvasásra ajánlom azt. A könyv elolvasása után határozottan olyan érzése támad az embernek, hogy évtizedek óta valahonnan valahová el akar jutni ez a szakma. De, hogy pontosan honnan indult és hová tart a közművelődés, ez már nem olvasható ki egykönnyen ebből a könyvből sem.

SÖRÖS ERZSÉBET

CIVILVILÁG – EGY NAGYVÁROSI KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉSI MODELL TÜKRÉBEN

A fenti címmel nemrégiben megjelent kötetben egy, a főváros VIII. kerületében, több mint tíz éve működő kis helyi közösség, a Nap Klub Alapítvány ad számot az ugyancsak egy évtizedet felölelő kísérleti munkájáról, amely a nagyvárosi közösségfejlesztés egyfajta modelljének kimunkálását tűzte ki céljává.

Mivel az alapítvány létrejött és a kísérlet is a hazai civil szféra kilencvenes évekbeli kibontakozásával párhuzamosan zajló folyamat volt, ezért vállalkozik a kötet első, *Szemtől szemben* címet viselő részében néhány, főként a Nap Klub munkáját ismerő és segítő szociológus, szociálpszichológus, közösségfejlesztő szakember, valamint az önkormányzati és az üzleti szféra képviselője az 1980-as évek végén újjászerveződő magyarországi civil szektor jellemzőinek és működési sajátosságainak ismertetésére.

Dr. Talyigás Katalin szociológus a civil szervezetek újraéledését reneszánszként élte meg, hiszen ez idő tájt nagyon sokan, akikben társadalmi felelősségtudat munkált, keresték a részvételi lehetőséget ezekben a mozgalmakban, csoportokban. Láthatóvá vált az is, hogy vannak olyan emberek, akik társadalmi felelősségérzetüket nemcsak munkájukkal képesek kifejezni, hanem adományokat is áldoznak erre. Akkoriban a magyarországi gyakorlatban újdonságnak számított az, hogy magánemberek efféle célokra komoly összeget szánjanak. Nehezen tudja azonban elfogadni a közalapítványok létét. Ez a forma az állam által adott pénzek civilek és állami szakértők felügyelte felhasználását biztosítja. Nyugati értelemben nem valódi civil szervezet, hanem köztes megoldás bizonyos elosztó funkciók ellátására. Úgy vélekedik: ha Magyarországon a tőkehiányos nonprofit világot fejleszteni akarja a társadalom, akkor erre a magánadományozóknak és az önkormányzatoknak is áldozniuk kell. Bizonyos ideig még – legalább a működési feltételek biztosításában – az államnak is lenne teendője. Ezzel persze a szektor legfontosabb attribútumát, a függetlenségét adja fel. A legjobb tehát az lenne, ha a politikától független, nagy adományozó szervezetek független támogatói köre működne – ezt azonban egyelőre nem látja biztosítottak.

Vercseg Ilona közösségfejlesztőt főként a civilség, illetőleg a demokrácia kérdésköre foglalkoztatta. Többi között arra kereste a választ, hogy egyénenként vajon mennyire vagyunk civilek: milyen választ adunk a bennünket ért benyomásokra, civil módra és udvariasan viselkedünk-e egymással, tiszteletben tartjuk-e önmagunkat és embertársainkat, tudomásul vesszük-e tehetetlenségünk jelentő kötelezettségeinket, és azt, hogy a civil véleménynyilvánítás munka is. Az utcára kimenni vagy aláírásokat gyűjteni már sokan hajlandók – arra már kevesen, hogy szakértőket fogadjanak, esteletet áldozzanak egy komoly tervezet elkészítésére és beterjesztésére például az önkormányzathoz. Hiányzik belőlünk a közösségünkben gondolkodás képessége. Hogy belássuk: ha a hajléktalannak jobb lesz, nekünk is jobb lesz. Hogy egy foglalkoztatási csoport bérsztrájkjáról ne csak az jusszon eszünkbe, mi még e csoport tagjainál is kevesebbet keresünk; érzünk el annak átéléséig, hogy a sztrájkolók értünk is küzdenek. Ez a hiányosság egyrészt múltbéli, történelmi örökség következménye; másrészt a demokrácia tanítására minimális

energiát sem fordító új rendszer mulasztása. Meggyőződése szerint: ha valaki a társadalomhoz tartozónak érzi magát, és annak értékrendje azt diktálja, hogy tagjai demokraták legyenek, akkor az egyén "csipkedni" fogja magát; de ha elidegenedett tőle, s nem hisz abban, hogy ez a társadalmi formáció az ő számára is hozhat valamit, akkor leül a televízió elé, szappanoperát nézni, mert a világban nincs más teendője, mint a szűk családjával foglalkozni, s minden mást valahogy átvészelni, kibírni. A demokráciát minden nemzedéknek újra kell tanulnia!

Zám Mária szociológus kutatási eredményei alapján a keleti országrészben nagyon fejlettek, hatékonyak a szociális és foglalkoztatási célú szervezetek. A Dunántúlon ellenben – ahol a keletihez hasonló mértékű szociális támogatásra nincs szükség – inkább településszépítő és a helyi folkloort ápoló szervezeteket találunk. A kisvárosokban az egyes demográfiai csoportoknak, az időseknek és a fiataloknak is megvannak a maguk szervezetei; a nagyvárosokban pedig nagyon sokféle szerveződés létezik. A civil kezdeményezések hatása meglehetősen korlátozott. Jobbára csak a középosztály mozgolódik, szerveződik. A vállalkozói klubokban, egyesületekben nincs komoly aktivitás; a középosztálytól lefelé még annyi sem. Még a cigányszervezetekben sem a romák szerveződnek – inkább arról van szó, hogy néhány civil vezető próbál maga mögé állítani embereket. A civil szféra legfontosabb funkciója, az érdekvédelem – sajnos – nem működik. A demokratizálódási folyamat e téren elakadt, hiszen egzisztenciális félelemből senki nem bolygatja a kialakult helyzetet; senki nem vállal független érdekképviseletet. Pedig a lakossági érdekvédelmi csoportokra nagy szükség lenne. Ma szinte minden ilyen jellegű kezdeményezés elhal, mert nincs partner hozzá, az önkormányzat nem fogadóképz, és végül mindenki belefárad. A helyzet alapvetően ellentmondásos, hiszen a civil szervezetek attól a helyi hatalomtól kénytelenek működésükhöz pénzt és helyiséget kérni, amelynek tevékenységét érdekvédőként bírálni kívánják.

Csécsei Béla polgármester elmondta, hogy Magyarországon azért kötnek nagyon kevés feladatellátási szerződést, mert az önkormányzati intézményeknél nagyon rossz az elszámolás, a finanszírozás. Ha egy civil társaság valóban becsülettel akar elvégezni valamely feladatot, az a kimutatások szerint (látszólag) gyakran többé kerül, mintha az önkormányzat tenné ugyanazt – mégpedig azért, mert a civil szervezet pontosan számba veszi épület-karbantartási és eszközmortizációs ráfordításait is, míg az önkormányzat csak a dologi és a bérköltségekre figyel. A helyzet az állami finanszírozás oldaláról sem rendezett. Az önkormányzatok nem kapják meg azt a pénzt, amibe az állam által kötelezővé tett feladatok ellátása kerül. Azért nem tud például civil szervezet egy iskolát fenntartani, mert pénze, amit az állam a kötelező oktatásra az intézményfenntartó önkormányzatnak juttat, csupán a működési költségek hatvan százalékát fedezi. Így a feladat átvállalása esetén a civil szervezetnek kettős szerződést kellene kötnie: részben az állami pénzhez való hozzájárulás biztosítására, részben arra, hogy a hiányzó összeget az önkormányzat pótolja. Ez utóbbi azért problematikus, mert a költséget pontosan nem ismerő önkormányzattal nem könnyű

zerződni. Amíg nem jutunk el oda, hogy a kötelező állami feladatot ellátását az állam, az önkormányzati feladatot ellátását az önkormányzat pontosan kifizesse, a civil szervezeteknek kevés esélyük lesz ilyen szerződéseket kötni – hacsak nem sikerül olyan extraforrásokat találniuk, amelyenekre a betegszállítás terén már akad példa. A problémák hátterében anyagi és szemléletbeli okok is állnak. A magyar demokrácia ezen a szinten nincs „kiálva”. A minisztériumok például minden kormányzati ciklusban nagyon elégedettek magukkal, amiért pályázatokat hirdetnek meg, holott valójában neveltséges és az Európai Unió gyakorlatától teljesen idegen, ha mindenkor egy budapesti grémium dönti el, hogy az ország bármely részében mi érdemel támogatást. A központi kormányzat annyit vesz el a helyi szinttől, amennyit csak tud; így eddig egyre kevesebb pénz maradt helyben, és egyre több került be a „nagy kalapba”.

Pataki Ferenc szociálpszichológus a civil szervezetek társadalomlélektani vetületeit állította középpontba. A modern pszichológia és pszichiátria az úgynevezett társasháló-elméletekben egyértelműen állítja: az egyén testi-lelki egészsége függ attól, hogy teljes személyiséggel milyen szervesen illeszkedve vesz részt a társulásokban. A társas együttes gyermek- és ifjúkorban természetes létforma, az idős korban megnövekvő öngyilkossági hajlam sem egzisztenciális problémákat, hanem elmagányosodást jelez. A társas együttlétnek tehát nemcsak társadalmi integrációs funkciója, hanem az egyén szempontjából fontos, életkoronként más és más mentálhigiéniai szerepe is van. A modern nagyvárosban a társas magányként aposztrofált társas individualizáció katasztrofális méreteket ölt; állandóan idegen tömegben mozgunk: a villamoson, az utcán, a munkahelyen, még otthon is, ahol a családtagok egymáshoz nem szólva nézik a televíziót. A társas magányban óriási a társas kínálat, de nem létezik módszer a tartósnak ígérkező kötődések kiválasztására. A párkapcsolatok ugyan hamar létrejönnek, de a barátiak, a rokonságiak, a szomszédságiak, a szakmaiak, a nemzedékiek rendszerint megmaradnak a nem realizálódó esélyek szintjén. Ilyen helyzetben a civil társadalmi alakzatok keretet adhatnak a tartós együttműködésre alkalmas társak kiválasztására. A modern társadalomban van egy hajlam a generációs elkülönülésre. A Nap Klubhoz hasonló, életmód- és életminőség-formáló civil szerveződések – amelyeket különösen fontosnak tart – egyúttal a nemzedékek közötti kapcsolatot is javíthatják. A generációkat elválasztó szakadékot hasznos tevékenységgel, sajátos élményközösséggel áthidaló kapcsolatok átsugározhatnak a lakóházakra, -negyedekre.

A montázszerű, szubjektív hangvételű összeállítást statisztikai adatok, valamint bibliográfia egészíti ki.

Az alapítvány munkatársai a tanulmánykötet második, *A Nap utcai modell* című részében a közösségfejlesztés elméletéről és gyakorlatáról adnak számot. Talán a „modell” egyik legfőbb sajátossága éppen az, hogy megvalósítói, már a tervezés időszakában felvázolták, majd kisebb-nagyobb módosításokkal, eltérésekkel végig is járták a kísérleti tervükben felvázolt, egy évtized alatt bejárható utat. Erről az időszakról, pontosabban arról, hogy mi is valósult meg valójában a kísérleti tervekben, számol be mérnöki pontossággal Templom Józsefné kuratóriumi elnök elemző tanulmányában. (A tanulmány teljes szövege olvasható angol nyelven is.)

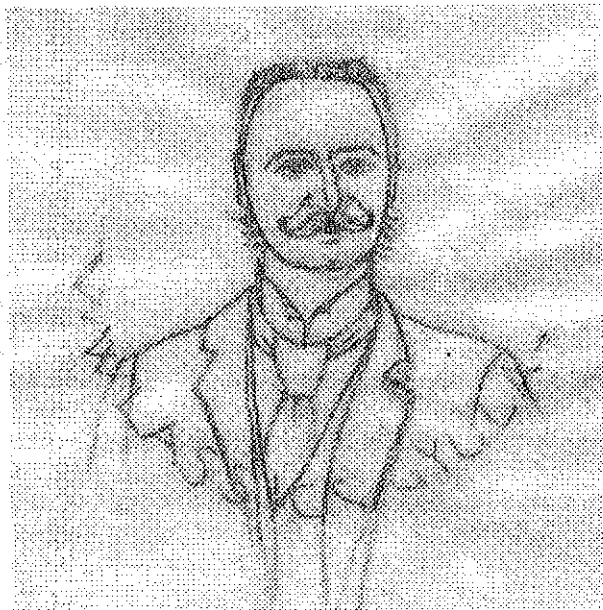
Ezt követik a kísérlet egy-egy jellegzetes elemét bemutató, változó mélységű, mégis vállalható résztanulmányok, beszámoló-

lók. A *Szomszédság* a közösségfejlesztői tevékenység szakmai hátterét biztosító közösségi felmérésekről ad számot. A Nap utcai lakótelepen és környékén 1994-ben, 1999-ben és 2000-ben készült kérdőíves felmérés. A *Tehetség gondozás* címet viselő rész az alapítvány megalakulásának második évében – az általános iskolai napközi otthon sajátos alternatívájaként – a lakótelepen és környékén élő halmozottan hátrányos helyzetű kisiskolások számára elindított fejlesztő műhelyt, mint a korai megelőzés és fejlesztés egyik legfontosabb eszközét ismerteti. A *Partnerség-építés* című összeállítás első része az alapítvány angliai segítséggel történő partnerségépítési törekvéseiről számol be. A második rész megismerteti a Nap Klub Alapítvány inspirációjára létrejövő társulással, amely csaknem félszáz, Budapest VIII. kerületében működő civil szervezet együttműködését, érdekvédelmét biztosítja. Az *Ifjúsági Klub* részben olvasható tanulmány hiteles képet vázol az alapítvány csaknem heroikusnak minősülő küzdelméről, amit négy éven keresztül folytatott a környezetben élő halmozottan hátrányos serdülők, fiatalok szervezett, klubrendszerű formában történő védelme érdekében.

Jó szívvel ajánlható a könyv a közösségi munkát tanulóknak okulásra, valamint azoknak is, akik esetleg még nem tudják, miért is fontos a „civil a pályán.”

Méret: B/5 (299 szövegoldal, 23 oldal fekete-fehér fotó). Ár: 1850 Ft.

Megrendelhető: Nap Klub Alapítvány, 1082 Budapest, Leonardo da Vinci u. 4-6., telefon/fax: (1)333-0316, e-mail: nap.klub.alapitvany@axelero.hu

JÖVŐNK ZÁLOGA?

Új Ifjúsági Szemle. 1. évfolyam, 1. szám. 2003 ősz.

Dohog a felnőtt: – Pimaszok, követelődzök, lusták! Kábítóznak, isznak, csúnyán beszélnek! Nem írnak, nem olvasnak, csak a Big Brother érdeklí őket.

Replikázik a másik: – Ugyan, dehog! Ma egy gyerek többet tanul naponta, mint amennyit egy felnőtt dolgozik. A megfelelő korosztályból kétszer annyian járnak egyetemre, mint egy évtizeddel ezelőtt. Nyelveket beszélnek, interneteznek, eligazodnak a világban.

Juliska néni nyilván morgolódik, ha trágárkodást hall, Kovácsné elégedett, mert unokáját felvették az egyetemre, igazgató úr pedig büszke, mert külföldön jár egyetemre gyermeke. Hol? Kik? Miért, mit és mennyien? A legszűkebb szakmát kivéve mindezekről, azaz az ifjúság helyzetéről, társadalmi szerepéről fogalma sincs senkinek.

Így van ez annak ellenére, hogy lassan egy fél évtizede minisztérium foglalkozik az ifjúság ügyeivel. A társadalomtudományok iránt fogékony értelmiség sem tud jószerint semmit az ifjúság valódi problémáiról. Még az sem, aki rendszeresen olvas tisztességes napilapot, és kézbe vesz időről-időre egy-két folyóiratot is.

Egyrészt a téma nem volt divatos, így a társadalmi nyilvánosság nem foglalkozott vele. Másrészt több mint egy évtizede nincs az ifjúság területén dolgozó szakembereknek olyan szakmai folyóirata, amely felölelné az ifjúságpolitika, az ifjúsági közélet és az ifjúságkutatás problémakörét. Tehát a társadalmi nyilvánosságnak nem volt honnan „meríteni”, nem volt mit közvetíteni.

Most végre napvilágot látott az Új Ifjúsági Szemle című ifjúságelméleti folyóirat első, mutatószámú száma. A lap saját beköszöntője szerint olyan, a gyermekek és fiatalok élethelyzetének bemutatásával foglalkozó, időszaki kiadvány, amely támaszkodik a korábbi évtizedek ifjúságkutatásaira is. Megkísérli a beilleszkedést a nemzetközi trendekbe. A meglévő eredményeket kívánja közkinccsé tenni, népszerűsíteni. És ami igen fontos: bevallottan az érdeklődő értelmiségieknek (is) szól!

A tervek szerint negyedévente megjelenő lapot kiadja az Új Mandátum Kiadó. Főszerkesztők Bauer Béla (a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet igazgatója) és Nagy Ádám (a Budapesti Műszaki Egyetem adjunktusa, a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram Tanács tagja). A szerkesztőbizottság tagjai rangos szakemberek: Bíró Endre, Bodor Tibor, Földes György, Gázó Ferenc, Hunyadi György, Kozma Tamás, Spéder Zsolt, Stumpf István. Áttekintve a névsort úgy tűnik, a politikai paletta sok árnyalatát képviselik, így valószínűsíthető a politikai érdek háttérbe szorítása és a szakmaiság következetes képviselése. Támogatók a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium, a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

Minden kötet két nagy egységre oszlik.

A Körkérdés rovat előkészítéseként a szerkesztőség kérdést tesz fel az ifjúságügyben érdekelt véleményformálókknak, és a beérkezett válaszokkal indítja a számot. Ezt követik az állandó rovatok, amelyeknek saját szerkesztőségük van:

– Ifjúsági közélet (Beke Márton, Ferencz Klaudia, Garas Ildikó, Komássy Ákos, Kucsera Tamás Gergely);

– Ifjúság és társadalom (Beke Pál, Hegyi László, Kollár Péter, Nagy Marianna, Nyitrai Imre, Szentirmai Judit);

– Ifjúság és környezet (Csata Zsombor, Djósi Pál, Gábor Kálmán, Kölcseyné Balázs Mária, Laky Ildikó, Szabó Andrea);

– Életmód-élethelyzet (Giró-Szász András, Kovács Szilvia, Kiss Paszkál, Szabó András, Tibori Tímea, Virág Tamás);

– Kitekintés (Bíró Edith).

Körkérdés

Az első szám körkérdése: Van-e joga, vannak-e eszközei az ifjúsági korosztályoknak a véleménynyilvánításra? Egyetemi tanárok, miniszterek–államtitkárok–képviselők, szakmai közéleti szereplők, kutatók, diplomaták, ifjúsági referensek, civil szervezetek vezetői, összesen huszonhatan válaszoltak. Az anyag a szám egyharmadát foglalja el. Jellemző a felgyült mondanivalóra, hogy a rövid hozzászólástól a mini esszén át a tanulmányig minden „műfaj” megtalálható közöttük, s a legtöbb válaszoló nem is a kérdésről, hanem az ifjúság általános állapotáról fejtette ki gondolatait. A rovat kereteit szétfeszíti Szabó János: Az ifjúság útja az agresszióhoz Magyarországon című tanulmánya, amelynek terjedelme is, mondandója is vetekszik a folyóirat elméleti írásaiéval, és a futball huliganizmus okainak, jellegzetességeinek feltárására vállalkozik.

Ifjúsági közélet

Komássy Ákos – Kucsera Tamás Gergely: 13 év – Kormányzati ifjúságpolitikák a rendszerváltás-rendszerváltoztatás után. A cikk megállapítja, hogy a rendszerváltás utáni 13 évben egyik kormányzati ifjúsági stratégia és struktúra sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az Antall és Boross kormányok idején sem tartalmában, sem formáját tekintve nem létezett ifjúságpolitika. A második kormányzati ciklus idején bár történt kísérlet az érdekegyeztetés intézményesítésére, de a kormányon belüli nem hatékony feladatmegosztás és a civil szervezeti háló belső kohéziójának nagymértékű csökkenése a szakmai munka, illetve együttműködés lehetőségének megszűnéséhez vezetett. A harmadik ciklus kormánya létrehozta az ifjúsági tárcát. Az ifjúságügy hangsúlyossá tétele fontos szimbolikus lépés volt, ugyanakkor az ügyek sokszor nem jutottak túl a jelképek szintjén. Az elképzeléseket számos esetben alulmúlta a megvalósult eredmény. A jelenlegi ciklus több mint egy évében az ifjúsági tárcánál – az előzőkhez képest – módszertani, strukturális, tartalmi kérdésekben előrelépés eddig nem történt. A miniszterelnök a kormány egyéves munkájának értékelését követően lecserélte a tárca első emberét.

Nagy Ádám: Ifjúsági béke – egy lehetséges ifjúságpolitika váza. A bevezető áttekinti az ifjúságügy különféle értelmezéseit. A tanulmány az Európában már bejáratott ifjúsági szakma által lefedett területen lévő teendőket mutatja be. Arra tesz javaslatot, hogy hogyan lehet egy, az eddigieknél eredményesebben és hatékonyabban működő, az ifjúsági civil világ és a kormányzat között egyensúlyra törekvő rendszert kialakítani. Az elvi alapok meghatározása során felvázolja az állami intézmények működésének alapelveit, valamint a kompetenciahatárokat.

A feladatok, szolgáltatások áttekintése során körvonalazza a ma Magyarországon hiányzó, Európában azonban közmegegye-

zessel elfogadott szolgáltatásokat. Javaslatot tesz a helyi ifjúsági munka szervezeti kereteire, a szolgáltató (játszó- és információ) házak, a közhasznú információs bázis, a civil ifjúsági szervezetek háza kialakítására. Áttekinti az ifjúsági képzés és az ifjúságkutatás problémáit.

Felvázolja az országos, a regionális, valamint a helyi ifjúsági munka szervezeti rendszerét. Javaslatot tesz a finanszírozási struktúra, a pályázati rendszer átalakítására, a nyilvános kontroll megteremtésére.

Összefoglalásként megállapítja, hogy bár a tanulmány megpróbál intézményes megoldást találni arra, hogy a pártpolitika ne tudjon beavatkozni az ifjúságügy szakmai működésébe, azonban mindehhez ma még hiányzik, és a jövőre nézvést is kétséges a bizalmi szituáció. Enélkül ugyan el lehet képzelni egy kiegyensúlyozott struktúrát, de a mindenkori kormányzati „úthenger” és az ellenzéki „aknamunka” íróasztal-dokumentummá silányíthat bármifajta elképzelést.

Ifjúság és társadalom

Bauer Béla – Szabó Andrea – Máder Miklós – Nemeskéri István: Ifjúsági rétegek az ezredfordulón.

2000 őszén a Központi Statisztikai Hivatal, a Nemzeti Ifjúságkutatási Intézet, a Századvég Politikai Elemzések Központja és az MTA Politikai Tudományok Intézete munkatársainak közreműködésével a politikai rendszerváltozás utáni legjelentősebb ifjúsági vizsgálat zajlott le. Célja az ifjúság különböző csoportjaiban az elmúlt évtizedben végbement társadalmi szintű változások feltárása volt. A tanulmány egy „pillanatfelvétel” lenyomata, a magyar ifjúsági társadalom statisztikai módszerekkel rögzített szerkezetének bemutatása.

A matematikai-statisztikai eszközök segítségével készült elemzés két szélső életpálya-modellt (fő réteget) tudott teljesen tisztán elkülöníteni. E két fő réteget nevezték el a rendszerváltozás ifjúsági „nyerteseinek” és „vesztéseinek”.

Azok vannak előnyös, „nyertes” helyzetben, akik olyan tudástőkével (nyelvtudás, számítógépes ismeretek, személyes kapcsolathálózat, felsőfokú, versenyképes végzettség) rendelkeznek, amely segítségével képesek átlagon felüli állásokhoz jutni, illetve sikeres vállalkozásokat indítani. Életeresélyeik messze kimagaslanak az egész ifjúsági társadalomból. Esetükben az egyes dimenziókban meglévő előnyök összeadódnak. A réteg egy szűkebb, elit-budapesti része nyugat-európai életmódon él a szülői család által biztosított háttér és saját munkája révén. Feltételezhető, hogy versenyelőnyüket nem kizárólag a rendszerváltozás idején halmozták fel, hanem egyes csoportjaik a kibocsátó család révén már az előző rendszerben is hasonló előnyöket élveztek. A vizsgálat becslése szerint mindössze 390 ezer fő, azaz az ifjúsági réteg 18 százaléka volt képes sikeres stratégiát alkalmazni az elmúlt évtizedben.

Feltűnő azonban, hogy egyetlen olyan „nyertes” réteget sem rögzített az elemzés, amelyben többségében élnek családós fiatalok.

Vesztes helyzetbe azok a fiatalok kerültek, akik nem beszélnek nyelveket, nem ismerik a számítógép használatát, ezért kimaradnak egyre fontosabbá váló hálózatokból, például az internetből. Rosszabb anyagi helyzetük miatt még lehetőségük sincs hátrányaik csökkentésére. Alapproblémájuk az, hogy nem rendelkeznek olyan társadalmi tőkével, amely konvertálható gazdasági tőkévé. Egyes alcsoportjaikra jellemző, hogy a megfelelő iskolai végzettség ellenére sincsenek működő munkaerő-piaci képességek birtokában. A „vesztetek” elsősorban falusi, család-

dos fiatalok. Képtelenek voltak alkalmazkodni a rendszerváltozás kihívásaihoz. Innovatív képességük alacsony, motiválatlanok. Depriválódott csoportjaik számára a pusztán létfenntartás jelenti a legnagyobb kihívást. Az ebbe a rétegbe tartozók a piacgazdaság kiépülését megelőzően is kedvezőtlen társadalmi pozícióban éltek, így versenyhátrányuk versenyképtelenséggé alakult át. A vizsgálat becslése szerint óriási tömegről, 943 ezer főről, azaz az ifjúsági réteg 43 százalékáról van szó.

A két fő életpálya-modellbe tartozó fiatalok között a vizsgálat szinte semmiféle átjárást nem mutatott ki. Ez azt jelenti, hogy a „vesztetek” számára az állam nyílt beavatkozása is kevés ahhoz, hogy a társadalmi hierarchiában magasabb helyet elfoglaló szűkebb csoportok élet és létkörülményeit akár csak megközelítsék.

A tanulmány második része a fennmaradó köztes csoportokat, a rendszerváltoztatást valahogyan „túl- és megelőket” mutatja be. A „középrétegbe” tartozó ifjúsági generációk elsősorban a városok, kisvárosok lakosai, életpályájuk egyelőre felülről korlátos. Ugyanakkor a matematikai-statisztikai elemzés adatai arra is utalnak, hogy a „vesztetek” és a köztes réteg között nincs lényeges távolság. A „köztes” rétegbe sorolt csoportok átnyúlnak a „vesztetek” jellemzőibe. Néhány alcsoportjuk inkább negatív képet mutat. Mindez arra utal, hogy a „köztes” rétegen belüli fiatalok közül kitörési ponttal csak kevesen rendelkeznek. Amennyiben iskolai életszakaszuk meghosszabbodik, anyagi pozíciójuk a központi béremelések révén javul, úgy talán gyermekeik számára kedvezőbb életpálya-lehetőségeket képesek majd biztosítani. Becslések szerint ez a réteg is meglehetősen nagy, 853 ezer fő (39%).

2004-ben valószínűleg lehetőség nyílik az adatfelvétel megismérlésére. Olyan új kérdésekre kívánnak választ találni, mint például, milyen következményei lettek a képzettségi szerkezet átalakításának (szakmunkásképzés leszűkülése, leértékelődése, a középiskolai képzés és a felsőoktatás expanziója)? Milyen lehetséges stratégiái vannak a fiataloknak a diplomás munkanélküliség elkerülésére? Hogyan hat az ifjúsági életszakasz meghosszabbodása (az iskolarendszerben eltöltött hosszabb idő) a munkavállalásra, családalapításra, gyermekvállalásra?

Reméljük az új vizsgálat eredményeinek megismerésére nem kell majd ismét három esztendő várni!

Rózahegyi Viktória: *Gyermekek napközbeni ellátása önkormányzatok és civil szervezetek együttműködésében.* Az 1997. évi XXXI., a gyermekek védelméről ... szóló törvény 1999. december 1-jétől a helyi önkormányzatok számára kötelező feladatként írja elő a gyermekek napközbeni ellátásának megszervezését. A gyermekjóléti szolgáltatás a szociálpolitika szerves része. A törvény meghatározása szerint elsősorban preventív jellegű. Jelenleg a törvényi kötelezettségeknek nem minden település tud megfelelni. A gyermekjóléti szolgálatok megteremtéséhez nincs elegendő szociális munkás szakember, ezért még ha formailag létezik is, tartalmában nem biztos, hogy mindenhol az elvárásoknak megfelelő ez az intézmény.

A múltban nem volt hasonló feladat, ezért nem alakult ki intézményesült megoldási forma sem. A még szabadon formálható, rugalmas keret remek lehetőséget kínál a nonprofit szervezetek állami feladatvállalásához. A játszóházak működése az állam és a civil társadalom együttműködésének jó példája. A cikk négy magyarországi, civil szervezetek által kezdeményezett, működtetett intézmény: a Káposztásmegyéri Zabhegyező Játszóház, a Magyar Málta Szeretetszolgálat Játszva megelőzni prog-

FOLYÓIRAT BEMUTATÁS

ramja, a Mikkamakka Játéktár és a Nap Klub bemutatása. Ismereti történetüket megalakulásuktól napjainkig, tevékenységüket, finanszírozási formáikat és a dolgozók képzését. A négy, a maga nemében egyedülálló intézmény az eltérő gyermekellátási koncepciók, a különböző szakembergárda, a más-más körülmények dacára alkalmas a civil szervezetek és az önkormányzatok együttműködésére vonatkozó, általánosítható következtetések levonására.

A legfontosabb megállapítás: megfelelő pénzügyi háttér nélkül nem biztosítható egyenletes színvonalú ellátás. A legdinamikusabban fejlődő modell, a Máltai Szeretetszolgálat Játszva megelőzni programja finanszírozásában részt vállal a Szociális és Családügyi Minisztérium is, a másik háromnak nincs állandó költségvetési forrása. Nyilvánvaló tehát, hogy állami szerepvállalás nélkül a gyermekjóléti alapellátás civil projektjei hosszú távon nem, vagy csak nagy nehézségek és az alaptevékenység rovására történő erőfeszítések mellett finanszírozhatók.

A négy intézmény eltérő kapcsolatot alakított ki a településeket biztosító önkormányzatokkal. Sajnos ugyanis a szó legszorosabb értelmében vett partneri viszony kialakítása az önkormányzatokkal még nagyon kevés civil szervezetnek adatott meg. A gyermekvédelmi törvény 2002. évi módosításakor a lehetséges ellátási formák közé nevesítve is bekerült a játszótér, játéktár és játszóház kifejezés. Ez jó lehetőséget teremt arra, hogy a már működő, törvényben definiált intézményeket az eddig hezitáló önkormányzatok végre komolyan vegyék.

Fontos tényező a közreműködők motiváltsága. Kezdetben néhány intézmény kizárólag önkéntesekkel dolgozott. Rövid időn belül kiderült, hogy a gyermekek érdekei állandó stábot kívánnak. A rendszerességet, folyamatosságot stb. ma Magyarországon az önkéntes segítőkön nem, csak fizetett munkatársakon lehet számon kérni. Alkalmazásuk elengedhetetlen feltétele azonban a rendezett finanszírozás.

A minőség alapkérdése a játszóházakban dolgozók végzettsége, képzése, továbbképzése. Ehhez kapcsolható a rendszer legnagyobb problémája, a kommunikáció hiánya. A Budapest más-más kerületében, de hasonló helyzetű gyerekeknek kitalált, szinte egyszerre, közel azonos programokat kínáló intézmények külön-külön keresték az utat, mert nem tudtak egymásról. Sajnos a rendszeres, normatív támogatás hiánya miatt az egyes szervezetek vetélytársnak tekintik egymást, hiszen ugyanazokból a szűkös forrásokból próbálják meg a működéshez szükséges pénzt előteremteni.

A cikk melléklete a német és francia játszóház-modell és animátorképzés bemutatása.

Ifjúság és környezet

Bank Dénes: Sikeres uniós ifjúsági struktúrák – Nemzeti Ifjúsági Tanácsok Európában. A cikk első részében hat Európai Unió tagország, az Egyesült Királyság, Spanyolország, Franciaország, Dánia, Svédország, Németország az ifjúság egészét tömörítő ernyőszerkezetei kerülnek leírásra. Az egyes ifjúsági tanácsok bemutatására az alábbi szempontokat alkalmazza:

- alapértékek
- kialakulás, történelem
- célcsoport, fókuszterületek
- szerkezeti felépítés
- döntéshozatali mechanizmus
- operatív működés
- rendezvények, képzések, állami szintű döntésekben vállalt előkészítő szerep

– finanszírozási formák.

A második részben röviden bemutatja a Nemzeti Ifjúsági Tanácsokat tömörítő nemzetközi ernyőszerkezeteket, hangsúlyosan az Európai Ifjúsági Fórumot. Egy országból csupán egyetlen egységes ifjúsági ernyőszerkezet lehet az Európai Ifjúsági Fórum tagja.

Magyarország két akkori ifjúsági ernyőszerkezete a Magyar-Gyermek és Ifjúsági Tanács (MAGYIT), valamint az Országos Gyermek és Ifjúsági Parlament (OGYIP) miatt hozta létre a Horn kormány a Nemzetközi Ifjúsági Koordinációs Irodát, hogy így a külügyeket összehangolva képviselve lehessenek a legnagyobb európai ifjúsági platformban. Az Európai Ifjúsági Fórum ezt azonban csak átmeneti megoldásként fogadta el, s a Bizottsági találkozókra téma e szervezet tagságának felülvizsgálata. Kedvező fordulat hiányában akár egy éven belül is valószínűsíthető a kizárás, ami jelentősen megnehezíti a magyar ifjúság érdekeinek érvényesítését az Európai Unióban.

Ennek bekövetkeztét megelőzendő a tanulmány harmadik részében megfogalmazza a magyar Nemzeti Ifjúsági Tanács kialakításának és fenntartható működésének feltételeit. A tanulmány elején bemutatott szempontrendszer alkalmazásával írja le a szignifikáns párhuzamokat és ellentéteket a külföldi és a magyar példa között, a nemzetközi szervezeteket jellemző főbb tulajdonságokat párhuzamosan a magyar jelenségekkel és folyamatokkal.

Összefoglalásként a tanulmány végül megállapítja, hogy a Tanács hosszabb távú sikere nem a költségvetés nagyságában, vagy akár az elnökség összetételében keresendő, hanem az összefogást motiváló alapértékekben. Ennek felismerése és tudatosodása a magyar Nemzeti Ifjúsági Tanács elindításának egyik legfontosabb előfeltétele. Alapvető érdeke minden szervezeti szereplőnek, hogy az egységes képviselőben minél jobban érvényesíthesse tagjai érdekeit.

Nem várható el egy rögtön tökéletes rendszer létrehozása, az majd folyamatában csiszolódik olyanná, amilyenné tagjai éppen akarják.

Életmód-élethelyzet

Fehérvári Szilvia: Női szerepek és anyaság – fiatalkorú bűnelkövetők szemszögéből. A szerző főiskolás gyakornokként dolgozott először a Szociális és Családügyi Minisztérium egyik nevelőintézetében, ahol a fiatalkorúak bírósága által javítóintézetben letöltendő szabadságvesztésre ítélt lányok élnek. Szakdolgozatához készített húsz interjú annak feltárására, a lányok miként látják helyüket a világban, mint nők és leendő családanyák. A legtöbb nő nagyon hagyományos női szerepre, főállású anyaságra készül. Álmaik, vágyaik nem voltak: nagyon behatárolt világ az övék, ahonnan nehéz kitörni. A lányok a kitörési lehetőséget nem fogalmazták meg tudatosan, de leendő gyermekeikre vigyázni szeretnének. Nem akarják hagyni, hogy ők is már tizenévesen a „bűnelkövető” címkét kapják. Fontos lenne, hogy amikor ezek a lányok és sorstársaik szabadulnak az intézetből, gondos, családsegítőben is képzett pártfogókhoz kerüljenek. Ők segíthetnének a lányoknak az újabb ballépést elkerülni, és megvalósítani, hogy legyen egy családjuk, amiben boldogan élhetnek.

Erősen motiváltak arra, hogy fiaik-lányaik élete jobb legyen. Ezt kellene a segítő folyamatban felhasználni.

Büki Gabriella – Csorba Katalin – Rigler Dorottya: Elbliccett Taigetosz. Fogyatékos emberek – láthatatlan állampolgárok. A 2003. évet az „Európai Fogyatékos Emberek Évének” nyilván-

SZERZŐINK

nították, hogy tudatosítsák a több mint 50 millió európai fogyatékos embert illető jogokat. Magyarországon a legutóbbi népszámlálás szerint több mint félmillió fogyatékos ember él, de ha a WHO nemzetközi statisztikáit vesszük alapul, akkor az összesség mintegy tíz százalékát kell valamilyen mértékben fogyatékosnak tekinteni. Ez hazánkra vetítve körülbelül egymillió embert jelent.

A tanulmány egy-egy fejezetben áttekinti a mozgáskorlátozottak, értelmi fogyatékosok, autisták, hallássérültek, valamint a látássérültek rétegének speciális problémáit. Bemutatja érdeképviseleteiket, a rendelkezésükre álló segítség legfontosabb formáit. A *Négy ember, négy életpálya, négy vélemény* című fejezetben négy érintett huszoneves fiatal beszél arról, hogyan élnek fogyatékoságukkal, és hogyan próbálnak boldogulni, érvényesülni az őket körülvevő világban.

Bár a jogi feltételek adottak ahhoz, hogy a fogyatékkal élők integrált oktatási formákban részesüljenek, a jelenlegi gyakorlat szerint az intézmények (és a szülők) jóindulatától függ, járhat-e a fogyatékos gyerek bölcsődébe, óvodába vagy iskolába. Ma Magyarországon a fogyatékos gyerekek 30 százaléka nem fejezi be általános iskolai tanulmányait, és 2000-ben a felsőoktatás 250 ezer hallgatójából mindössze 320 (!) volt fogyatékos személy.

Jelenleg a fogyatékos fiatalok és felnőttek többsége gazdaságilag inaktív, eltartott. Egyrészt a megfelelő képzettség hiánya tovább súlyosbítja amúgy is jelentős hátrányait. Másrészt a legtöbb munkalehetőséget azért nem tudják igénybe venni, mert nem biztosított bejutásuk az épületekbe. A munkaadók zöme pedig nem szívesen alkalmaz fogyatékos embereket, mivel úgy érzi, nem jelentenek teljes értékű munkaerőt.

Összefoglalásként a tanulmány megállapítja, hogy ma Magyarországon a fogyatékosok éppen azokon a területeken: az oktatásban és a munkavállalásban szenvedik el a legnagyobb hátrányt, amelyeken lehetőségük lenne a hátrány „ledolgozására”, így a folyamat önmagát gerjeszti.

Kitekintés

Sípos Júlia: *Sírig tartsd a pofád? – Interjú Csörsz Istvánnal*. Az 1971-ben megjelent kötet kultuszregény volt. Szétkapkodták, szidták és magasztalták. Hogyan látja ma „az” ifjúságot Csörsz István? Hogyan gondol vissza a harminckét évvel ezelőtti regényre, akkori önmagára és vajon kikről írta, kikre lenne kíváncsi ma? Ugyanazokra. Csörsz István az író dolgát még ma is abban látja, hogy feltárja a társadalom betegségeit.

A folyóiratot ezen túl még két könyvismertetés gazdagítja.

Szintén a rovatban kapott helyet *Az Ifjúsági Szemle* repertórium. A szerkesztőség a névválasztáson túl ezzel is tanúbizonyságát adja, hogy valamilyen módon jogelődjének tekinti a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség 1981–1989 között élő ifjúságelméleti folyóiratát.

A Szerzőink rovat adatait áttekintve jólesően állapíthatjuk meg, hogy a főszerkesztők is fiatalok (31, illetve 41 évesek). A szerzők átlagéletkora pedig mindössze 27 év. A tanulmányokat tehát fiatalok írják fiatalokról – nem csak fiataloknak.

*

A január 15-én megjelenő második szám körkérdése Mit gondol a fiatal diplomások munkanépszerűségéről? Sajnos erre november 10-ig kellett visszaküldeni a válaszokat. Ha a nyájas olvasó a következő számok „szerkesztésében” szívesen részt venne, jelezze szándékát a velemeny@uisz.hu e-mail címen.

Andrássy Mária 1935-ben született Budapesten. Könyvtáros, szociológus. A Magyar Fotográfusok Háza Pécsi József Szakkönyvtárának jelenlegi, a Magyar Művelődési Intézet egykori munkatársa.

Barsi Hajna 1958-ban született Győrben. Etnográfus. A Magyar Művelődési Intézet Népi Iparművészeti Titrkarságának osztályvezetője.

Bárkányi Ildikó 1958-ban született Szegeden. Etnográfus. A szegedi Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Osztályának vezetője.

Beke Pál 1943-ban született Budapesten. Népművelő, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója.

Borbás György 1938-ban született Zalabéren. A zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium nyugalmazott középiskolai tanára. Író, publicista. Megjelenés előtt álló könyve: *Wlassics Gyula és a művészetek. Levelek a XIX. századvégről*.

Györi Lajos 1954-ben született Szentesen. Fényképész. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának munkatársa, fotográfiai szaktanácsadó.

Dr. Horváth Iván (PhD) 1943-ban született Csornán. Orosz-latin szakos középiskolai tanár. A moszkvai Magyar Kulturális, Tudományos és Tájékoztatási Központ igazgatóhelyettese.

Nagy Júlia 1954-ben született Budapesten. Népművelő. A Pest megyei Közművelődési Információs Központ munkatársa, a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség ügyvezetője, a Falufejlesztési Társaság falukutató tagozatának vezetője.

Pordány Sarolta 1954-ben született Cecén. Tanár, népművelő, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályán vezető főtanácsos.

Radnai Johanna 1967-ben született Budapesten. Népművelő, szociálpedagógus. A Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztési Osztályának munkatársa.

Sörös Erzsébet 1949-ben Jánosalmán született. Tanító, pszicho-pedagógus. Újságíró internetes portálokon. A Nap Klub alapítvány PR kapcsolattartója, szerkesztő.

Szemes Zsuzsa 1950-ben született Túrkevéen. Író. Könyvtár és pedagógia szakos tanár. A Pest Megyei Munkaügyi Központ Integrált Roma Foglalkoztatási Központi Program programvezetője a Tápiai-szelei Nagyközség Önkormányzata alkalmazásában.

Szóllósi Eszter 1974-ben született Budapesten. Középiskolai történelem és francia szakos tanár, szakfordító és tolmács. A Magyar Művelődési Intézet nemzetközi referense.

Tóth Erzsébet 1950-ben született Dunaalmáson. Népművelő, előadóművész, a Magyar Művelődési Intézet művészeti igazgató helyettese.

Tóth Zsuzsanna 1953-ban született Sátoraljaújhelyen. Tanár, könyvtáros, esztéta, színházelméleti és drámapedagógiai szakember. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának vezetője. Előadóművész. Tagja a Drámapedagógiai Tanácsnak, a Játékos, a Szín, a Versmondó folyóiratok szerkesztőbizottságának. Az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán színházi tárgyakat tanít.

NAGY JÚLIA

TELEPÜLÉS ANIMÁCIÓT MEGALAPOZÓ TÁRSADALOMKUTATÁS AZ IPOLY MENTÉN

*A falukutatás tapasztalatai a Pest megyei Tésa, Perőcsény, Letkés, valamint a szlovákiai Ipolyszalkán
(2000–2003.)*

A falukutatásról

A II. világháború után nemcsak a mintegy 110 népfőiskola szűnt meg (és minden egyesületi – civil törekvés), hanem az is, amit *falukutató mozgalom* néven ismerünk. Szabó Zoltán, miután klasszikus monográfiáját (*A tardi helyzet*) megírta, a *Kolozsvári Hítel* c. folyóiratban rövid cikkben (*A társadalomkutatás célja, Hítel 1936. 167-172.*) fejtegette, hogy miben látja ő a falukutatás célját.

Máig megszívlelendő gondolatokat vet fel:

A társadalomkutatás, a falukutatás „...megalkuvás és félelem nélküli tájékozódást jelent; azt, hogy az értelem kihívás és habozás nélkül aláveti magát a valóságnak... tehát ...nem frói vagy tudományos műfaj, hanem célszerű tett, cselekedet a közvélemény alakításért...”

„...az okok, melyek a társadalomkutatást létrehívták, abban a csökönyös tudatlanságban és rémületben őrzött tájékozatlanságban rejtőznek, mellyel a mai magyar társadalom egyes rétegei nem mernek túltekinteni a maguk kerítésén...”

„...középosztályunk valami csodálatos tökéletességgel képes elkülöníteni magát a problémáktól, ... a (falukutatás) szükség-szerű szerepvállalás tehát.”

A felsorolt – közel 70 éves okok – nagyrészt ma is fennállnak. A magyar falvak előregedtek, népességszámuk csökken, és a falvak határa egyre kevesebb családnak képes megélhetést biztosítani. A mai magyar falu jövőjében számos a kérdőjel.

A Falufejlesztési Társaság, a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség, a Pest megyei Közművelődési Központ támogatásával néhány éve havonta *Faluszemináriumot* tart Kárpátalján; Ungváron az Egyetemen, Nagydobronyban a Református Líceumban, majd nyáron 10 napos falukutató tábort rendez a szeminárium hallgatóinak az Ipoly völgyében a magyar-szlovák államhatár mentén. Nem tudományos céllal, de nem is azért, hogy a valóság feltárásával és leírásával felrázzuk úgymond a társadalom szociális lelkiismeretét.

A mai magyar falu az 1930-as évekből falvakhoz képest nem mondható szegénynek. Ám a városi ember nem ismeri a falu sajátos értékeit, lelkét és problémáit. Az értelmiségi pályákra készülő fiatalok egy része pedig falun lesz orvos, jegyző, pedagógus, lelkész.

A tanulás éveinek túlságosan is racionális képességeket mozgató hatását ellensúlyozó, figyelemfelkeltő tényező a faluszeminárium és a tábor. A falusi emberekkel való beszélgetés; a tőlük való tanulás; az őket megérteni szándékozó odafigyelés, és a közös gondolkodás helyzetükön, gondjaikon az élet más dimenzióit nyitja meg számukra, mint amelyeket a családi otthon és az iskola védőburái beengednek. Mi azt reméljük, ezek a fiatalok nem szerencsétlenségnek fogják érezni, ha falusi orvosok, falusi tanítók lesznek...

S ha továbbra is tartjuk velük a kapcsolatot, talán mint pályakezdők visszatérnek, s megtaníthatjuk őket arra is, mi-

ként tudnak megfelelni a falusi értelmiség hivatásának. Miként tudják nem csupán szakemberként, de emberként is megállni a helyüket, miként lehet „animálni” a közösséget működtető folyamatokat.

Szeretnénk megtanítani őket arra, amire Szabó Zoltán hívja fel figyelmünket írása végén: „...egyelőre csak borúlátásra van okunk, de csak az az igaz ember, aki tud dolgozni távoli eredmények reményeiért is...”

Véleményem szerint egy megújulni képes falukutató mozgalom a népfőiskola szellemiségével rokon, annak egyik utánpótlást nevelő műhelye lehet.

A felkészülésről

A fent említett szervezetek, intézmények ún. látó-utat szerveztek Kárpátalján még 1997-ben. Főleg az egyetemistákkal, főiskolásokkal próbáltuk a kapcsolatot felvenni. Ekkor fogalmazódott meg a Faluszeminárium gondolata a faluismeret – faluközösség – falufejlesztés témakörben.

Terveinket 2000-ben tudtuk realizálni. A Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (Ungvár) társnak szegődött, és megszerveztük az első faluszemináriumot 2000-ben Ungváron.

A faluszeminárium tematikája

1. Magyar falutörténet (16 óra)

Speciális történelmi diszciplína – agrár-táj-néprajz-társadalomtörténet.

Előadó: Kemény Bertalan.

2. Milyen az a falu, ahol én lakom, és hogyan ismerem meg? (16 óra)

A falu-megismerés lehetséges módszerei: statisztikai módszerek, közösségi felmérés, néprajzi módszerek – életútinterjú, beszélgetésvázlat.

Előadó: Nagy Júlia, Keresztesi József.

3. Értelmiség falun (16 óra)

Mi a feladatom, hol helyezkedem el, falu-elmaradottság, a falu helyzete a világban.

Előadó: Kemény Bertalan, Dr. B. Gelencsér Katalin (a táborban).

4. Cselekvésbe lendülök (16 óra)

Lokális csapat, a kulturális animáció eszközei, egyén, csoport, közösség, alulról építkező társadalom.

Előadó: Kemény Bertalan, Varga Gyula, Nagy Júlia.

Leglelkesebb hallgatóink részvételével szerveztük meg kistáji falukutató taborunkat az Ipoly-völgyben. Bekapcsolódott a Gödöllői Szent István Egyetem térségfejlesztő szakos hallgatóinak egy csoportja is. Elmondhatjuk, hogy már mintegy 50 diák volt részese a faluismereti és fejlesztő munka alapjaival való találkozásnak. A diákok Kárpátalja-szerte jönnek a képzésre és a táborba, így kb. 20 település fiatalságát képviselik a közös

unkában. Közülük Borbély Sándor a saját szülőfalujában szervezett falukutatást, valamint 2003-ban megrendezte a Kárpát-laj Magyar Diákok I. Szabadegyetemét.

Az Ipoly-völgyben, partnerszervezetünkkel, az Ipolyszalka s Környéke Népfőiskolai Társasággal együttműködve (Szlovákia), a faluban élő diákok, egyetemisták is részt vettek az Ipolyszalkán végzett nyári falukutató táborban, valamint a téli falukutatásban. Ezúton mondok köszönetet az odaadó, figyelmes és tapintatos baráti, szakmai együttműködésért Halló özsefnek és munkatársainak, Molnár Adriennek, Pavlovics Blankának, a szalkai népfőiskolai csapatnak és a letkési falukutatást segítő Tóthné Klagyivik Ágnesnek, a művelődési házigazdájának.

Terepmunka, módszerek

A falukutató tábor célja az, hogy a határ menti, a viszonylag elzárt kistelepülések segítséget kapjanak a helyi társadalom önszerveződési és együttműködési képességének fejlesztésében. A térség – a trianoni békeszerződés óta egymástól elszakított – települései számára különös jelentőséggel bír, hogy Szlovákia is várhatóan tagja lesz 2004-ben, Magyarországgal egy időben az Európai Uniónak.

A valós helyzet feltárása a cél, amelyről vajmi keveset árulnak el a közigazgatási egységekben átlagolt, egybemosódó demográfiai, foglalkozásszerkezeti, tanultsága stb. vonatkozó statisztikai adatok. Tehát azt meg tudni, miként ismerik önmagukat, miként élnek meg saját helyzetüket.

Munkamódszerünk volt a falvak elmúlt fél évszázada történelmének megismerése – élettörténeti interjúk készítésével. Úgy véljük, egy faluban a legfontosabb az ott élők élettörténete, amely egyben a falu története is. Az aktív interjúkészítést kiemelt figyelmet igényel a résztvevői megfigyelés. A tapasztalatok megbeszélése mellett kitekintést kívántunk nyújtani – a táborban résztvevő diákok, fiatalok saját élethelyzetéből kiindulva – gondolatébresztő előadások és beszélgetések formájában a magyar történelem elmúlt fél évszázada, az értelmiség és a falu viszonya, és a ma falun élő fiatalok élete kérdéseinek megvitatására.

Az esti beszélgetésekre meghívtuk a kistérségben élő, dolgozó szakembereket (tanár, helytörténész, gazdálkodó, kistérségi menedzser, polgármester, házi gondozó, művelődésszervező) a határ túloldaláról is.

Szándékunk egyfajta sajátos „embergyűjtés” volt. Azokat a résztvevőket kerestük, akik készen mutatkoztak a falukutató tábor utáni együttműködésre is.

A tábor munkáját segítették a helyi polgármesterek és a térségi falugondnokok.

Az interjú vázlata

Családja

– Születés ideje, helye.

– A születés helye nem a kórház, szülőotthon (Szob, Vác), hanem az édesanya akkori állandó lakása szerint.

– Amennyiben nem falubeli születésű, hanem máshonnan jött, beköltöző: mikor, honnan, miért költözött a faluba. Szülei (akár élnek, akár nem) neve, születési helye, éve. Ha élnek, akkor hol élnek? Ha nem élnek, hol vannak eltemetve? Foglalkozásuk.

– Nagyszüleikről mit tud? Esetleg azok szüleiéről? (Ugyanúgy, mint fent.)

– Ha szívesen beszél a családjáról, kérdezzük testvéreiről,

szüleinek testvéreiről (hol éltek, élnek; mit dolgoztak, dolgoznak), gyerekeiről, unokáiról.

– Kikkel él most a fentiek közül egy háztartásban?

Az élet folyása, fontosabb eseményei

– Legrégebbi gyermekkori emlék (helyszín, esemény, értékelés).

– Iskolai emlék (szeretet vagy utálat) tanító, tanító néni.

Hol, meddig járt iskolába?

– Gyerekként a faluban, amikor ő gyerek volt. A határ.

– A családban mi volt a dolga.

– Pályaválasztás, ha volt – mi szeretett volna lenni, mit sikerült megvalósítani?

– A falun kívül merre járt?

– Párvalasztás. Honnan való a párja, férje, felesége?

– Munkahelyek. (Szüleinek vagy neki volt-e földje, itt és mennyi?)

– A termelőszövetkezet.

– Gyerekek.

– Jó és balsors, betegségek és örömök.

Országos események a faluból nézvést

– 1938-ban néhány évre a felvidék magyar lakta részét visszacsatolták az országhoz. Emlékeznek-e erre?

– Kerültek-e át vagy voltak-e rokonok a mai határon túl?

Hol?

– Vannak-e még a határon túl rokonok, ismerősök? Kölcsonos látogatás, kapcsolatok (Lerkésen vagy Ipolyságon keresztül).

– A háború eseményeiről mit tud; mikor, hogy „ment át” a falu a „front”. A családból volt-e halott, fogságba került, „malenkij robotra” elvitt?

– Földosztás (1945-46).

– 1948-49-re emlékeznek-e? Hogy éltek meg a „fordulat évét”? Rákosi korszak, tsz-be be, tsz-ből ki.

– 1956.

– A fiatalok elköltözése – körzetesítések (tanács, iskola, ha volt) – vagy éppenséggel beköltözése.

A falu működése

– Szomszédok (bal oldali, jobb oldali, szembe szomszéd). Akikről szívesen beszél, azokról mit tart fontosnak.

– Szomszédokkal a kölcsönös segítség? Egymáshoz átjárás vagy beszélgetés csak a kerítésen át?

– Vámosmikolára szokott-e járni, miért, milyen gyakran?

– Mikor volt Vámosmikolán, Szobon, Párkányban, Esztergomban, Ipolyságon legutóbb?

– Búcsújáró helyek közül, hová, mikor szoktak menni (Márianosztra, Vác, Drégely, Esztergom)?

– Templomba járás, – elhagyása. Az egyházközség jelenleg.

– 1968 augusztusában Csehország szovjet megszállásában vett-e részt valaki a faluból?

– A Kádár rendszer, „a gulyás-kommunizmus” időszaka. Merre járt ez időben külföldön (Szlovákiában és másutt)?

– A rendszerváltás és az azóta eltelt időszak. Mi történt a faluban 1990-2003. között, az elmúlt évtizedben?

A ház története, ahol most él

– Ha nem szülei, nagyszülei laktak benne, kié volt azelőtt, hogy megvették, megörökölték. Tudja-e, hova lettek a régi tulajdonosok?

– Mikor, milyen jelentősebb változtatás (tető anyaga, bővítés, új padló, nagyobb ablakok, kemence bontása) történt a házzal?

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

A faluban élő „nyaraló városiak”

- A hét végén, nyáron itt tartózkodó városiak, pestiek (név, cím, foglalkozásuk).
- Mikor vették a házat, telket? Kitől vették, ki volt a régi tulajdonos?
- Kapcsolat velük. Köszönésen, érdeklődésen túl van-e? Micsoda?

A faluból elszármazottak

- Ismert-e olyan falubelit, aki elköltözött és boldogult?
- Látogatnak-e haza az elszármazottak (a templom búcsújára, halottak napjára, gyakrabban)? Általában, és az ő családjában, kik?

Fontos emberek

- Kivel beszélünk a faluban mindenképpen (polgármesteren, művelődésszervezőn kívül)? Meghatározó emberek a faluban.

A faluról általában

- Milyen ez a falu – és mit mondanak róla?
- Öreg, elhaló?
- Megújuló? Ha lenne munkahely, közlekedés...
- Fejlődő, esetleg megrekedt
- Összetartó, bizalmatlan, magányos
- Milyen a faluközösség túlélési képessége, fejlődő képessége, a kultúra önálló képessége?
- Fiatalodó, esetleg nyitott?
- Mit mondanak a faluról a szomszéd falvak lakói?

Arra voltunk kíváncsiak, mitől fejlettebb egy falu.

- Összetartóbb?
- Segítőkézesebb?
- Mennyire fontosak egymásnak az emberek?
- A falu élő emberek közössége.
- Mi jellemzi a kulturált életvitelt és magatartást?
- A 110 lelkes falu is lehet fejlett.
- Miért jó az egykor volt faluközösséget megismerni?
- Mire lehet alapozni az együttműködés képességének fejlesztését?

Megélni a településen – az önálló gazdálkodás képessége.

Egy falu önmagában nem elég.

Hogyan látták a diákok a falu jövőjét?

Az életképesség-életképtelenség az emberi kapcsolatok minőségében rejlik.

A szobi kistérségről általában

- Országos összehasonlításban itt a legalacsonyabb az élve születések száma, valamint legmagasabb a halálozás aránya.
- Jellemző az itt élő népességre az alacsony iskolai végzettség és az alacsony mezőgazdasági jövedelem.
- Kevés a fiatal, ebből kivétel Letkés és Szalka.
- A falvak társadalmára jellemző a hátrányos helyzetű kistérségek problémája: a fejlesztésekhez egyenként kevés az önerős forrás, az emberek pesszimisták, nem hisznek önmagukban, az újat nehezen fogadják el, innovációs képességük, az összefogás képessége gyenge.
- A térség társadalmilag elmaradott.
- A négy település gazdaságilag elszigetelődött, nagyjából leépült.
- A határon elhelyezkedésük gondot jelent.
- Itt alakult meg először a megyében az önkéntes szerveződés, az Ipoly menti Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása.

A falukutatás tapasztalatai

A falukutatás minimális célja: a sajátos „embergyűjtés”, az interjúkészítés, a faluról kialakított objektív kép felvázolása – megvalósult.

Az interjúk feldolgozása még tart. Első megközelítésül az alábbi összefoglalót adhatjuk közre.

Mind a négy település más és más. Azonosságok mellett eltérő helyzetben vannak, s így más és más problémák alakítják a faluban zajló folyamatokat.

Tésa

- Lélekszáma 110 fő. (Az állandó lakosok közül szinte mindenki velünk találkozottunk, és elbeszélgettünk. A diákok megszerették a kis falut, őket is megszerették az öregek.)
- Egykor mintagazdaság, kastéllyal, birtokossal.
- A térség legnagyobb málnatermesztője volt a XX. sz. elején.
- Kihalófélben van, mégis lakják.
- A faluban a népesség folytonosságát a pestiek képezik, értéknek tartják a falut, gyűjtik a régi falu tárgyait.
- Az öregek pesszimisták, „nincs munkaerő, rosszak, elromlottak a földek”.
- A helyi fiataloknak (6-7 fő) tetszik a falu és szeretik.
- A tsz megszűnt, egykor fácskos is volt – „ma semmi; a földeket föl kéne javítani”.
- „A falut megmentené a munkahely.”
- Nem voltak nyitottak az emberek.
- „10 évig él, esetleg még 50 évig lesz itt falu.”
- „A csönd az érték.”
- A falu két főbb műveltségi-kulturális csoportból áll: az egykori cselédek és a kisebb parasztság leszármazottáiból, akik nemigen beszélnek egymással.
- Kiszolgáltattak, „cselédek” lesznek megint az itt élő emberek, ha a Kastély megnyitja kapuit a vendégforgalomnak.
- Nyaralófaluvá válik, de beindult a nyugdíjas korosztály visszaköltözése is.
- Helyi földfelvásárlás nincs.
- A falusi turizmus még nem indult be.
- A falu közössége szétesett.

Perőcsény

- Lélekszáma 450 fő.
- A falusiak egykor összefogtak és nem engedték be a tsz-szervezőket.
- A katolikus falvak között az egyetlen református, ezért is választottuk falukutatásunk egyik terepének a nagydobronyi református líceum diákjai számára.
- A lehetőségek faluja. A kötődést a helyi mezőgazdaság adja. Az alakuló faluképhez hozzájárulnak azok a mezőgazdasági vállalkozók, akik 30 hektár ribizlit telepítenek, hozzá helyi feldolgozót.
- A beköltözők (hollandok és pestiek) és az általuk kibontakozó falusi turizmus története nem a helyiekről szól, nem ad életkedvet az itt élő fiataloknak.
- Nem érzi jól magát az itt nyaraló sok pesti, mert túl sokan vannak. A nyaralók érdeke az, hogy kevesebb legyen a pesti, a hasonló nyaraló.
- A közösség összetartó volt és ma is az, ez tarthatja itt a fiatalokat. Mindig becsületes emberek lakták a falut.

– A helyi mezőgazdaság lábra állása mellett a falu megélhetésének a falusi turizmus lehet a másik komoly lehetősége.

– A beköltözők nem túl sokat segítettek a falunak. A pesztiek nem folynak bele a falu életébe, de a szomszédok ismerik egymást és beszélgetnek is.

– A polgármester optimista.

– A falu nagyon tetszett a kárpátaljai diákoknak.

– A pesszimisták szerint a régi falu kihál és nyaralóvá válik.

– Az optimistábbak szerint a falu meg fog fiatalodni, mert az unokáik nem adják-hagyják el a falusi házat.

– A faluközösség összetartó.

– Perőcsényben él egy 18 éves fiatalember, aki évek óta tudatos néprajzos gyűjtőmunkát folytat. Nagy elődjének a falu szülöttét, Együd Árpádot tekinti. Aktív hagyományápoló munkájával, egyfajta kapocs szereppel a falu jövőjét szövögeti (tájház létesítése, szoboravatás, falunapok felelevenítése, baráti kör szervezése).

Letskés

– Lélekszáma 1197 fő.

– Közvetlenül a folyó mellett fekszik.

– Hét éve nyílt meg újra a kishatárral az átjárás a szomszédos Ipolyszalkára (testvérfalu) és a környék falvaiba.

– Az ideai táborban kb. 30 interjú készítettünk.

– Barátságos, családi hangulatú, fiatalodó település.

– Minden helyi intézménnyel rendelkezik, ezek működtetése azonban teljességgel felemészti a gondoskodni kívánó önkormányzat rendelkezésére álló erőforrásokat.

– Az utóbbi 20 évben nagy fejlődésen ment keresztül, egy időben közigazgatási és tsz-központ volt.

– A falu közepén parasztház jellegű épületek vannak, nagy háztáji kertekkel. Az Ipolytölgyes felőli falurész újabb, téglás házakkal épült be, szintén nagy háztáji kertekkel, állattartásos szükséges melléképülettel. Az Ipolydamásd közeli falurészen a legújabb beépítésűek a házak, szintén nagy udvarokkal, de állattartás itt nincs.

– Általános probléma a falu gazdasági elszigetelődése, leépülése.

– Úgy tűnik, a letkésiek lemondtak a mezőgazdaságról: a tsz-t már nem lehet gazdaságosan összetartani, a föld csak nagyon kevés embernek kell.

– A bér munkásságot megelőzendő a helyi gazdák összefogásáról, kisebb társulási folyamatok beindulásáról óvatosan nyilatkoznak. Bátorításra vár a helyi kezdeményező és vállalkozó készség. (Bizalom hiánya, információ hiánya a tőke-hitel lehetőségekről, a helyi minta hiánya.)

– Féltik az emberek a mezőgazdaságot az Európai Uniótól.

– A kishatár megnyitása óta megélénkült a kereskedelmi és vendéglátó ágazat, mintegy 40 helyi kisvállalkozó szolgáltatást tart nyilván az önkormányzat. A helyi adóbevétel azonban a falu költségvetésének csupán 4,5 m Ft-ot hoz. (70 m Ft a forráshiány.)

– Önálló plébánia, felkészült önkormányzat, a minőségi oktatást meghirdető iskola létezik, azonban a közösségi kapcsolatok, a kötődések ezekhez formálisak.

– Benyomásunk szerint az elért eredmények – melyekre jogosan büszkék az itt élők – megtartása, a hogyan tovább a legnagyobb kihívás jelenleg. Mégis, lendület helyett inkább elzárkózottsággal találkoztunk, ha az embereket a jövőről kérdeztük. „Minden jó.”

– Jelentős a betelepülők száma: 112 fő. Főleg Nagybörzsönyből evangélikus németek, és a szomszédos katolikus (egykori kismemesi) Ipolytölgyesről jöttek, s építkeztek 1970-től (mivel a saját falujukban ezt nem tehetők.)

– Nem letkési, de már nem is börzsönyi, nem is tölgyesi a falu legalább 15%-a.

– Többen megerősítették az önkormányzat és a művelődési ház részéről az emberekre való személyes odafigyelést. (Emlékeztetés hagyományteremtés pl. a letkésiek-szalkaiak összeházasodásáról a Szalkai Falunapon előadott lakodalmas játék).

– A táj értékei okán a turizmus lehetőségei adóttak. (Pincehegy, ahol telket vásárolni a falubelieknek sem könnyű. Jelenleg vendéglő működik, szobakiadás nincs.

– Letkés és Szalka között a kapcsolat természetes és erős (házasságok, napi bevásárlás, rokon kapcsolattartás, munkavállalás).

– A megélhetés szempontjából jelentős a márianosztrai börtönben való munkavállalás lehetősége, valamint a tölgyesi Ipolyfabrikban a betanított és szakmunkások számára a munkahelyek.

– A hosszú évtizedes zártságban, periférián levő települést találóan jellemzi egyik beszélgetőtársunk, egy Felvidékről származó nyugdíjas tanár. Amikor évfolyamtársai kérdezték kb. 30-35 évvel ezelőtt: mondd, hol élsz, hol tanítasz, így jellemezte e térképen alig található helyet, Letkést: „Balra van a nagyhatár, mögöttem az Ipoly (akkor még nem működött hídhatár), jobbra a váci fegyház, előttem meg a márianosztrai börtön.”

– Benyomásunk szerint jó csapat a falu vezetése, „emberileg odateszi magát”, azonban kevés a faluban a közös problémák megoldására hivatott közös kommunikáció, érzékenység és feladatvállalás.

– Civil szervezet nincs a faluban, gazdakör névleg, erdei közbirtokosság most alakult.

Ipolyszalka (Szlovákia)

– Lélekszáma 1000 fő.

– A kishatár miatt nem volt lehetőség a kárpátaljai diákok közvetlen bevonására a szalkai falukutatásba, így idén csupán 3 diák végzett interjúmunkát a faluban, ezért kb. 15 interjú készült csupán.

– Az egykori mezőváros parasztpolgári társadalmának mai állapotát át meg át szövi a személyes példamutatás és feladatvállalás hiteles jelenléte, de az elmúlt 40 év öröksége és szemlélete is.

– Érzékelhető a lokális társadalom értéktörmelékeire alapozódó építkezés, egy-egy jó helyi kezdeményezés kísérlete, a magyar és az EU-vérkeringésbe történő bekapcsolódás határozott szándéka, amely azonban a közösségi célok kiforratlanságát, az összefogás, együttműködés gyengeségeit viseli magán, és okoz kezdeményezőjének siker helyett sokszor inkább kudarcot.

– Jelentős a településen a hídhatár megnyitása óta fellendülő kereskedelem, házas ételekkel vendéglőt bérelnek a volt tsz-étteremben.

– Létezik az élő népi díszítőművészet, élnek a kézműves hagyományok.

– Tájházat hozott létre a Csemadok szervezete, és a térségi turisztikai egyesület, egy neves helybéli mészáros család (a polgármester szülei) szeretetteljes adományából. (Felajánlották

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

közcéla a régi parasztházat – az összefogást erősítendő.)

– A falusi turizmustól idegenkednek, de megfogalmazódott a tanulás, önművelés, informatikai és vállalkozói ismeretek iránti igény.

– A helyi népfőiskolai csapat animátora bátorítója a közösségek.

– Létrejött az úrbéri testület, a gazdakör vállalkozóinak kezében van a földterület 1/3-a.

– A 10 éve működő tsz most megy tönkre, mellette egy másik csapattal létrejött egy tőkeerősnek ígérkező másik, helybéli és környékbeli vállalkozók földvásárlásaiból. Feldolgozó üzemet kívánnak létesíteni.

– Az új polgármester és önkormányzati testület tapasztalatcserét kezdeményez Letkessel.

– A csehszlovák időkben jó életszínvonal volt Szalkán, Letkés szegényebb falu volt, az utóbbi 10 évben azonban Letkés láthatóan „lehagyta” Szalkát.

– Megfogalmazódott a szemléletváltás, az összefogás és tanulás igénye, melyben kezdeményező szerepet várnak a Szalka és Környéke Népfőiskolai Társaságtól. Az önkéntes munkához erőt, bátorítást adott számukra a falukutatás: szembesülés saját értékeikkel, a helyi kollektív emlékezet erejével, az emberek szeretetével, nyitottságával.

A térség fejlesztési stratégiája a mezőgazdaságban, a falusi turizmusban, a helyi társadalom élő szövetségében rejlik: a térségben működik a vállalkozók egyesülete (sajnos azonban határon túliak még nincsenek a soraikban). Nem működik a formálisan létező civil szervezetek klubja. Összetartó és kulcsfontosságú a két falu és a környék szempontjából a határon túli Ipolyszalka és Környéke Népfőiskolai Társaság. Színvonalasak az Ipoly Szabadegyetem képzési alkalmai, amelyekre határon innenről és túlról hívják az érdeklődőket. Működik a Duna-Ipoly Euro-régió.

Lehetőségek – feladatok. A kistáji népfőiskola mint az egész életen át tartó tanulás intézménye

Divat is, aktuális is manapság „kistérségről” beszélni, egy 15-20 falu alkotta, többé-kevésbé hasonló adottságokkal, prob-

lémákkal jellemezhető területről.

A kistérség az EU-ban is az elmaradott vidékeket támogató programok alanya. Tehát gazdasági érdek is beszélni róla. Ám más szempontból is szóba jöhetnek, mivel ha feltételezzük, hogy egy kistérségben már több esztendeje működik legalább egy „igazi népfőiskola”, akkor azt is feltételezhetjük, hogy előbb-utóbb felmerülhet ott egy kistérségi szintű oktatás-művelődés-politika kidolgozásának szándéka.

Nem csak falumonográfiákra van szükségünk, hanem olyan kistáji szintű tanári segédletekre, melyek segítségével a felnövő nemzedékek számára meg lehet jeleníteni a „*legtágabb otthon, a legszűkebb haza*”, az egykor volt kistáj életét, arculatát, az ott élő nemzedékek küzdelmét, melynek során kialakult az, ami ma van, amelyben élünk. Így szükséges a kistájra jellemző földrajz, történelem, tájtermelés hagyományainak (például a szobi kistérségben a málna, bogyós gyümölcs, állattartás, erdészet és erdei munkák) tanítása az iskolában és az iskolán kívül.

Nyilvánvaló, hogy ilyen munkát egy iskola egyedül nem képes elvégezni, a helyi pedagógusműhelyek, művelődés-szervezők, az egyházak, a kistérség iskoláinak összefogására van szükség. Ezek a legfontosabb kezdő lépések egy-egy kistáj falvai számára, hogy gazdaságilag is egybeszerveződhessenek; nem úgy, hogy elnyomják egymás hagyományait, hanem úgy, hogy az összefogás erejéből megerősödve megtalálhassák önmagukat és a jövőjüket.

A kistáji Népfőiskola képzési programjával (a helyi tudás megjelenése, a közös kommunikáció kialakulása; az emberek gondolkodási, cselekvési bátorságának, az egymástól tanulás erejének, az érzékenység, a feladatvállalás képességének erősítése; a közös stratégiák – jövőkép megszületése; a barátságok elmélyülése, a kötődések felszínre hozása; együtt a kulturális települési animáció eszközei) képes összefogni a helyi ún. *baráti-beszélgető köröket*, és alkalmas lehet arra, hogy ezt a folyamatot segítse a Falufejlesztési Társaság, a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség együtt munkálkodásával, a Pest megyei Közművelődési Központ támogató együttműködésével.

BORBÁS GYÖRGY

A CSERSZEGTOMAJI SZABAD MŰVÉSZET ALKOTÓTÁBOR

Alkotók a Vajdaságból, Horvátországból, Kárpátaljáról és Erdélyből

„... Abban a reményben élek, hogy a szolnoki művésztelepet, hol magyar nép, magyar föld és a magyar levegő élte az alkotó művészt, úgy fogja egykor képzőművészeink történetrója emlegetni, mint a magyar Barbizont, honnan élet és erő árad az egész magyar művészetbe.”

Wlassics Gyula¹

A magyar nemzeti művészet kialakulása és megszilárdulása a 19. század fordulóján, a Millennium lázában felizzó nemzeti eszmélés éveiben, a Zalából származó Wlassics Gyula¹ kultuszminiszterségének idején a Hollósy Simon² és tanítványai, bárati köre által megalapított Nagybányai (1896), majd a Szolnoki (1902), később a Kecskeméti, Hódmezővásárhelyi, aztán a Gödöllői művésztelepek létrejöttével teljesedett ki. A művészetpártoló, alkotócsoportokat támogató újabb, az 1960-as években jelentkező második hullám idején, a Bernáth Aurél³ és Borsos Miklós⁴ mesterek tehetséges ifjúnövendékeit befogadó Egervári művésztelep megszervezése (1968) Dús László nevéhez fűződik.⁵ Aztán az 1990 után országszerte feltámadt legújabb, többnyire szakmai és érdekközösség szerint szerveződő telepalapítás avatott mecénásaként szinte elsőként jelentkezett a Keszthelyi hegység lábainál elterülő Balaton-közeli település, Cserszegtomaj. A napjainkban kifáradni és kiüresedni látszó telepmozgalom lát-rán különösen jó érzés azt tapasztalni, hogy a Cserszegtomaji Nemzetközi Alkotótábor idén júliusban immár 12. alkalommal fogadhatta részvevőit. Jogos büszkeséggel ünnepelhetek a szervezők és a kitartó szponzor, az erejéhez mérten bőkezű támogató községi önkormányzat, a hűségesen visszatérő törzsvendégekkel és az „elsőtelepesekkel” mostanra negyvenegy főre gyarapodott nívós alkotócsoport tagjai.

¹ Elhangzott 1902. június 29-én. = Szolnok. Fejezetek a város múltjából. Vidor Győző. Szolnok, 1927. p. 50–54.

² Wlassics Gyula (Zalaegerszeg, 1852. március 17.–Budapest, 1937. március 30.) Kétéves korában a család Nagykanizsára költözött. Középiskolai tanulmányait a piaristák nagykanizsai, majd pedig budapesti gimnáziumaiban végezte. Jogi diplomát szerzett. 1890-től egyetemi tanár. 1892-től Csáktornya országgyűlési képviselője. 1895–1903 között vallás- és közoktatásügyi miniszter. A politikus 1916-ban bárói címet kapott. 1927-től a főrendi ház elnöke.

³ Hollósy Simon (Máramarossziget, 1857–Técső, 1918): festő, a nagybányai művésztelep alapító mestere. Münchenben tanult. Növendékei: Réti István és Thorma János is. Fontos műve: Rákóczi-induló (1899)

⁴ Bernáth Aurél (Marcali 1895–1982), festő, Kossuth- és Munkácsy-díjas, kiváló művész, főiskolai tanár, a posztnagybányai festészet szellemi vezére. „Ha már megkerestek, szívesen adok tanácsot. Öreg tanácsot, mert hiszen öregember vagyok már... Mindjárt itt van Nagybánya. A Nagybányával kezdeném, mert ugye érthetően nagydolog volt a nemzeti kultúra sorában. Koszta, Tornyai, Réti, Ferenczy a korabeli festészet és művészeti nevelés egyaránt kiemelkedő személyiségei. Magam is úgy lettem ember, hogy csatlakozhattam.” = Borbás György: Látogatás Bernáth Aurélnál (Kézirat) 1968. július 26.

⁵ Borsos Miklós (Nagyszében, 1906–1990): szobrász, grafikus, éremművész, Kossuth- és Munkácsy-díjas. Kiváló Művész. 1946–60 között az Ipanművészeti Főiskola tanára. ML p. 78. – B. Gy.: Borsos Miklós kiállítására Zalaegerszegen. = Művészet. 1969. december X. évf. 12. sz. l. 42–43.

⁶ B. Gy.: Első bemutatkozás. Jegyzetek az Egervári művésztelep kiállításáról. = Művészet. 1969. június X. évf. 6. sz. l. 42–44.

Badacsonytomaj... Cserszegtomaj... Lesencetomaj... bizonyára a Tomaj nemzetség kiterjedt birtokainak kései tanúi. A Cserszeg- előtag a cserfából hasított, faragott csapszeg neve, a vidéken egykor dívott nádfedelű házak tetőszékének készítésére utalhat. A zamataról országosan ismert és kedvelt cserzegi fűszeres jófajta nedű pedig az egykori keszthelyi szőlőskert vincellérivadékának, a tudós dr. Bakonyi Károly szőlőnemesítő egyetemi tanárnak, hat államilag elismert szőlőfajta nemesítőjének ősei, szülőföldje iránti szeretetét, megbecsülését hirdeti – tudtam meg Bódis Józseftől, a falu nyugalmazott jegyzőjétől.

A település történetéről, múltjáról Paluczki Ferenc tanár úr helytörténeti kutatásai alapján és bizakodó, hétköznapi jelenéről a megnyitón évenként elhangzó köszöntőjében Gyuk János szálfatermetű polgármester adott tömör tájékoztatást. A Dobogómajor üdülőfalu, a Festetics pince, a Cserszegi Várszínház, az arborétum, benne Horváth Jenő megvalósult nagy álma a Margit-kilátó, a szomszédos Rezi várral megannyi felejthetetlen élményt kínál az ide látogató turistáknak vagy letelepült üdülőknek.

Ma már nyilvánvaló, hogy az óriásfalu – az ország legnagyobb, 18 km² alapterületű, lazán beépített 1532 lelket számláló falujának évtizedes nagyvállalkozása, a cserszegi alkotótábor beírta.

Természetesen ehhez kellett egy erősakarátú, elszánt ember, Takács Ferdinánd, a „Ferdí” – az alkotótábor kitalálója, megálmodója, fáradhatatlan szervezője, motorja, mindenese. A rezi születésű fiatalember, aki nem juthatott be a Képzőművészeti Főiskolára, sőt ajánlók híján a Zebegényi szabadiskolába sem – lám, iskolát teremtett. Hiszen az 1992-ben barátaival – Bódis József, Bartha Gábor, Buday Mihály, Cséby Géza –, segítőtársaival, természetesen a települési önkormányzattal közösen létrehozott alkotótábor és a működtető Szabad Művészet Alkotótábor Alapítvány, a Nagybányai Művésztelep mintájára szervezett szabadiskola, ahol kezdetektől a tehetséges fiatalok pályára kerülését megalapozó tanítás is folyik.

Takács Ferdí érdeklődő, kíváncsi ember. A község határában, egy 1930-ban történt kútúrás 52 méter mélységben barlangot talált. Még 1981-ben a Kút-barlangot feltáró budapesti kutatócsoporttal lemerészkedett, és ahogy visszaemlékezik, foglya, szerelmese lett a „természet templomának,” a barlangászatnak. Azóta lelkes fiatalokkal a Csomakuti erdő-dűlőben rátaláltak a régészeti kincseket is rejtő Újévi Kétklik barlangra. A barlang aztán valóban fontos szerepet kapott Ferdí életében, festészetében; Markó Károly⁷ után ő vállalkozott a hazai festészetben a titokzatos földalatti világ művészi megörökítésére.

A hagyományos tábornyitói kiállításon, a Keszthelyen élő

⁷ Markó Károly (Lőcse, 1791–Villa Appoggi, Itália, 1860): festő. Mérnöki tanulmányok (Koloszvár, Pest) után Bécsben festeni tanult, 1832-ben költözött Itáliába.

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Cservenka György albumért kiáltó hatalmas portréfotó-sorozatot, köztük – Keresztúri Dezső, Sinkovics Imre, Amerigo Tot, Somogyi József, Németh János, Csengey Dénes, Ruszt József, Máriássy József, Simándy József, Béres Ferenc, stb. – a kor nagy tanúit Cséby Géza költő, műfordító, irodalomkutató, a Keszthelyi Goldmark Károly Művelődési Központ igazgatója ajánlotta a tábor tagjainak és a szép számú közönségnek. Cséby kezdte a telep szellemi mentora, házi és vendégkiállításait celebráló értő, éltető kritikusa. A sokoldalú gondolkodó értelmiségi érzékenyen közvetíti a Balaton fővárosa, Keszthely gazdag szellemi, kulturális örökségének, jelenének intellektuális áramait, impulzusait.

A 18. század második felében a Festeticsék ottani megjelenése alapozta meg a város fejlődését. Kristóf 1759-ben kórházat, Pál 1772-ben iskolát, György⁸ 1797-ben Európa első mezőgazdasági főiskoláját, a Georgikonot alapította meg. Az 1817-ben életre hívott, évente kétszer megtartott Helikont Berzsenyi Dániel méltán tartotta a kis magyar Weimárnak. A város ékes-ségét, a Festetics-kastélyt 1745–80 között építették meg. A településnek 1829-ben mindössze 7000 lakosába beszámított Czerszegtomaj, Gyenesdiás és Vonyarcvashegy hegyközségek népessége is. Új korszak nyitányaként 1846-ban kikötött a Balaton első gőzhajója, a Kisfaludy, 1862-ben felépült az első nyaraló! 1898-ban megnyílt a Balatoni Múzeum. Végül néhányan a nevezetes keszthelyiek gazdag névsorából: Básti Lajos színművész, Bertha Bulcsú író, Csík Ferenc olimpiai bajnok, Goldmark Károly⁹ zeneszerző, Szendrey Júlia Petőfi Sándor hitvese, Mikus Gyula (1905–95) festő. Itt él Bereczki Kálmán (1920–) a népművészet mestere és tehetséges Csaba fia fafaragó, aki korábban a telepen is megfordult. A Bereczki dinasztia emlékezetes kiállításon mutatkozott be 1998-ban a Hévízi Galéria avatásán.

A tábor résztvevői Kárpátaljáról, Erdélyből, Vajdaságból, Horvátországból, természetesen Magyarországról, újabban Svájból, Ausztriából, idén Izraelből is érkeztek.

A Kárpátaljáról öten jöttek: Ungvárról (Uzgorod) hárman, Munkácsról és Lembergől (Lvovból) egy-egy festő élvezi a tábor vendégszeretetét. Ukrajnának összesen 163.111 fő magyar nemzetiségű lakosából 155.711-en Kárpátalján élnek (1989). Számuk 1979-től sajnos 0,8 %-kal csökkent. A századelőn még a térség mai tíz városában (Ungvár, Munkács, Huszt, Beregszász, Nagyszőlős, Szolyva, Rahó, Técső, Ilosva, Csap), jelenleg csak egyedül Beregszászban nagyobb a magyar ajkúak aránya. Ungvár a nevét az átszelő Ung folyónak és várának köszönheti. A vár a Thököly és Rákóczi szabadságharc idején játszott fontos szerepet. Ma hangulatos korzója és új, korszerű Kárpátalja szállója is nevezetes. A város 1994-ben, az Ifjúsági Palotában láthatta vendégül a 3. Nemzetközi Magyar Matematikai Verseny másfél száz erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és magyarországi résztvevőjét. Akik meglátogatták Munkács várát, a szolyvai mártír-emlékművet és eljutottak a Vereckei-hágóig.

⁸ Festetics György (Ság, 1755–Keszthely, 1819: nagybirtokos, a keszthelyi Georgikon és Helikon megalapítója; a nemzeti kulturális törekvések hőkező támogatója, Csurgón gimnáziumot alapított. 1791-től vonult vissza Keszthelyre.

⁹ Goldmark Károly (Keszthely, 1830–Bécs, 1915): zeneszerző. 1852–59-ig bécsi színházak zenekaraiban játszott. Fő műve: Sába királynője c. opera.

A városban élő és dolgozó Egressy Péter a zalai művésztelpek egyik alapító tagja, „törzsvendég”, az idősebb, érett korosztályt képviseli. Az elmúlt években megfordult Szepetneken, Lentiben, Nagykanizsán, legutóbb Bagodon. Azonban a tizenkét év után is azt vallja, itt érzi igazán jól magát. Idén méltán rendeztek a közeli Hévízi Galériában az ő munkáiból szép anyagi sikerrel is zárult egyéni kiállítást. A rendezésben segédkező jó barát, a Garaboncon élő Lichtenwaller Zoltán érzékeny, finom, műves portrét rajzolt a szelíd lelkű és mosolyú Péterről. A vérbő festő oeuvre-jében hagyományosan főszerepet játszanak a szülőföld, Kárpátalja jellegzetes tájai, magányos csalogató, idilli portái és a hangulatos, látványos virágcsendéletek. Legújabban, talán Zoltán inspiráló hatására is érdeklődéssel fordul a Balaton kínálja festői témák felé, illetve expresszív női aktképek sorozatával látszik kiteljesedni az élet és ember szeretetéről valló palettája. Merész komplementerek, erőteljes színdinamika teszi még lendületesebbé itt készült *Lovak* és *Akt* c. kompozícióit is.

A Ivov-i (lebergi) születésű, 34 éves ukrán Bogdan Tomashevskynak a Kijevi Művészeti Akadémia szobrászszakán Vronszkij volt a mestere. Egyaránt kedveli a követ, a fát és a kerámiát. Utóbbit előre gyártott, égetett mázas színes növényi, virág, levél vagy az épített környezetből vett elemekből, illetve terrakottában megtartott vésett, karcolt töredékekből megkomponált, lemezre ragozott, keretezett, falra akasztható, élőben, vibráló kerámiamozaikek képek készítésére használja fel. Ősi egyszerűségű, sejtelmes, mágiikus erejű figuráit durván megmunkált, máskor csiszolt, finoman cizellált, szabálytalan, amorf, „talált” kövekbe álmódja. Több művével együtt Stuttgarti magángyűjteménybe került a kereszte feszített Krisztus siratásának, festett fából ikonszerűen megfaragott, monumentális hatású, háromalakos jelenete. A telepen készített *Tavaszi* (színes, mázas) és *Kertváros* (terrakotta) mozaikképeket tárta a közönség elé.

Munkács főterének nevezetességét, az U alaprajzú egyemeletes Rákóczi-kastélyt 1852-ben Ferenc József is meglátogatta. Homlokzatán széplejtésű felirat:

II. Rákóczi Ferenc¹⁰ vezérlő Fejedelem dicső emlékért

Ki bujdosása 200. évfordulóján

Emelte Munkács város közönsége

1711–1911

Eszményképe marad a Rákóczi a hazaszeretemek,

Szellemed él köztünk s védi e drága hazát,

Ős hajlékod előtt kegyelettel jár a magyar nép

Munkács béke ölén nagy neved áldva virul

Ma a Munkácsy Képzőművészeti Iskola működik a kastélyban. Itthon is legtöbben a város híres szülöttét, a Honfoglalás és a monumentális Krisztus trilógia festőjét, Munkácsy Mihályt¹¹ ismerjük. Az asztalos-írnak indult alkotó életének nagy részét Párizsban (Colpachon) élte le. Ma már az itt élő tehetséges fiatal Braginsky Arthur nevét is sokfelé (Stuttgart, Kassa, japán

¹⁰ Mentük meg Rákóczi Ferenc szülőházát. 1991. április 14-én Borsiban (Szlovákia) megalakult Rákóczi Emlékbizottság felhívása. Az épület az ötvenes években iskolának, óvodának adott otthont. Legutóbb a Kelet-Szlovákiai Múzeum 1985-ig helyezte el itt raktári készleteit.

¹¹ Munkácsy (Liebl) Mihály (Munkács, 1844–Endenich, 1900): festő, a kritikai realizmus egyik legjelentősebb képviselője. Művei: Sira-lomház, Poros út.

és francia városokban) ismerik. Édesanyja magyar. Zenészként, az Eddával is koncertező rockénekesként kezdte. A leMBERGI grafikai tanulmányok után az Állami Ungvári Filharmoniai Társaság színházi szcenikai, színpad- és világítási szakértőjeként orosz, angol és budapesti rendezvényeken is dolgozott. Azonban tíz éve már elismert profi festő. Tizenkét, köztük a Kijevi híres „Ada és Olimpia, neves moszkvai és magyarországi galéria versenyen keresett festményeierért. Ahogyan nevetve mondja, „nincs elég keze a festéshez.” Azonban nem tesz engedményt. Igazi témája a meleg színekkel sajátosan modellált, hiperrealista igényvel megfestett, kubista elemekkel, effektusokkal gazdagított, tartalmas, szép, komoly mondanivalójú kép (Akr, Csillag születése). Példaképei Bruegel, Claude Lorrain, a Barbizoni iskola. Mellettük Markó Károly és Paál László műveit kedveli. A Nagycsapornak melletti Nemes Rádón parasztházat vásárolt – tervezi az áttelepülést.

A térség színes nemzetiségi összetételére jellemző, hogy *Lembergben* (Lvov) van Örmény, Szerb, Orosz, Zsidó utca – angol katólikus katedrális, ukrán katólikus templom, örmény katedrális, dominikánus templom, karmelita kolostor, görög katólikus templom. Tucatnyi múzeuma közül leghíresebb a Nemzeti Múzeum ikonyűjteménye. A patinás városból érkezett orosz Ivanov Vladimír inkább a klasszikus orosz és a nyugati újrealista festők (Beckmann) szigorú útmutatásaira figyelve dolgozik (*Mítterem, Paradicsom almája*), míg társa, az ungvári ukrán Csirsky Sergey inkább az improvizatív Kandijkszkij nyomdokain haladva alakítja festői habitusát. Noha nem beszélnek magyarul, természetesen nincsenek nyelvi nehézségeik a jó hangulatú munkás telepen.

A déli szomszédságban a szunnyadó, aztán hirtelen fellángoló nemzeti-nemzetiségi-vallási viszály nyomán szemünk előtt hullott szét az egykori Jugoszlávia. Elgondolkodtató, hogy itt-hon a századforduló idején emelt Millenniumi emlékmű nagy ívű történelmi tablójának domborművei közül a Könyves Kálmán Horvátországot és Dalmáciát Magyarországhoz csatolja és III. Károly alakjával (Telcs Ede) együtt Savoyai Jenő¹⁷ az 1697. szeptember 11-i zentai csatában jelenetei az ötvenes évek elején a süllyadási szoborraktárba kerültek. Milyen különös, hogy alkotójuk, a szintén délen, az egykori Alsólendván (Szlovénia) született Zala György¹³ Magyarországon a mai napig nem kaphatott emléktáblát. Stefániai úti szecessziós villájában (Lechner Ödön) pedig a líbiai követség székel... A válasz legyen a történetesek dolga... Mindenesetre a Budai vár teraszán Savoyai Eugén lovas szobra (Róna József) háborítatlanul gyönyörködhet a lábainál folyó Duna csodálatos, az ország talán legszebb panorámájában. Mögötte a vastag falon belül, a Nemzeti Galériában Benczúr Gyula¹⁴ Budavár visszavétele c. (1896) festményéről.

¹⁷ Savoyai Jenő, Eugén, herceg (Párizs, 1663–Bécs, 1736): császári hadvezér. Az 1697. szeptember 11-i zentai csatában megsemmisítő vereséget mért II. Szulejmán szultán hadseregére. 1686-ban Buda visszafoglalásánál súlyosan megsebesült. A Bécsi Belvedere mintájára Hildebrandt tervei alapján felépíttette a Ráckevei S. kastélyt.

¹³ Zala (Mayer) György (Alsólendva, 1858–Budapest, 1937): szobrász. Bécsben, Münchenben tanult. 1883-ban vette fel a Zala nevet. Művei: Aradi vértanúk, Budavári Honvédelem, Andrássy Gyula gróf lovas-szobra, Millenniumi Emlékmű, stb.

¹⁴ Benczúr Gyula (Nyíregyháza, 1844–Dolány, Benczúrfa, Szécsény, 1920): festő. 1876–83-ig a müncheni akadémia tanára. Híres művei: Hunyadi László búcsúja, Vajk megkeresztelése.

is büszkén tekint a mai látogatóra. Hogy jót is idézzünk a múltból: Kossuth és Széchenyi programjának fontos műveként emlegetik az 1847-ben kiépült Bukovár-Fiume (Rijeka) vasútvonalat...

Cserszegtomajon pedig láthatóan jó egyetértésben, barátsággal töltik az alkotás óráit és a szabadidő kurta perceit a Szerbia Montenegróból, kis Jugoszláviából (kinek hogy tetszik), a Vajdaságból: Zentáról és Horvátországból, Szlavóniából: Zág-rárból érkezett piktorhölgyek és piktorok.

Zenta, a Tisza-parti város az 1370-es években a budai káptalan birtoka, révjoggal együtt. Majd II. Ulászlótól törvényhatósági jogot, címet (benne búzakarász, kecsge, két kulcs) és pecsétet kapott. 1866-ban óvodát létesített. 1889-ben pedig megnyílt a Szabadka-Zenta vasútvonal. 1895-ben idelátogatott Ferenc József. 1899-ben városi telefonhálózat, majd az 1960-as években új tiszai híd épült az 1941-ben felrobbantott helyén. 23 ezer fő lakosságának 85 %-a magyar (1991).

A város négyfős – Kovács Károly, Recskó Béla, és a Szerb utca 23-ból Balla Máttyás és Balla Tamás – csapatához sorolhatjuk az 1993 óta Magyarországon, Bagodon megtelepült, újabban Zalaszentgyörgyön felépített otthonában élő Buday Mihályt. Sőt, munkahelyének, a Zalaegerszegi Ady Endre Művészeti Gimnáziumnak szépreményű végzős tanulóját, fiacskáját, ifjú Buday Mihályt is, aki a tábor ifjúsági grafikai szekciójának lelkes, tevékeny tagja.

Buday Mihály még a Zentai Art-90 művészcsoporthoz tagjaként kapcsolódott be a zalai művésztelepek munkájába, és kapott kedvet a kínáló áttelepüléshez. A tanári munka mellett sikeres, népszerű festőként rövid idő alatt teremtett új egzisztenciát és szerzett szakmai elismerést a közönség körében. A cserszegi telep szervezésében szívesen osztotta meg tapasztalatait és kiterjedt nemzetközi kapcsolatait. A tábor működtető alapítvány méltán fogadta tagjai sorába. Titokzatos, sejtelmes képein a nem létező valóság, a múlt-jelen-jövő jelenik meg meglegre hangolt színkompozíciókban, szürrealisztikus megfogalmazásban, arcképek, terek, klasszikus rommaradványok jelzett töredékeivel, az elmaradhatatlan gyöngymotívummal. Újabb képein feltűnik, szerepet kap a türkkizék (*Megbánás, Időkapu*).

Recskó Béla nyolc éve folyamatosan szorgalmas, egyenletes színvonalon teljesítő tagja a telepnek. 1970 táján történt festővé válásában fontos, nélkülözhetetlen, megbízható alapot tartja a ceruzarajkészség alapos elsajátítását. Negyedszázada csak olajképeket festett. 1996-tól próbálkozik sikerrel az akvarellal, az ember által alkotott, épített környezetet gyakran pusztuló, az elmúlásról valló sajátos hangulatú üzenetét közvetítik (*Erdőszéli ház*). Számos sikeres, magyarországi, önálló kiállításon mutatkozott be (Szombathely, Székesfehérvár, Szentendre, Debrecen, Art Expo, stb.).

Ugyancsak nyolc éve jár a telepre Kovács Károly. A tavalyi év kimaradt, akkor Gellénházán dolgozott. Másokkal együtt még 1995-ben Zalaszentlászlón bemutatott erőteljes, merész politikai karikatúráira figyeltem fel. Kérdésemre elmondta, hogy nehéz a lapoknál elhelyezni a rajzokat, így aztán sajnálatomra

felhagyott a karikatúrával. Időközben szerencsére a politikai helyzet is kedvezően változott, változik. Hét éve a festés tölti ki az idejét. Szülőföldjét, az őt körülvevő, megszokott környezetét, „ahol élek”, az alföldi tájat, a Tisza mentét festi. „Ott vagyok honn, ott az én világom!” – vallja meg ragaszkodását, kötődését szeretett szülőföldjéhez, Petőfivel együtt. A határ-közeli városok, Szeged, Hódmezővásárhely galériáiban, rangos művelődési intézményeiben állított ki az elmúlt években.

Balla Mátyás finom koloritú, légies átmenetekkel építkező képeit különös energiával telíti a szórt, fújt akrilfesték parányi pórusainak lélegzése, pulzálása (*Tiszavirág, Cserszegtomaji táj*). A tájba állított mozdulatlan, lassan, megfontoltan mozgó alakjai a legjobb naív festők földszagú nyerserejét hordozzák.

Zentától északra, a röskei határátkelőtől délre, mindössze 15 kilométer távolságra érhető el *Magyar Kanizsa*. Röviden csak Kanizsának is szokták emlegetni. Ilyenkor sokan összetévesztik a dél-zalai Nagykanizsával. Nevét a szláv knez (vízfolyás) szóból származtatják. A 19. század hozta meg Jankovics Aurél polgármestersége idején a Tisza parti település igazi fellendülését. A Howe-rendszerű állandó jellegű tiszai fahíd (1873), a Vigadó, a szépen kiépített rakpart, a 34 holdnyi Népkerth a múltat idézi. A Cnesa Oktatási-művelődési intézmény¹⁵ gazdag kulturális kínálata, a 47 éves íróklub, a jó hírű zeneiskola, a Dzsessz napok, az Úszó Marathón, a kisváros imponálóan naprakész honlapja a biztató jelen. Itt megtekinthető az idén június 14-i Tiszavirágzás, a mozgalmas, rapid halálos nász fotója és a július 13-i Kanizsai vásár képei ugyanúgy, mint az Ormos-hegy melletti Csakó-halmokról az I. Zentai csata feltételezett színhelyének panorámája. Bárcsak lennének követői hazai városaink, helyi és országos intézményeink sívár, álmos, gyakran évekkal ezelőtti „aktualitásoknál” kifáradt digitáliskronikái!

Ez a friss, jó szellem hatja át a kisvárosból érkezett Remete István beszámolóját, munkaprogramját is. Húsz éve fogott gyerekkori álma, a festészet meghódításába. Tizenöt éves aktív munkásságának koronája, bevallása szerint, az általa szponzori támogatással szervezett téli és nyári (!) művésztelepek sikere. Kimeríthetetlen, kedvelt témája a Tisza-part és a város élete (*Erdői patak, Csendélet*).

Az elmúlt évben nemcsak a zalai sportbarátok figyeltek a Zágrábi Dinamó és a ZTE selejtezőmérkőzés ígéretes eseményére. A horvátországi futballcsapatok hálás edzőpartnerek, tanítómesterek, számos határmenti baráti, barátságos találkozón vesznek részt. Idén azonban már a figyelem másra irányul. A romjából gyorsan feltámadt horvát tengerpart üdülőibe özönlő magyar turisták, üdülő családok az útba ejtett szépséges tájakban, a történelmi építészeti lenyűgöző, gazdag emlékeiben gyönyörködhetnek. Megcsodálhatják a zágrábi gótikus székesegyházat, a szlavóniai barokk kastélyokat Zágrábtól Bukovárig; élvezhetik Vlado Bukovac, a „zágrábi tarka iskola” festőjének és a világhírű Iyan Mestrovic¹⁶ szobrászművész expresszív műveit.

A négyfős horvát kolónia tagjai között a három hölgy sem beszélt a magyar nyelvet. Közülük Zeljka Hodiju leginkább

¹⁵ Az intézményről és a városról a SZÍN 6/4 – 2001. szeptemberi számában megjelent írás: Mátyás Aliz: Magyar Kanizsa – egy modellel a fejlesztésre.

¹⁶ Mestrovic Ivan (Vrpolje, 1883–South Bend, 1962): horvát szobrász. Rodin-nél, Maioll-nál tanult. 1947-ben az USA-ba költözött. Híres műve: Crgur Ninski, Split.

dekoratív csendéleteket, ugyancsak zágrábi férfi társa, Salomit Halfi pedig balatoni naplementéket festett. A Bregana Duro Basaricka 9/2. szám alatt élő Nena Gracanin díszes horvát viaselejtebe öltöztetett néptáncos pár anatómiai problémáival viaskodva kérte Halfi úr önzetlen segítségét.

A legnyitottabbnak a 760 éves Samobor város festőnője, a mosolygós Zdenka Nocht bizonyult, aki Recskó Béla szíves, gördülékeny tolmácsolásával lelkesen, nagy kedvvel beszélt magáról és a térség eleven kulturális, művészeti életéről, eseményeiről. A szlovén határ közelében fekvő középkori városka határában állították fel az Arad város vasöntödéjében, 1900-ban gyártott gőzmozdonyt. Hagyományos rendezvény a Samobor-Zágreb veteránautós találkozó. A kisváros informatikus magisztere az MTA levelező tagja.

Zdenka tíz éve Tintor Nedeljko és Gruden Nella akadémiai mestereknél ismerkedett a festéssel. Évek óta az igen aktív, népes helybéli Hobby-Art klub elnöknője. Részt vesz a Bukovári és a Plitvicei tavaknál évente megrendezett táborokban is. 2003-ban „Horvát templomok” sorozatának érdekes darabjaival szerepelt a Bukovári ferences-rendiek vandál módon lerombolt, újjafalazott, egyelőre vakolatlan, csupasz templomában megrendezett jótékony célú kiállításon.

Horvátország legrégebb városa Varasd a Dráva jobb partján, a Csáktornya-Zágráb vasútvonal völgyében fekszik. II. András már 1209-ben szabad királyi várossá nyilvánította a települést. Szép gimnáziuma, díszes színháza 1874-ben épült. Az itt élő autodidakta festő Zvonko Kovacic képein a reneszánszra és a térségben gazdag örökséget hagyó barokkra rácsodálkozó, leginkább a mi Gulácsy Lajosunkra emlékeztető nosztalgikus reminiscencia váltakozik a különleges terekbe állított álmodozó, szemlélődő, „létező” alakjainak csoportjain, elvarázsolt jelenetein.

Az Erdélyből meghívott, hatvanadik évében járó Aggod István (*Nagyvárád*) Szabó Dezsővel vallja, hogy a „váradság életforma”, és „nincs a világnak olyan tája, ahol legalább egy váradi ne lakna”. Joggal, hiszen például a szomszédos Rezi község körzeti orvosa is váradi. Dr. Kiss Ferenc az egykori iskola- és osztálytárs a tábor idejére nyolcadik alkalommal látta vendégül az Aggod házaspárt. Az „otthon maradt” festő ilyenkor keresi a találkozást Wellmann Györggyel is, a Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház művészeivel,¹⁷ a Mosonmagyaróváron, illetve az ausztriai Linzben élő, vagy Németországból érkező váradiakkal. Az egykori Nagyváradról ugyancsak kalandos úton távolba került gyönyörűséges ereklyetartó, a győri herma másolata őrizi Szent László király földi maradványai ottani eltemetésének emlékét. De a századforduló szellemi központjának számító jómódú polgárváros színháza ugyancsak büszkén viseli egykori szülőtte, Szigligeti Ede¹⁸ nevét. Itt virágozott teljes pompájában a magyar szecesszió.¹⁹ Legszebb emlékei a Moskovits Palota, a Sztarill Ferenc által tervezett Bémer téri Pognár-ház és Emke

¹⁷ Wellmann György rendezte a Hypolit a lakáj c. színművet a Váradi Szigligeti Színházban ez év decemberében.

¹⁸ Szigligeti Ede Szathmáry József (Váradolasi, 1814–Budapest, 1878): drámaíró, színész, rendező, a magyar színpadművészet kiemelkedő személyisége. Legismertebb műve: Liliomfi (1849).

¹⁹ A város ügyelete méltó, gondosan karban tartott, szépen megformált honlapján megtekinthetők és letölthetők hangulatos terei, szépséges palotái, villái.

Palota, amelynek kávézójában gyakran megfordult Ady Endre.²⁰ A „Pece parti Párisban” a Városháza mellett idén megnyílt a költő Emlékmúzeuma.

Szinte magától értetődő, hogy Aggod István pikűrójában már 1967-től Krúdy Gyula és Máray Sándor írói világának finoman elvágódó szereplőit, sejtelmes hangulatait, nosztalgikus szépségkultuszát kiatja, követi kiállított képein is (*Táj azlakkal, Emlékkép*).

Csikszereda életében a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Karának megnyitása nehezen felbecsülhető változást hozott, eleven pezsztést hozott. Ahogyan a rektor mondta az idei élvételi eredmények kifüggesztése után, nem mindenki lehet a Sapientia tanulója, utalva a nagyfokú érdeklődésre. Neumann lános születésének 100. évfordulójára előadásorozat hangzott el, Székelyföld gyermekszemmel fotókiállítás, Régizene Fesztivál, XI. Bolyai Nyári Akadémia, a Kolozsvári Román Opera Balett-karának fellépése, a Csiki Játékszín előadása, a Míves Emberek Sokadalma, Ádám Gyula néprajzi fotókiállítás; a Hargita Visuál Art, a Nyitott Műhely hazai tárlata után Hozta Isten, Vaszary Úr! címmel, a kaposvári Vaszary Képtárban rendezett tárlaton Berszán M. Zolt, Botár László, Frederick D. Bunsen, Jánosi Antal, Kelemen Örs Csongor, Lestyán Csaba, Márkos András, Sbarciu Ioan, Tódor Zsuzsa, vegyes nemzetiségű csapata mutatkozott be.

Szép jövő előtt állhat a város tehetséges fiatal szobrásza Bara Barnabás is, aki ugyan a múlt évi lábtörés utóműtétjén esett át a keszthelyi kórházban, gyors felépülése után itt készült munkái ősi, kultikus üzenetek titkos kódjait feszegetik, faggatják. A *Termékenység* (samott) évezredek távlatából a Willendorfi Vénusz méltó, autentikus mai társa méretben, gondolatban, tartalomban, formai biztonságban. Az örök Léda (terrakotta) üdítőalakja nemcsak irodalmi emlékeinkben, köztünk, bennünk él. Kubusos formáikkal transzcendens erőt, áhítatot, alázatot sugallnak az *Imádkozó* és a *Metamorfózis* alakjai.

Az Erdély délkeleti felében, a Nagyküküllő felsőfolyása mentén fekvő Székely-udvarhelyen él és dolgozik Balázs Ibolya. A fürdőjéről is nevezetes város Új Megyeházája (1895) egyidős a millenniumi emlékoszloppal, a „Millenniumi székely emlékekkel.” Első iskoláját még 1651-ben a jezsuiták építették a Szent Miklós hegyen, 1869 óta ötosztályos gimnázium. Híres intézménye a Benedek Elek tanítóképző, a „Peda.” Itt tanult Barabás Miklós²¹ és a névadó Benedek Elek²² is. A város északi kijáratának határában, Szekelyfürdő temetőjében nyugszanak Orbán Balásznak,²³ a hatkötetes „Székelyföld leírása” szerzőjének hamvai:

Székelykapuk Orbán Balázs sírjánál
Kezdet, és vég mely maga a kezdet.
Mert nincsen vég, csak újabb kezdeteknek
Kapuja, mely újabb kapukra tárul,
És fény ragyog a kapuk során túl.

(Kozma László)

Balázs Ibolya a kolozsvári művészeti középiskolában grafikát tanult, azonban a Jászberényi tanítóképző főiskolán távoktatásban szerezte rajzatanári diplomáját 1994-ben. A város művészeti iskolájában 5-8. osztályosokat – egy ideig a művészeti szakközépiskolában – tanít, szakkört vezet. Műfaja a textilfestés – a batik. Munkáiban a dekoratív ornamentikájú, a mozgás, a természetből vett formák mellett (*Nász tánc*), a színek és formák segítségével az emberi érzések, érzelmek, a magány, életöröm, szorongás, bánat, stb. kifejezésére törekszik (*Csalogatás*). Az életvidám tanárnő első alkalommal van itt. Nagyon jól érzi magát, sokat dolgozik. Szorgalmas. A nagy távolság ellenére vissza akar térni.

Egykori osztálytársa, a Bécs Újhelven élő Horváth Melinda unszolta, beszélt rá a meghívás elfogadására. Aki a svájci Valion Marcelle Basilides házaspárral a nyugaton élő magyarságot képviseli. Idén ő már harmadik alkalommal él a lehetőséggel. A szakácsmesterség mellett új éve kezdett festeni. Szabadiskolákban, jó nevű osztrák professzoroknál tanult. Ízes, pasztózus, lendületes akvarelleket fest (*Csendélet, Három grácia*). Az interjú idején éppen nagykanizsai szobatársaival, a közeli egregyi szép arányú románkori templomról készített vázlataikat feltve-rejtegetve, futva menekültek a napok óta tartó, szinte kibírhatatlan forróságban hirtelen támadt nyári zápor elől, és lihegve toppantak be a helyi Szabó István²⁴ Általános Iskolában berendezett, barátságos közös műterem-háló lakosztályba.

A hazai résztvevők zalaiak, Zalához kötődnek – Beke Veronika Keszthely, Simon Endre, Szilágyi András Hévíz, Lichtenwaller Zoltán Garabonc, Ambrus Márta, Domina Erzsébet Nagykanizsa, Cseh Németh László Zalavég, Tirmován Kata és Tamás Pápa, Szencz Lívia Tapolca, Kászonyi György Pécs, Szalay Veronika Ozmánbük – vagy Zalából indultak: Lantos György, Laluk György, Bodnár Imre Budapest.

Lichtenwaller Zoltán festés mellett a fiatal festők munkáit korrigálta, látta el őket hasznos technikai, módszerbeli tanácsokkal, Laluk György pedig a grafikai (rézkarcműhely) szekció gyakorlati foglalkozásait irányította nagy pedagógiai rutinnal és empátiával. Zoltán magával hozta ma is gyarapodó, technikailag is gazdag, műves stúdiumait őrző mappáját, példát adva szakmai igényességéből, alázatból. Régebb óta megkedvelte a Kis-Balaton part szépséges vízi világát (*Horgász, Nádas vízpart*).

A szomszédos Hévízen született Laluk György. Ahogy vallja, „haza jön”. A 80-as években a Népművelési Intézet Tokaji Alkotótáborában ismerkedett a telep élettel. A Ferencvárosi

ráció. 1871-től országgyűlési képviselő. A Magyar Népköltési Gyűjtemény egyik szerkesztője.

²⁴ Szabó István (Cserszegtomaj, 1931–Budapest, 1976): író, újságíró. Keszthelyen járt polgári iskolába. 1950–51-ben traktoros volt. 1953-ban Jankovics Ferenc mutatta be íróársainak. Kötetei: A lázadó Bp. 1956, Várázslat kertje Bp. 1963, Iskola a magasban Bp. 1977.

²⁰ A Nagyváradi Kőrösvidéki Múzeumban Ezüst Négyzet címmel lengyel, magyar, román, szlovák, ukrán művészek állítottak ki a telep idején.

²¹ Barabás Miklós (Kézdimárkos, 1810–Budapest, 1898.): festő. Nagynyedi kollégium, 1829 Bécs, 1838 visszatért Kolozsvárra. Műve: Vására induló oláh család.

²² Benedek Elek (Kisbácon, 1859–Kisbácon 1929): újságíró, író, meseggyűjtő. Mesefeldolgozásokat, verseket, színdarabokat, leányregényeket, meséket írt. Magyar mese- és mondavilág I–V (1896)

²³ Orbán Balázs, báró (Lengyelfalva, 1830–Bp., 1890): író, néprajzi gyűjtő. Felsőfokú tanulmányait a Székelyudvarhelyi református kollégiumban végezte. 1949-ben, Konstantinápolyban gyűjtött 150 fős csoporttal, közvetlenül a fegyverletétel előtt érkezett M.o-ra. Tízévi emig-

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Művészeti Egyesület alapító tagja. A IX. kerületi önkormányzat által fenntartott tehetséggondozó foglalkozásokon a kerület iskoláinak 10-18 éves korosztályával foglalkozik.

A zalavégi Cseh Németh László tíz éve jobbára a telep idejére vesz ecsetet a kezébe. Évek óta foglalkoztatja az első világháborút megjárt nagyapja, a huszárság emléke. Kisfia megszületése óta többet aggódik, gyakrabban gondol a halálra. Fontos motívumai az emberi arc és kéz, legtöbbször kitöltik képeinek feszes terét (*Hangadó, Gyász*).

A Nagykanizsai Péterfi úti iskolában tanít rajzot **Ambrus Márta**. Akvarellezés mellett öt éve nyúlt a kerámiához. Azóta a szövés és a kerámia „ötvöztetésével” vegyes technikával hozza létre sajátos, plasztikus kompozícióit (*Emese, Áhítat*).

Teskándi éveiben tetszetős selyemképek kerültek ki az időközben Nagykanizsára települt **Domina Erzsébet** ecsetje alól. Idén élmény- és vázlatgyűjtéssel készült az akvarellezés és a kedvelt selyemfestés tartalmi és technikai megújítására.

A fiatalok különböző műfajokban – Szencz Livia, Timován Kata a festészet, Beke Veronika, ifj. Buday Mihály a grafika, rézkarc, Timován Tamás a szobrászat – szakirányokban készülnek fel, juthatnak, jutottak művészeti közép- és főiskolákba, indulnak a pályára.

*

Ma már, száz év után tudhatjuk, hogy nem a Szolnoki, hanem inkább a Nagybányai Művésztelep lehetett az igazi magyar Barbizon, a plein air festészet, Ferenczy Károly²⁵ és társai nagy

²⁵ Ferenczy Károly (Bécs, 1862–Budapest, 1917): festő, az impresszionizmus legnagyobb hazai mestere. F. Noémi, Béni és Valér apja. Művei: Hegyi beszéd (1896–97), Márciusi est (1902), Festőnő (1923).

hatású piktúrájának elindítója, befogadó otthona, hosszú évtizedekre kiható hazai meghonosítója. A szolnoki mesterek – Bihari Sándor, Fényes Adolf, Aba Novák Vilmos – hódmezővásárhelyi társaikkal pedig a népelet jellegzetes epizódjainak, szereplőinek és az alföldi táj festészetbe emelésével teljesítettek tiszteletre méltó feladatot.

Mint ahogy a gyönyörű fekvésű Cserszegtomaj, az immár évtizedes vendégszeretetét élvező határon túli és hazai alkotók számára a találkozás, az egymásra találás élményét, a gondtalan szabad alkotás lehetőségét kínálja.

Hiszen a kishatár-menti forgalom, a művészeti csoportok cseréi, fesztiválok, sport és kulturális találkozók, kiállítások, felújított rokon kapcsolatok már a 60-as évektől felerősítették az egymásra találás, a szabadabb kapcsolattartás vágyát. A 90-es évek változásai kellett ahhoz, hogy a szomszédos országokban a határon túl élő magyarsággal a kapcsolatok tovább gazdagodjanak, tartalmat kapjanak. Kielégülhet a természetes igény a szakmai, emberi kapcsolatok létrejöttére.

Lám, megtörténhetett az *István a király* megkésített csíksomlyói bemutatója, a tervek szerint pedig Arad terén újraállhat az Aradi vértanúk (Zala György) 1925-ben lebontott emlékműve. Bízunk benne, hogy a Ceglédi Kossuth Múzeum aulájában is végre újra falra, a raktárból a helyükre kerülhetnek – az aradi Kreith Béla által ajándékozott – vértanúdomborművek medallionjainak másolatai.

Az alkotótáborban készült és felajánlott alkotások pedig kezdetektől nemcsak a telepzáró kiállításon, hanem a hagyományos keszthelyi, zalaegerszegi bemutatókon is eljuthatnak a közönséghez, és szerezhhetnek maradandó élményeket, nyerhetnek új híveket a szépség szeretetének.

NYÓRI LAJOS

A KORTÁRS FOTÓMŰVÉSZET HELYZETE 2003-BAN

Tények

1. Magyarországon 128 szakmai, társadalmi szervezet háromzer tagja aktív szereplője a fotográfiai közéletnek.

2. A fotókultúrára szánt költségvetési, pénzügyi források felett továbbra is egyetlen egy szakmai, társadalmi szervezet tagjai rendelkeznek, oly formán, hogy a pénzügyi keret 80 százalékát saját maguknak, szervezetüknek, saját szervezetük tagjainak uttatják – közvetlenül vagy közvetve.

3. A Nemzeti Kulturális Alapprogram fotókultúrára szánt támogatásának kétharmada továbbra is Budapesten marad, holt a kortárs fotóművészet közhasznú alkotói és szereplői többségében vidéken élnek. Mint ahogyan a fotókiállítások többségét sem Budapesten rendezik meg.

4. Az NKA Fotóművészeti Kollégiuma továbbra sem támogatja érdemei szerint a határon túliak szakmai programjait.

5. Az NKA továbbra sem hozza nyilvánosságra – holott ahhoz pályázók az adatlapok kitöltésével hozzájárultak –, hogy a beérkezett pályázatból melyeket utasítottak vissza, mely szervezetek kapták meg az igényelt összegek 100 százalékát, és kik azok, akik minden évben elnyerik a pénzügyi támogatást. Titok az is, kiket utasítanak vissza módszeresen, minden esztendőben. Azt is anulságos lenne tudni, hogy mely szervezetek nem számoltak ki időben és megfelelően a támogatásokkal.

6. A NKÖM minisztere, saját hatáskörben, az NKA Fotóművészeti Kollégiumának kiegészítésére egyetlen egy szakmai társadalmi szervezet tagjai közül választja ki az új tagokat, immár tíz esztendője.

7. Az NKA Fotóművészeti Kollégiumának megválasztására nem hívják meg a szakmai, társadalmi szervezetek többségét, tudatosan kirekesztik őket a döntéshozatalból. Ez ellentmond a Nemzeti Kulturális Alapprogram törvénynek és a Nemzeti Kulturális Alapprogram szervezeti, működési szabályzatának is.

Megállapítások

1. Mindezek ellenére Magyarországon folyamatosan növekszik: – az öntevékenyen szerveződő fotóművészeti alkotócsoportok száma, szerte az országban;

– a fotográfiai közélet szereplőinek a száma életkorra, foglalkozásra és lakóhelyre való tekintet nélkül;

– a meghirdetett fotópályázatok száma;

– az egyéni és csoportos fotókiállítások és a kiállító helyek száma.

2. Erőteljesen növekedett az országhatárokon kívül kiállító alkotók és a bemutatott fotók száma. Ez köszönhető a civil szervezetek nemzetközi együttműködésének; a nemzetközi fotópályázatokról szóló információk széles körű népszerűsítésének; és a külföldre kiküldött ország-kollekciók nemzetközi elismerésének.

3. Az ötödik éve megjelenő *Magyar fotográfiai évkönyv és adattár* hitelesen és teljes körűen összefoglalja a fotográfiai eseményeket és azok szereplőit. Ez a dokumentáció alapja lehet a statisztikai elemzéseknek.

4. Az általános- és középiskolás diákok művészeti nevelésében gyakrabban alkalmazzák a fotográfia kínálta lehetőségeket. Megoldódott a pedagógusok ilyen irányú felkészítése és továbbképzése (MMI); kiépült a fiatalok rendszeres, visszatérő pályázati rendszere; nyári alkotótáborokban, fotótréningeken valósíthatják meg elképzeléseiket; egész éven át vándorló fotókiállításuk népszerűsíti munkájukat.

5. Szaklapok, szakkönyvek, Internetes weboldalak sokasága kínálja a szakmai információkat. Technikai, művészeti, kulturális, gazdasági oldalról egyaránt megismerhető a terület.

6. A társadalmi elismerések legmagasabb fokozatát – állami kitüntetések formájában – továbbra is csak az 1957 óta kivételezett helyzetben levő szakmai társadalmi szervezet tagjainak adományozzák. Másoknak, akik egyébként sokkal inkább megérdemelnék közhasznú művészeti alkotómunkájuk társadalmi elismerését, meg kell elégedniük az MMI által alapított Fotóművészeti Plakettel, továbbá a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoportok Országos Szövetsége által adományozott különféle kitüntetési fokozatokkal.

7. A fotókulturális események új színfoltja volt 2003-ban a Magyar Fotográfia Napjának megünneplése augusztus 29-én. Országszerte – de még a határokon túl is – összesen 72 szakmai program, fotókiállítás, dia- és diaporáma bemutató, koszorúzás, megemlékezés vagy előadás kapcsolódott a nyitott rendezvény-sorozathoz. Az évente visszatérő jeles nap programjához 108 szakmai, társadalmi szervezet és számos közművelődési intézmény és galéria csatlakozott.

MAGYAR FOTOGRAFUSOK SIKEREI KÜLFÖLDÖN

A Magyar Művelődési Intézet 2002-ben gyűjtötte össze első alkalommal a magyar fotográfusok külföldi szerepléseinek adatait. Ennek összesítése biztató eredményeket jelzett, mert az elmúlt évben 33 országban, 289 magyar szerző, 1289 alkotását láthatta a közönség. A teljességre törekvő adatgyűjtés és elemzés természetesen 2003-ban is folytatódott. Az eddigi információk arra engednek következtetni, hogy a magyar fotográfusok – életkortól, foglalkozástól és társadalmi, szakmai szervezethez való tartozástól függetlenül – egyre több országban jutnak nyilvánosságához. Ennek anyagi terheit – nevezési díj, postaköltség, a mű előállításának költsége – nagyrészt az alkotók maguk fedezik. Annak ellenére, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Miniszté-

riuma, a Nemzeti Kulturális Alapprogram miniszteri keretéből 2002-ben 500 ezer, 2003-ban 300 ezer forinttal járult hozzá a költségek csökkentéséhez. Az NKA Fotóművészeti Kollégiumának tagjai sajnálatos módon még nem értették meg, hogy miért fontos a nemzetközi fotóművészeti szalonokon való magyar jelenlét. Talán ez az oka annak, hogy eddig mindig elutasították a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoportok Országos Szövetségének minden ezzel kapcsolatos pályázatát. Ebben az összeállításban – a teljesség igénye nélkül adunk köze egy válogatást, az utóbbi egy-két hónapban született magyar sikerekről.

*

A Marosvásárhelyi Fotóklub első alkalommal hirdett –

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

FIAP védnökséggel – nemzetközi fotópályázatot. A rendezők több mint kétezer fényképet kaptak, a világ minden tájáról. A zsűri tagjai – Tamás András AFIAP (Románia, Marosvásárhelyi Fotóklub), Naghiu Ioan EFIAP/b (Románia, Press Fotoclub, Brassó), Győri Lajos (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Budapest), Haragos Zoltán EFIAP (Románia, Marosvásárhelyi Fotóklub), Bálint Zsigmond AFIAP (Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége, Dunakeszi) – 208 alkotást javasoltak kiállításra. Huszonhárom ország 133 szerzője szerepel a december 6-án megnyíló marosvásárhelyi tárlaton. Magyarországról harmincegy fotográfus 49 fotóját tekintheti meg a közönség. A 18 kiadott díjből ötöt magyar szerzők kaptak. Aktfotó kategóriában FIAP kékszalaggal jutalmazták Juhász Miklós EFIAP (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Miskolc) *Érdeklődés* című alkotását; Gedeon Péter (Diósgyőri Vizuális Műhely, Miskolc) *Akt fátyol alatt* című művét és Kármán Balázs *Cím nélküli* fotóját. A szabadon választható témák kategóriájában FIAP kékszalagot kapott Juhász Miklós EFIAP (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Miskolc) *Elhagyottan* című felvétele és Herbst Rudolf AFIAP (Diósgyőri Vizuális Műhely, Jobbágyi) *Nagymezőn* című alkotása. A kiállításon szereplő további hazai fotográfusok: Besztercei Ferenc E-MAFOSZ/S (Variation Fotóklub, Budapest), Bíró Tibor E-MAFOSZ/G (Miskolci Fotóklub Egyesület), Csaszsz Ildikó (Budapest), Dienes István (Budai Fotó- és Filmklub, Budapest), dr. Seres Géza (Debreceni Új Fotóműhely), Gajdács Péter, Gedeon Péter (Diósgyőri Vizuális Műhely, Miskolc), Juhász Balázs (Diósgyőri Vasas Fotóművészeti Kör, Miskolc), Kántor Éva (Debreceni Új Fotóműhely), Kiss András E-MAFOSZ/B (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Kecskemét), Kiss Erzsébet E-MAFOSZ (Kecskeméti Fotókör), Koós László (Diósgyőri Vasas Fotóművészeti Kör, Miskolc), Kupcsik Helga (Miskolci Fotóklub Egyesület), Lőkös Zoltán E-MAFOSZ/G (Felföldi Fotográfusok Szövetsége), Magyarósi Péter (Győri Fotóklub Egyesület), Molnár Ferenc (Diósgyőri Vasas Fotóművészeti Kör, Miskolc), Nagy István E-MAFOSZ/G (Szentesi Fotókör), Nikházy Márta (Óbudai Fotóklub, Budapest), Papp Elek (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Nagykőrös), Rékasi Attila (Derecskei Fotóklub), Szabó Béla E-MAFOSZ/S (Győri Fotóklub Egyesület), Szathmáry-Király Ádám (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Sajóalgóc), Szentiványi Árpád EFIAP (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Kaposvár), Zágón László AFIAP (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Nagykanizsa) és Zombor Gyula AFIAP (Miskolci Fotóklub Egyesület). A határon túli magyar nemzetiségű alkotók közül Puskás György (Marosvásárhelyi Fotóklub), Henning János (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Sepsiszentgyörgy), Hlavathy Károly (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Sepsiszentgyörgy), Kerekes István (Marosvásárhelyi Fotóklub), Kovács László Attila (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Sepsiszentgyörgy), Moldován Mihály AFIAP (Exdeco Fotóklub, Brassó), Molnár Zoltán (Marosvásárhely), Nagy P. Zoltán AFIAP (Hargita Fotóklub, Csíkszereda), Nemes Réka Orsolya (Marosvásárhelyi Fotóklub), Tordai László Ede (Marosvásárhelyi Fotóklub), Török Gáspár EFIAP (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Marosvásárhely) és Udvardi Árpád AFIAP (Exdeco Fotóklub, Brassó) felvételeit állították ki.

*

A Petange Fotó Klub 16. alkalommal rendezett Nemzetközi Fotóművészeti Kiállítást, 21 évnél fiatalabb alkotók munkáiból.

Tizenöt országból érkeztek fényképek a luxemburgi Pétange városába. A zsűri 117 szerzőtől 358 fotót tekintett meg két kategóriában. A legtöbb résztvevő és a legtöbb alkotás magyar volt. A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége által kiküldött ország-kollekcióban 51 szerző, 92 műve szerepelt, köszönhetően a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásának. Ugyanis e két intézmény vállalta át a nevezési díjak kifizetését, a MAFOSZ pedig a posta és vámköltséget fizette ki. A nemzetközi zsűri végül 12 országból, 49 pályázó 117 felvételét javasolta kiállításra. A magyar fiatalok közül tizennégyen, 18 művel szerepelnek a november 22-én megnyíló tárlaton. A 16 évnél fiatalabb pályázók kategóriájában Iván Andor elnyerte a Luxemburgi Amatőr Fotográfusok Szövetsége ezüst érmét és a Petange Fotóklub bronzérmét. A budapesti diák összesen négy felvételét tekintheti majd meg a közönség. Ugyancsak ebben a kategóriában nyert FIAP szalagot Vég András (Budapest) a *Kátryparti* című alkotásával. A 16 és 21 év közötti fiatalok kategóriájában Hendzsel Beatrixot (Kaposvár, Zichy Fotókör) tüntették ki a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) érmével. A nemzetközi kiállításon szerepelt még Barnóczki Péter (Budapest), Bene Nóra (Kaposvár, Zichy Fotókör), Dáni Laura (Budapest), Démuth Réka (Siófok, Zichy Fotókör), Doma Tibor (Körmend), Dvorszák Alíz (Kaposvár, Zichy Fotókör), Farkas Gábor (Dunaújváros, Zichy Fotókör), Forgony Tibor (Tömörkény, Barátunk a Fénykép Fotókör), Kocsmár Nina (Pécs), Kosina Anett (Dunaújváros) és Pető Lilla (Budapest) egy-egy alkotása. A kiállítás díjnyertes fotói és teljes dokumentációja megtekinthető a <http://www.gms.lu/~pcp/> weblapon.

*

A luxemburgi Fotoforum online fotószalont rendezett digitális alkotásokból. A magyar alkotók közül ketten szerepeltek a világhálón megnyílt tárlaton. Szathmáry-Király Ádám aranydiplomás fotóművész, a Magyar Fotóművészek Világszövetségének tagja három felvétele, Dobos Sándornak pedig egy alkotása volt megtekinthető a nemzetközi szalonon. A kiállítók listáján még egy magyar név szerepelt, Nagy Lajosé, aki Kézdivásárhelyen él.

*

A romániai Nagyszeben városában tizedik alkalommal rendeztek Nemzetközi Fotóművészeti Szalont. A magyar pályázók közül nyolc alkotó 18 felvételét javasolta a zsűri kiállításra. A közönség megtekinthette Aszódi András E-MAFOSZ/B (Soproni Fotóklub) egy, Dobos Sándor (BMK-Reflex Fotóklub, Budapest) egy, Lőkös Zoltán (Felföldi Fotográfusok Szövetsége, Budapest) egy, Miklós Pálné (Óbudai Fotóklub, Budapest) egy, Papp Elek (Ceglédi Fotóklub, Nagykőrös) négy, dr. Seres Géza (Debreceni Új Fotóműhely) négy, Szathmáry Király Ádám (Felföldi Fotográfusok Szövetsége, Sajóalgóc) egy és Zágón László (Kanizsa Fotóklub, Nagykanizsa) öt alkotását.

*

A törökországi Yldiz Műszaki Egyetem második alkalommal rendez nemzetközi fotóművészeti kiállítást. A pályázatra 55 országból, 613 alkotótól, 2518 alkotás érkezett be. Magyarországról öt szerző 24 pályaművet postázott. A magyar fotográfusok közül, az isztambuli közönség megtekintheti majd Papp Elek és Szathmáry-Király Ádám 2-2 alkotását a december 22-én nyíló tárlaton. Mindketten a Magyar Fotóművészek Világszövetségének tagjai.

Győri Lajos

FELHÍVÁS, HÍRADÁS

Kölcsönözhető fotókiállítások

- Az Országos Diák Fotókiállítás 100 szerző, 100 alkotását tartalmazza. A fekete-fehér és színes fotók mérete 13x18 cm, melyek paszpartuban és üvegezett képkeretben vannak. A komplett kiállítást elsősorban iskolagalériáknak, művelődési házaknak ajánlja a Fényképezés a Vizuális Nevelés Szolgálatán Alapítvány. További információ, katalógus és kölcsönzési időpont kérhető az (1) 212-6258-as telefon- és faxszámon. Leveleiben: Fényképezés Alapítvány, 1538 Budapest, Pf.: 457. E-mail cím: gyoril@mmi.hu.

- A Mozgáskorlátozottak V. Országos Fotókiállításának és Diabemutatójának anyagát kölcsönzi a MONFODI Alapítvány. Időpontot egyeztet Magony László, az alapítvány elnöke. E-mail címe: monfodi@monfodi.hu; postacím: 5000 Szolnok, Városmajor u. 21. Telefonszám: 56 525-048.

- A Magyar Művelődési Intézet által vándoroltatott Utazás a világ körül című kiállítás sorozat díjazott alkotásai, 80 db 24x30 cm-es üvegezett képkeretben, igényelhetők térítésmentesen. A kiállító intézményeket csak az oda-vissza szállítás költsége terheli. Időpont egyeztetés Győri Lajossal, az (1) 201-5692-es telefonszámon, reggel 7 és 10 óra között, hétköznapokon. Fax szám: (1) 225-3786. Postacím: Magyar Művelődési Intézet, Művészeti Osztály, 1011 Budapest, Corvin tér 8. E-mail: gyoril@mmi.hu.

- Sági Csaba Világok határán című fotókiállítása 32 db 20x30 cm-es Cibachrom nagyítást tartalmaznak, 30x40 cm-es képtartóban. A fotók Írország varázslatos földjére, a mítoszok birodalmába kalauzolják a látogatókat. A fotók tengerről és szárazföldről, a múlttól és a jelenről, a képzeletről és a valóságról szólnak. A szerző elérhetősége: 1191 Budapest, József Attila u. 50-56. Telefonszám: (20) 550-2265; email: scs@telcontar.hu; a képekből ízelítő látható a www.telcontar.hu/best1.html Internet címen.

- A Magyar Fotóművészek Világszövetsége rendezésében megnyílt III. Nemzetközi Magyar Fotóművészeti Kiállításon 96 határon túli magyar alkotó egy-egy fotója volt kiállítva. A tárlat anyaga, 30x40 cm-es üvegezett képkeretben igényelhető. A kölcsönző intézmények 50 db katalógust kapnak a tárlat népszerűsítésére. Időpont egyeztetés Győri Lajossal, az (1) 201-5692-es telefonszámon, reggel 7 és 10 óra között, hétköznapokon. Fax szám: (1) 225-3786. Postacím: Magyar Művelődési Intézet, Művészeti Osztály, 1011 Budapest, Corvin tér 8. E-mail: gyoril@mmi.hu.

- A Bakony Fotóklub kölcsönzésre kínálja *A tojás és a kel vándorlása* című kollekcióját. A klub tagjai azonos motívumokat fényképeztek, természetesen nagyon sokféle megközelítésben. Ettől válik igazán izgalmassá a korszerű kifejezési eszközökkel operáló csendélet kiállítás. A kölcsönzés feltételeiről érdeklődni lehet Mátyus Károly klubvezetőtől telefonon: (88) 408-820; (70) 234-4761. Postacím: Bakony Fotóklub, Művelődési Központ, 8200 Veszprém, Dózsa György utca 2.

- A XX. MAFOSZ Szalon 59 alkotócsoporthoz, 147 tagjának, 150 fekete-fehér és színes fotóját tartalmazza. Az alkotások 30x40 cm-es üvegezett képkeretben, paszpartuban találhatók. Szállítására elegendő egy személygépkocsi. Térítésmentesen igényelhető, de a szállítást oda-vissza a kölcsönző intézménynek kell vállalni. Postacím: Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége, 1011 Budapest, Corvin tér 8. Te-

lefonszám: (1) 201-5692; Fax szám: (1) 225-3786. E-mail: gyoril@mmi.hu.

- Henning János (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Sepsiszentgyörgy) szívesen kiállítaná az erdélyi cigányságról készült szociofotóit Magyarországon. A fotók 30x40 cm-es fekete paszpartuban vannak. A kölcsönző intézménynek 30x40 cm-es képkeretekkel kell rendelkezniük. A felvételek egy része megtekinthető a www.sepsiszentgyorgy.info/galeria Internet címen. Az alkotó elérhetősége: henning@zappmobile.ro

- A FOTOP 100 című kiállításon azoknak a felvételei tekinthetők meg, akik az elmúlt évben a legsikeresebbek voltak a hazai és nemzetközi fotókiállításokon. Minden fotós egy-egy művet mutat be ezen a tárlaton, 13x18 cm-es méretben. A keret és a paszpartu mérete 24x30 cm. A komplett kiállítás oda-vissza szállítását a kölcsönző intézménynek kell vállalni. Időpont egyeztetés telefonon Győri Lajossal az (1) 201-5692-es számon. Vagy emailen: gyoril@mmi.hu

Partnereket keresünk!

A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége kezdeményezésére, 108 további szakmai, társadalmi szervezet támogatásával 72 különféle szakmai program keretében emlékeztünk meg egy nagyszerű találmányról, a fénykép készítés módszeréről 2003. augusztus 29-én.

A hagyományteremtő szándékkal megrendezett országos ünnepre, a Magyar Fotográfia Napjára 2004-ben is szeretnénk felkészülni. Ezért már most arra kérjük a közművelődési intézményeket, fotós alkotóközösségeket, kiállító helyeket – határokon innen és túl –, hogy iktassák 2004-es munkatervükbe ezt a napot, ezt az ünnepet, s közösen határozzák el, miként emlékeznek meg a fotókulturális nemzeti örökség gyarapításáról, elődeinkről és természetesen a kortársakról, akik öntevékenyen vállalnak közszereplést a különféle fotóművészeti tárlatokon, előadásokon és szakmai programokon.

A MAFOSZ nem kívánja semmilyen módon befolyásolni, a helyi értékekre épülő programokat, csak ötletszinten szeretnénk felsorolni néhány lehetőséget, amely felhívhatja egy-egy település művészet szerető közönségének figyelmét erre a napra:

- egyéni és csoportos fotókiállítások;
- egy napos szabadtéri tárlatok;
- diavetítések, diaporáma bemutatók;
- fotográfiai műemlékek, emlékművek, emléktáblák koszorúzása;
- a településen élt és alkotott fotográfus síremlékének koszorúzása a temetőben, és munkásságáról való rövid megemlékezés sírja mellett;
- a fotólaborok, fotós üzletek kedvezményes akciói, az ünnepre való tekintettel;
- megemlékezés a helyi sajtótermékekben, elektronikus médiákban;
- szakkönyv bemutató, dedikáció, író-olvasó találkozó;
- szakmai előadás bármiről, amely a fotótechnikával, fotótörténettel, fotóművészettel kapcsolatos;
- magántulajdonban levő, fotótechnika-történeti vagy fotóművészet-történeti kiállítások;
- helytörténeti jelentőséggel bíró fotókiállítások;
- múzeumi, levéltári, könyvtári nyílt napok, ahol a közgyűjteményekben levő fényképeket mutatják be a közönségnek.

A 2004-es műsorfüzetet 2004. júniusában állítjuk össze. Tehát addig kell a végleges programokat rögzíteni és tudatni a szervezőkkel. Ehhez azonban már most igényelni kell a kiállítótermekeket, az előadáshoz szükséges helyiségeket, a közterület foglalási engedélyeket (szabadtéri rendezvények esetén), már most fel kell kérni az előadókat és kiállítókat. Ki-ki jegyezze elő naptárában augusztus 29-ét, mint egy fontos dátumot! A MAFOSZ szívesen közreműködik abban is, hogy a kölcsönözhető kiállításokat kellő időben ajánlja a fogadó kész művelődési házaknak és galériáknak. A Magyar Fotográfia Napja előkészítésével, felajánlásaival kapcsolatban e-mail írható a következő címre: gyoril@mmi.hu; postacím: MMI 1011 Bp., Corvin tér 8. Telefonszám: (1) 201-5692, fax: (1) 225-3786

Győri Lajos

Múlt a jelenben

Beküldési (beadási) határidő: 2003. november 30.

Békés Megye Képviselő Testülete, a Megyei Művelődési Központ és Kézműves Szakiskola közreműködésével nyilvános fotópályázatot hirdet a Dél-alföldön fellelhető természeti és építészeti emlékek megörökítésére. Arra kéri a pályázókat, hogy a fotóművészet sajátos kifejezőeszközeinek segítségével élményszerűen ábrázolják Békés, Csongrád és Bács-Kiskun megye nemzeti kulturális örökségét.

A fotópályázaton életkortól, lakóhelytől és foglalkozástól függetlenül bárki részt vehet. Egy szerző összesen tíz darab, bármilyen technikával készült fekete-fehér, monochrom vagy színes papírképet adhat be. Ezek bármilyen technikával és technológiával készülhetnek. A tíz alkotás között szerepelhet egy sorozat is, amelynek terjedelme maximum hat felvételtől állhat. Aki sorozat ad be, egyben hozzájárul ahhoz is, hogy a zsűri javaslata alapján ez a sorozat megbontható, rövidíthető legyen. Aki nem kíván ehhez hozzájárulni, ne adjon be sorozatot. A papírképek mérete minimum 13x18 cm, maximum 30x40 cm lehet. A pályaműveket semmilyen hordozóra nem kell felerősíteni. Minden fénykép hátoldalán jól olvashatóan fel kell tüntetni a szerző nevét, postacímét, a műalkotás címét és sorszámát is, a nevezési lappal egyezően. A nevezési lap kitöltése kötelező.

További információ és nevezési lap igényelhető: Kocsis Klárától telefonon a (66) 442-122-es számon; vagy levélben, amely megegyezik a beadási címmel.

Beadási, beküldési cím: Megyei Művelődési Központ, 5600 Békéscsaba, Luther u. 6.

Fotóalbum a fotográfusokról

Beküldési határidő: 2004. január 28.

A Fényképezés a Vizuális Nevelés Szolgálatában Alapítvány önköltséges fotóalbumot készít – jótékonyági céllal – a fényképezőgépet kézben tartó alkotókról, annak érdekében, hogy az album bevételéből támogassa az általános és középiskolás diákok alkotó munkáját. A tervezett album terjedelme, formátuma, külső megjelenése hasonlít majd a Magyarország egy napja, a Balaton őszől tavaszig, vagy az Utazás a világ körül című fotóalbumokhoz.

A könyv illusztrációs anyagát pályázat útján válogatja ki az alapítvány. A fotópályázaton részt vehet bárki, életkortól, lakóhelytől és foglalkozástól függetlenül. Beküldhető minden olyan fekete-fehér, monochrom és színes papírkép, amely a fényképező embert örökíti meg. Ez lehet önarckép is! Egy szerző összesen öt képet adhat be, amelyek mérete 13x18 cm legyen. A pályá-

zat iránt érdeklődőknek nevezési lapot kell kitölteni. A beküldött képekből vándor fotókiállítást kíván összeállítani az Alapítvány, ha ennek sikerül megteremteni a feltételeit.

Az albumban 300-400 fotó jelenik majd meg, képaláírásként a szerző neve és (ha ismert akkor) az ábrázolt személy neve is szerepelni fog. Fontos tudnivaló, hogy az album kiadása önköltséges, ezért csak abban az esetben vállalkozhat rá az alapítvány, ha legalább annyi támogatás érkezik be, amennyibe a könyv kiadása kerül. Ha teheti, rendeljen többet, s akkor a közös mű elkészülhet.

Nevezési lap és további információ igényelhető: telefonon Győri Lajostól, az (1) 203-5692-es, vagy az (1) 212-5692-es telefonszámról. Faxon az (1) 212-6258 vagy az (1) 225-3786-os számról. Emailen: gyoril@mmi.hu Levél a beküldési címre küldhető.

A fotók beküldési címe: Fényképezés a Vizuális Nevelés Szolgálatában Alapítvány, 1538 Budapest, Pf.: 457.

27. FIAP MONOCHROM BIENNÁLÉ

Érzelmek és indulatok

Beküldési határidő: 2004. március 1.

A FIAP 27. Monochrom Biennáléjára minden országból összesen 10 fekete-fehér, monochrom fénykép adható be. Az ország-kollekció összeállítására nyilvános fotópályázatot hirdet a MAFOSZ, amelyen a Magyarországon élők és alkotók vehetnek részt, életkortól és foglalkozástól függetlenül.

A pályázatra kizárólag fekete-fehér és monochrom papírképek adhatók be, amelyek bármilyen technikával készülhetnek. A kollekció közös célja, hogy kifejezzék az emberi érzelmek és indulatok sokféleségét. Bármilyen szituációban megörökíthetők a kiválasztott modellek, akiknek arcáról, kézmozdulatáról leolvasható valamilyen érzés, hangulat vagy indulat. Olykor az arc sem fontos, mert egy kézmozdulat is tökéletesen kifejezi, mit gondol, mit érez egy adott pillanatban a fényképen látható személy. A fotók mérete egységesen 20x30 cm. Egy szerző maximum 10 fotót adhat be a nemzeti előzsűrizésre. A képeket semmilyen hordozóra nem kell felerősíteni. A művek hátoldalán jól olvashatóan szerepeljen a szerző neve, postacíme, és a kép címe (magyar és angol nyelven, maximum 30-30 karakter hosszúságban), továbbá a nevezési lap szerinti sorszáma. A nevezési lap kitöltése kötelező! A nevezési díjat a szerzőktől átvállalja a MAFOSZ. A beküldött képeket a fotókiállítás népszerűsítése érdekében a rendezők és a közreműködő MAFOSZ térítésmentesen felhasználhatja a nyomtatott és az elektronikus médiákban a nevek feltüntetésére. A MAFOSZ csak közvetítő szerepet tölt be a szerzők és a kiállítás rendezők között. Ezért a képek esetleges sérüléséből vagy jogellenes eltulajdonításából eredő károkért nem vállal felelősséget.

Beküldési (beadási) cím, ahonnan nevezési lap és szaktanácsadás is igényelhető: Magyar Fotóművészeti Alkotócsoportok Országos Szövetsége, 1011 Budapest, Corvin tér 8. Telefonszám (hétköznap reggel 7-10 óra között): (1) 201-5692; (1) 213-8647), fax (bármikor): 225-3786; e-mail (éjjel-nappal): gyoril@mmi.hu

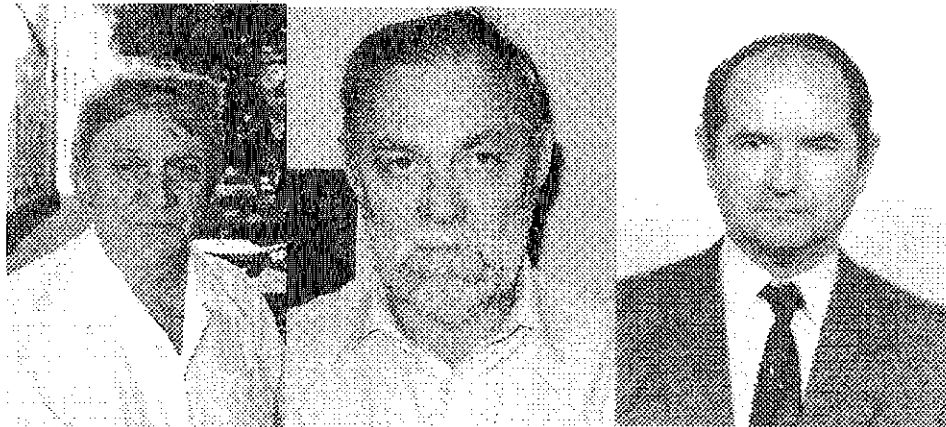
- ORTER, Roy: A téboly - Magyar világ - 256 p. - fve-1980 Ft
- ERMÉSZETGYÓGYÁSZAT**
- ABULKA Péter: Ismerjük fel természetett gyógy- és fűszernövényeket! - Gabo K. - 125 p. - fve, kban-1450 Ft
- RANK Zsófia: Gyógyítás illólajokkal - Puedlo K. - 158 p. - ve-440 Ft
- MEZŐGAZDASÁG**
- Az Európai Unió közös agrárpolitikája. Fogalomtár - Agroinform K. - 222 p. - kve-2540 Ft
- Értékvizonyok és a mérhető mennyiség - Agroinform K. - 224 p. kve-3800 Ft
- Élelen örökség. Kenyer- és kásánövények a Kárpát-medencében - Agroinform K. - 104 p. - kve-3600 Ft
- Gyümölcsstermésztési alapismeretek 1. - Mezőgazda K. - 472 p. - ve-4800 Ft
- HAJDU Edit: Magyar szőlőfajták - Mezőgazda K. - (Hungarikumok) 258 p. - kve-4980 Ft
- NOWINSZKY László: A fénycsapdázás kézikönyve - SUP - 272 p. - fve-2400 Ft
- TÓTH József: Az akác növényvédelme - Agroinform K. - 158 p. - fve-1800 Ft
- Ültetvényyszerű fatermesztés 1. Mezőgazda K. - 210 p. - kve-3200 Ft
- MEZŐGAZDASÁG, ÁLLATTENYÉSZTÉS**
- A takarmányozás alapjai - Mezőgazda K. - 449 p. - kve-4500 Ft
- TASNÁDI Róbert: A magyar haltenyésztés története - Agroinform K. - 179 p. - fve-1480 Ft
- KERTÉSZET**
- RADVÁNYI Dorottya: Mindenem a kertem - Mágus Kiadó - 174 p. - kve-2990 Ft
- STAHL, Horst-RÜGER, Helmut: Bonsai. Lépésről lépésre - Sziget K. - 62 p. - kve-1650 Ft
- SAKÁCSKÖNYV**
- EISENSTOCK Ildikó: Maradéktalanul - Gladiátor K. - (A hagyományos és a mai magyar konyha szakácskönyve) - 128 p. kve-1395 Ft
- Gyorsan - jól! - Könyvklub K. - 237 p. - kve-2300 Ft - ISBN 963 547 866 6
- KATONA Zsuzsa: Biogyümölcsök és biozöldegek házi tartósítása - Golden Book K. - (Diétás szakácskönyvek) - 88 p. - fve-1960 Ft
- Magas vérnyomás gyermekkorától felnőttkorig - Golden Book K. - (Diétás szakácskönyvek) - 111 p. - fve-1960 Ft
- PATAY László: Az ember főztje - Püski K. - 318 p. - kve-2890 Ft
- TOLNAI Kálmán: Falusi disznóvágás - Ht-Kalligram K. - 202 p. - fve-1990 Ft
- VEZETÉSTUDOMÁNY**
- GRIFFIN, Em: Együtt-lét - Harmat K. - 239 p. - fve-1480 Ft
- SZEGEDI Zoltán-PREZENSZKI József: Logisztika-menedzsment - Kossuth K. - 450 p. - kve-4500 Ft
- IPAR, EGYÉB**
- BERNÁT Tivadar-ZOLTÁN Zoltán: Hátrányos helyzetű mezőgazdasági körzetek és a piacgazdaság - Agroinform K. - 151 p. - fve-1288 Ft -
- KOVÁCS Dezső: Falusi vendéglátás Magyarországon - Agroinform K. - (Vidékfejlesztők kézikönyvtára) - 123 p. - fve-1288 Ft
- IPAR, ÉLELMISZER**
- Élelmiszer-biztonság EU-szabályozás - Agroinform K. - 288 p. - kve-5872 Ft
- PRIEWE, Jens: Új borvidékek - Könyvklub K. - 169 p. - kve-4990 Ft
- SZÁMÍTÁSTECHNIKA**
- CELKO, Joe: SQL fejtörők - Kiskapu K. - 162 p. - fve-1960 Ft
- DEWHURST, Stephen C.: C++ hibaelhárító - Kiskapu K. - 352 p. - fve-3920 Ft
- GOTTDANK Tibor: Webszolgáltatások - Computerbooks K. - 544 p. + 2 db CD-ROM - fve-4995 Ft
- KAZÁRI Csaba: Hacker, cracker, warez - Computer Panoráma K. - 280 p. + 1 db CD-ROM - kve-4990 Ft
- KOVÁCSNÉ COHNER Judit-KOVÁCS Tivadar-OZSVÁTH Miklós: Adatkezelés az MS ACCESS 2000 alkalmazásával - Computerbooks K. - 415 p. - fve-3497 Ft
- KUZMINA, Jekatyerina-TAMÁS Péter-TÓTH Bertalan: Programozunk Visual Basic rendszerben - Computerbooks K. - 434 p. + 1 db CD-ROM - fve-3500 Ft
- LEVINE, John R.-LEVINE YOUNG, Margaret: Windows XP. Teljes referencia - Panem St. - 952 p. - kve-6900 Ft
- LIVINGSTON, Dan: CSS és DHTML webfejlesztőknek - Kossuth K. - 244 p. - fve-3490 Ft
- LOVASSY Zolt-FÜZESSY Tamás: Microsoft Exchange kézikönyv - SZAK Kiadó - 576 p. - fve-8000 Ft
- NINNES, Michael: Photoshop 7. parancsok - Kiskapu K. - 337 p. - fve-1960 Ft
- PÉTERFY Kristóf: AutoCAD 2002 - LSI - 396 p. - fve-3160 Ft
- Programozási nyelvek - Kiskapu K. - 759 p. - fve-5600 Ft
- Programozunk Delphi 7 rendszerben - Computerbooks K. - 448 p. - fve-3860 Ft
- SZIRMAY-KALOS László-ANTAL György-CSONKA Ferenc: Háromdimenziós grafika, animáció és játékfejlesztés - Computerbooks K. - 494 p. + 1 db CD-ROM - kve-5496 Ft
- MŰVÉSZET, ÁLTALÁBAN**
- CZIGÁNY György: A Teremtő ministránsai - Szent István Társulat - 154 p. - fve-1580 Ft
- CZIGÁNY Magda: Magyar néző Albionban - Kortárs K. - (Phoenix Könyvek) - 222 p. - fve-2200 Ft
- DIZSERI Eszter: Fülep Lajos élete - Kálvin K. - 311 p. - kve-1900 Ft
- DROSTE, Magdalena: Bauhaus, 1919-1933 - Vince K. - 256 p. - fve-5995 Ft
- ERDEI Gyöngyi: Műpártoló Budapest, 1873-1933 - Városháza K. (A város arcai) - 242 p. kve-2500 Ft
- KASSÁK Lajos-PÁN Imre: Izmu-sok - Napvilág K. - (Társstudomány) - 279 p. - fve-1900 Ft
- Látás és szemléltetés. Szövegyűjtemény - Balassi Kiadó - (Vizuális kultúra) - 154 p. - fve-2200 Ft
- SZILÁRDFY Zoltán: Ikonográfia - kultusztörténet - Balassi Kiadó - ill. - 441 p. - kve-4500 Ft
- MŰVÉSZET, ÉPÍTŐ**
- PRAKFULVI Endre: Római katolikus templomok az egyesített fővárosban - Városháza K. - 79 p. - fve-400 Ft
- TATAI Mária: Az épített környezet - Enciklopédia K. - 142 p. - fve-1800 Ft
- TÖKÖLY Gábor: Kastélyok, kúriák, udvarházak Gömörben 1. - Méry Ratio K. - 115 p. - kve-2900 Ft
- MŰVÉSZET, KÉPZŐ**
- LOCKWOOD, Todd-HABER, Karen: Átváltozások - Totem Plusz - 127 p. - kve-5980 Ft
- Réber antológia - Holnap K. - 111 p. - kve-3900 Ft
- SZABÓ Ottó: Stációk - Méry Ratio K. - 28 p. - kve-2400 Ft
- VÉGVÁRI Lajos: Szőnyi István, Bernáth Aurél - Well-Press K. - 144 p. - kve-4990 Ft
- MŰVÉSZET, FOTÓ**
- CAPUTO, Robert: National Geographic Fotóiskola. Tájak és képek - Geographia K. - 159 p. - fve-3500 Ft
- STORY, Derrick: Digitális fényképezés - Kossuth K. - 150 p. - fve-1200 Ft
- SZINETÁR Miklós: Röpében a világ körül - Helikon K. - ill. - 70 p. - kve-2000 Ft
- MŰVÉSZET, ZENE**
- BRADÁNYI Iván: Álmos folyó - SMB - 408 p. - fve-2427 Ft
- GÖBÖLYÖS N. László: A 60-as évek 45-ös fordulaton - Szabad Föld - 384 p. - kve-5390 Ft
- GRENITZER Róbert: A csevegő szaxofonos - Gesta K. - 111 p. - fve-1980 Ft
- Gradus - Triók furulyákra, vagy egyéb dallamhangszerekre - Eötvös József - 258 p. - fve-3995 Ft
- VÁSÁRY Tamás: A zenén túl... - Nap K. - 144 p. - kve-2800 Ft
- MŰVÉSZET, FILM**
- FUCHS Richard: Szex, valóság, videó - Sensus K. - 359 p. - fve-2240 Ft

KÖNYVAJÁNLÁS

- Traktátus Mohácsról, 1527 – Lit-tera Nova - (Kronosz könyvek) - 179 p. -fve-2490 Ft -magyar, német
- VINCELLÉR Béla: Sötét árny Magyarhon felett - Makkabi K. - 264 p. -fve-1500 Ft
- SZÉPIRODALOM, PROZA**
- Ákombák tanár úr - Új Palatinus - (Magyar novella) - 377 p. -kve-2690 Ft
- BEKE György: Advent a kaszárnnyában - Ht-Pallas Akadémia - 210 p. -fve-1800 Ft
- BÓLE CZ Béla: Elsodort falevelek Minerva K. - 464 p. -fve-2900 Ft
- BUJDOSÓ Alpár: 299 nap - Magyar Műhely - 1956-os Intézet - 211 p. -fve-1750 Ft
- COCTOO, Jerome: Francia négyes - Forever K. - 237 p. -fve-1980 Ft
- CZÉKUS Mihály: A tőzsdé Murphy törvénykönyve - Szukits K. - (Meglepetés könyvek) - 172 p. -fve-1690 Ft
- DÉR Endre: Parázs - Bába és társai - 279 p. -fve-870 Ft
- ERNYEI Béla: Curva periculosa Könyvklub K. - 334 p. -kve-2490 Ft
- FARKAS CSAMANGÓ Zoltán: Murphy horgászlik - Dénes Natur Műhely - (Vidáman a természetben) - 128 p. -kve-1970 Ft
- FARKAS Csaba: Balaton, halálom Bába és társai - 191 p. -fve-1450 Ft
- FÉJA Géza: Márciusi Front - Mundus K. - (Mundus - Új irodalom. Féja Géza Életműsorozat) - 226 p. -kve-2464 Ft
- FÉJA Géza: Visegrádi esték - Mundus K. - (Mundus - Új irodalom. Féja Géza Életműsorozat) - 279 p. -kve-2464 Ft
- GÉCZI János: Tiltott ábrázolások könyve 3. - Ister K. - 262 p. -fve-1700 Ft
- Harcsa a hegyen - Új Palatinus - (Magyar novella) - 333 p. -kve-2600 Ft
- HORVÁTH Dezső: Dani Jani - Bába és társai - 320 p. -fve-970 Ft
- JÓKAI Anna: A mérleg nyelve 2. - Széphalom K. - (Jókai Anna elemi) - 319 p. -kve-2990 Ft
- JÓKAI Mór: Gróf Benyovszky Móric életrajza, saját emlékiratai és útleírásai, 1888-1891 1-2. -Unikornis K. - (Jókai Mór munkái) - 267-357 p. -kve-7000 Ft
- KERTÉSZ Imre: Felszámolás - Magvető K. - 159 p. -kve-1890 Ft
- KISS László: Szindbád nem haza megy - Tiszatáj Apv - (Tiszatáj könyvek) - 149 p. -kve-1850 Ft
- KRÚDY Gyula: A jó étvágy titkai - Noran K. - (Századok legendái) - 341 p. -kve-2500 Ft
- Létszám feletti angyal - Accordia K. - 199 p. -fve-1700 Ft
- MAKOVICS János: És akkor mi van? - Uránusz K. - 174 p. -fve-2053 Ft
- MÁNDY Iván: Novellák 1-3. - Új Palatinus - (Mándy Iván művei) - 802+533+585 p. -kve-4980 Ft
- PAPP Tibor: Egy kisfiú háborús mozaikja - Európa - 285 p. -kve-2000 Ft
- PELLE János: Lencse alatt - PolgART.K. - 369 p. -fve-1390 Ft
- RÁCZ Dániel: Szivárvány és kaméleonok - Bába és társai - 208 p. -kve-1980 Ft
- ROY Krisztina: Az újra megtalált Paradicsom + Végre otthon - Evangéliumi K. - 95 p. -fve-750 Ft
- TURI József: Ábránd + Szépfalusi József: Múltó évek - Bába és társai - 198 p. -fve-650 Ft
- VARGA Rudolf: Csak ez a gicsceses gagyi élet - Szépirás K. - 173 p. -fve-2020 Ft
- VARSÁNYI József: Új Werther - Accordia K. - 64 p. -fve-980 Ft
- Vesztőhely és menedék - Stádium K. - 241 p. -fve-2016 Ft
- PROZA, VILÁGIRODALOM**
- Az apácafőköltő - Új Palatinus - 290 p. -kve-2200 Ft
- BARRIS, Chuck: Egy veszedelmes elme vallomása - Szukits K. - (Sikerfilmek - könyvsikerek) - 310 p. -kve-2490 Ft
- BENZONI, Juliette: A Forgószeklek Háza 4. - Geopen K. - 510 p. -fve-1990 Ft
- BOLMAT, Szergej: Klikk - Gabo K. - 292 p. -kve-2190 Ft
- BUZZATI, Dino: A Tatárupusztá - Európa - 285 p. -kve-1900 Ft
- DIDEROT, Denis: Mindenmind egy Jakab meg a gazdája - Ht-Kriterion K. - (Téka) - 341 p. -kve-2000 Ft
- GETHERS, Peter: A macska, aki Párizsban járt - K. u. K. - 208 p. -fve-1500 Ft
- HRABAL, Bohumil: Bambini di Praga 1947 - Európa - 190 p. -kve-1800 Ft
- ILF, Ilja-PETROV, Jevgenyij: Tizenkét szék - Gabo K. - 371 p. -kve-2490 Ft
- JANOWITZ, Tama: Egy bizonyos korban - Európa - 369 p. -kve-2400 Ft
- KAFKA, Franz: Az elkallódott fiú - Új Palatinus - (Franz Kafka életműsorozat) - 254 p. -kve-2500 Ft
- MANFREDI, Valerio Massimo: Az utolsó légió - Könyvklub K. - 341 p. -kve-2290 Ft
- OATES, Joyce Carol: Hűtlenség Könyvklub K. - 527 p. -kve-2900 Ft
- ORLEAN, Susan: Az orchidea-tolvaj - Szukits K. - (Sikerfilmek - könyvsikerek) - 282 p. -kve-2490 Ft
- TABUCCHI, Antonio: Indiai éjszaka - Mágus K. - (Tempera sorozat) - 95 p. -fve-1190 Ft
- THACKERAY, William Makepeace: Hiúság vására 1-2. - Európa - (Európa diákkönyvtár) - 493+487 p. -fve-1200 Ft
- WILLIAMS, John Tyerman: Micimackó és a pszichológusok Szukits K. - (Meglepetés könyvek) - 199 p. -kve-1690 Ft
- WOOLF, Virginia: Felvonások között - Európa - 188 p. -kve-2200 Ft
- WOOLF, Virginia: Mrs. Dalloway - Európa - 263 p. -kve-2200 Ft
- SZÉPIRODALOM, VERS**
- Babits Mihály válogatott versei - Új Palatinus - (Egy (két) hang) - 295 p. -kve-2390 Ft
- CSÁK Gyöngyi: Szertertás - Felsőmagyarország K. - Szépirás K. - 103 p. -fve-1000 Ft
- HALMOSI Sándor: Babér liget - Littera Nova - 50 p. -fve-1000 Ft
- HOLBAY László: 111 vers - Accordia K. - 97 p. -fve-1200 Ft
- HORGAS Béla: Papundeklire - Liget - (Liget könyvek) - 114 p. -fve-3000 Ft 8
- KÁRPÁTI Kamil: Az Isten háta fekete 3. - Stádium K. - 336 p. -fve-1800 Ft
- KÓBOR József: Ösvény a csillag alatt - Kairosz K. - 120 p. -fve-1200 Ft
- LACKFI János: Hófogók - Ister K. - 154 p. -fve-1500 Ft
- POLNER Zoltán: Noé bárkája - Bába és társai - 424 p. -fve-1450 Ft
- SAJÓ László: Válasz búcsúlevelre - Osiris K. - 110 p. -fve-1180 Ft
- SZEPESI Attila: Széllel szálló esztendő - Bába és társai - 87 p. -fve-650 Ft
- SZOLIVA János: Vásott utakon - Canissa K. - 59 p. -fve-1008 Ft
- SZŐNYI BARTALOS Mária: Szenvedés lángja - Variant-Média - 164 p. -kve-2300 Ft
- URBÁN Vilmos: Hazám és szerelmem - Bába és társai - 203 p. -fve-1027 Ft
- VÁRI FÁBIÁN László: Harminc-három év - Felsőmagyarország K. - Szépirás K. - 80 p. -fve-1500 Ft
- VESELKA Attila: Hölderlin naplójából - Bába és társai - 37 p. -fve-498 Ft
- VILLÁNYI László: Időközben - Orpheusz - 36 p. -fve-1200 Ft
- ZAS Lóránt: A hátország könyve Kráter Kiadó - 135 p. -kve-1780 Ft
- Válogatásunkat az Új Könyvpiac 2003 nyári adatbázisából készítettük. (Szerk.)

A KITÜNTETETTEK ARCKÉPCSARNOKÁVAL KÖSZÖNTJÜK BESSENYEI GYÖRGY ÉS WLIASSICS GYULA DÍJASAINKAT

Bessenyei György-díjasok: Hídi Pál, Kiss László, Kruszely Károly.

Wlassics Gyula-díjasok: Boda Ferenc, Harangi László, Szántó Péter, Tóth Zsuzsanna.

